T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN TÜRKÇE VE SIRPÇA DİL YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

KRİSTİNA DUNČEVIĆ

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN TÜRKÇE VE SIRPÇA DİL YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

KRİSTİNA DUNČEVIĆ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan

İzmir
2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Açısından Türkçe ve Sırpça Dil Yapılarının Karşılaştırılması" adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

18/08/2023

Kristina DUNČEVIĆ

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih:25/08/2023

Tez Başlığı:

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Açısından Türkçe ve Sırpça Dil Yapılarının Karşılaştırılması

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **175** sayfalık kısmına ilişkin, **23/08/2023** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 22 dir.**

- http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/ adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum X

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) □	**Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)** X
□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça hariç, □ Alıntılar dâhil, □ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça dâhil, □ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. x **EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde.** □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : **Kristina Dunçevic**
Öğrenci No : [redacted]
Anabilim Dalı : **YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ**
Programı : **YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ**
Statüsü : Yüksek Lisans x Doktora □

ÖĞRENCİ	**DANIŞMAN**
Kristina Dunçevic	Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan
25/08/2023	25/08/2023

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: **Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez danışmanım değerli hocam **Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan'a** teşekkürlerimi sunarım.

Türkiye'de Yüksek lisans eğitim görme fırsatı sunan **Türkiye Bursları Programı'na** sonsuz teşekkür ederim.

Sonunda bu çalışmamda ilham ve desteğini veren, bana hep inanan, yüksek lisansa devam etmemde büyük rol oynayan nişanlım Milan Ivanovic'e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET vii
ABSTRACT viii
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Amaç ve Önem 2
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri 2
1.4. Sınırlılıklar 3
1.5. Varsayımlar 3
1.6. Tanımlar 3
BÖLÜM II 4
KURAMSAL ÇERÇEVE 4
2.1. Temel Kavramlar 4
2.1.1. Dil 4
2.1.2 Ana Dili 4
2.1.3. Yabancı dil 4
2.1.4. Gramer-Dil Bilgisi 5
2.1.5. Ses bilgisi 6
2.1.6. Sözdizimi 6
2.1.7. Cümle bilgisi 6
2.1.8. Şekil bilgisi 7
2.1.9. Fiilde zaman 7
BÖLÜM III 10
YÖNTEM 10
3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni 10
3.2. Evren / Örneklem 10
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları 10
3.4. Verilerin Analizi 10
BÖLÜM IV 11
BULGULAR 11

4.1. Türkçe ve Sırpçanın genel bilgileri 11
4.1.1. Dillerin sınıfladırılması 11
4.1.2. Türkçenin genel bilgileri 13
4.1.2.1. Ana Altay Dil Birliği Dönemi 13
4.1.2.2. Ön Türkçe Dönemi (İ.Ö. 3200'den önce) 13
4.1.2.3. İlk Türkçe Dönemi (İ.Ö. 3200 İ.S. VI. yy.) 13
4.1.2.4. Eski Türkçe Dönemi (VII -XII. yy.) 13
4.1.2.5. Orta Türkçe Dönemi (XIII-XVI. yy.) 14
4.1.2.6. Yeni Türkçe Dönemi (XVI-XX. yy.) 14
4.1.2.7. Çağdaş Türkçe Dönemi (XX. yy'dan günümüze) 14
4.1.3. Sırpçanın genel bilgileri 15
4.1.3.1. Orta Çağ zamanları 16
4.1.3.2. Kilise Slavcası ve Halk dili 16
4.1.3.3. Rus etkisi 17
4.1.3.4. Halk diline doğru hareket 17
4.1.3.5. Vuk Karadzic'in Reformu 17
4.1.3.6. Vuk Karadzic'ten günümüze kadar edebi dil 18
4.2. Türkçe ve Sırpçanın ses bilgisi 18
4.2.1. Türkçede ses bilgisi 18
4.2.2. Sırpçada ses bilgisi 25
4.3. Türkçe ve Sırpçanın Söz Dizimi 32
4.3.1.Türkçe sözdizimi 32
4.3.2. Sırpça sözdizimi 33
4.5.3. Sırpçada kelime yapımı 58
4.5.3.1. Sonekleşme 58
5.3.2.Önekleşme 64
4.5.3.3.Birleşme 67
4.5.3.4. Dönüştürme 69
4.5.3.5. Kelime türleri ve çekim ekleri 70
4.6. Türkçe ve Sırpçada zamanların karşılaştırılması 79
4.6.1. Türkçe zaman ekleri 80
..... 80
4.6.1.1. Basit zamanlı çekimler 80
4.6.1.1.1. Haber (Bildirme) Kipleri 80
4.6.1.2. Ek-fiil ve birleşik zamanlı çekimler 86

..... 88
4.6.1.3. Eylemsiler 88
4.6.2. Sırpçada zaman ekleri 90
4.6.2.1. Kişisel fiil biçimleri-Zamanlar 91
4.6.2.2. Kişisel fiil biçimleri-Kipler 100
4.6.2.3. Kişisel olmayan fiil formları 104
EKLER/ANKET 115
BÖLÜM V 144
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 144
5.1. Bulguların Değerlendirilmesi 144
5.2. Sonuç ve Öneriler 155
KAYNAKÇA 157
EK 1 161

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkçe ve Sırpçanın genel karşılaştırılması.....31
Tablo 2. Türkçe ve Sırpçanın öğe dizilişi.....45
Tablo 3. Türkçede isimden isim yapma ekleri 47
Tablo 4. Türkçede isimden fiil yapma ekleri 49
Tablo 5. Türkçede fiilden isim yapma ekleri.....50
Tablo 6. Türkçede Fiilden fiil yapım ekleri 51
Tablo 7. Türkçede hal ekleri.....53
Tablo 8. Türkçede Fiil çekim ekleri.....56
Tablo 9. Sırpçada hal ekleri.....72
Tablo 10. Sırpçada eril halindeki isimlerin ilk çekilişi.....74
Tablo 11. Sırpçada nötr halindeki isimlerin ilk çekilişi 75
Tablo 12. Sırpçada dişil halindeki isimlerin ikinici çekilişi.....77
Tablo 13. Sırpçada dişil halindeki isimlerin üçüncü çekilişi 77
Tablo 14. Türkçe ve Sırpça zamanların karşılaştırılması.....110

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Latin alfabesi.....15
Şekil 2. Kiril alfabesi.....18
Şekil 3. Türkçenin cümle çeşitleri 39
Şekil 4. Türkçede fiil çekimleri 80
Şekil 5. Türkçede fiil çekim tablosu.....88
Şekil 6.. Sırpçada fiil biçimleri.....90

ÖZET

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN TÜRKÇE VE SIRPÇA DİL YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dil, insanoğlunun anlaşma vasıtasıdır. Dil, kültür taşıyıcısıdır, kültürün gelecek kuşaklarda aktarılmasında en önemli faktördür. Bir dili öğrenmek demek o dilin kültürün de anlayabilmektir. Dünyada binlerce dil konuşulmaktadır, işleyiş özeliklerine göre sınıflara ayırırlar.

Çalışmamızda karşılaşacağımız diller farklı dil ailelere sahiptir.Türkçe, Altay dil ailesinin grubundadır Sırpça ise Hint Avrupa ailesinin Avrupa- Slav koluna bağlıdır. Türkçe, sondan eklemeli bir dildir, Sırpça ise çekimli bir dildir. Hem köken hem de yapı bakımından farklı olan söz konusu dillerin karşılaştırılması bu çalışmamızda bütün dil bilim düzlemlerinde gösterilmiştir. Ayrıca Türkçe ve Sırpçanın yabancı dillerin öğrenilmesi ve öğretilmesi sırasında ortaya çıkan zorlukları ve farklılıkları tespit edilmiştir. Birinci bölümünde giriş kısmını yapıp çalışmanın problem durumu, amaç ve önem, problem cümlesi, alt problemler, sınırlılıklar, varsayımlar, tanımları açıklanmıştır. İkinci bölümünde kurumsal çerçeve içinde çalışmanın temel kavramları belirnemiştir. Üçüncü bölümünde araştırmanın modeli, evren / örneklem, veri toplama süreci ve araçları, verilerin analizi yer almıştır. Dördüncü bölümünde bulgular kısmını yapıp ilk olarak Türkçe ve Sırpça'nın genel bilgileri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından iki dilin ses bilgisi hakkında bilgi verip Türkçe ve Sırpçanın ses bilgisinin karşılaşıtırlması tabloda gösterilmiştir. Bundan sonra iki dilin söz dizimi hakkında bilgiler ortaya konulmuş, ardından da ona bağlı cümle yapılarının karşılaşıtırılması hakkında bölümü yer almıştır. Söz konusu dillerin kelime yapıları nasıl oluşturduğu hakkında bilgi verilmiştir. Sonunda da Türkçe ve Sırpçanın fiilde zamanları sunulmuştur. Beşinci bölüm olarak bulguların değerledirilmesi, sonuç ve öneriler sunulmuştur. Ekler kısmında anket yapılmıştır. Sırbistan'daki Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi yabancı dil olarak Türkçeyi öğretenlerin ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Sırpların, aynı zamanda Sırbistan'da yaşayan, çalışan ve Sırpçayı öğrenen Türklerin görüşlerini alıp bu iki dilin farklılıkları, zorunlukları ve benzerlikleri ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkçe, Sırpça, dil bilgisi, dil yapıları, yabancı dil olarak Türkçe ve Sırpça öğretimi

ABSTRACT

COMPARISON OF TURKISH AND SERBIAN LANGUAGE STRUCTURES IN TERMS OF TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Language is man's means of communication. Language is the carrier of culture, it is the most important factor in the transfer of culture to future generations. Learning a language means understanding the culture of that language. Thousands of languages are spoken in the world, they are divided into classes according to their functioning.

The languages that we will encounter in our study have different language families. Turkish belongs to the Altaic language family, and Serbian belongs to the Euro-Slavic branch of the Indo-European family. Turkish is an agglutinative language, while Serbian is an inflected language. The comparison of these languages, which are different in terms of both origin and structure, has been shown in all linguistic levels in this study. In addition, the difficulties and differences that arise during the learning and teaching of foreign languages of Turkish and Serbian have been determined. In the first part, the problem situation of the study, purpose and importance, problem statement, sub-problems, limitations, assumptions, definitions are explained. In the second part, the basic concepts of working within the institutional framework have been determined. In the third part, the model of the research, universe / sample, data collection process and tools, data analysis took place. In the fourth part, the findings part is made and firstly, general information about Turkish and Serbian is given. Then, giving information about the phonetics of the two languages and comparing the phonetics of Turkish and Serbian is shown in the table. After that, information about the syntax of the two languages was revealed, and then there was the section about the comparison of sentence structures related to it. Information is given about how these languages create word structures. Finally, verb tenses of Turkish and Serbian are presented. As the fifth chapter, evaluation of the findings, conclusions and recommendations are presented. A survey was conducted in the appendices. The differences, necessities and similarities of these two languages have been revealed by taking the views of those who teach Turkish as a foreign language at the Faculty of Philology of Belgrade University in Serbia and the Serbs who learn Turkish as a foreign language, as well as the Turks living, working and learning Serbian in Serbia.

Keywords: Turkish, Serbian, grammar, language structures, teaching Turkish and Serbian as a foreign language

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Bugün geçmişe baktığımızda, bir milletin özelliklerinden yemekten giyime, davranıştan mimariye, dine ve hatta eğlence ve dinlenme biçimlerine kadar bizi çevreleyen her şeyin aslında kültür olduğunu görüyoruz. Kültür, konuştuğumuz dili, sanatı, giyinme biçimimizi, gelenekleri, çalışma ve yaratma biçimimizi, dini törenleri, festivalleri, kültürel mirası ve aynı zamanda boş zamanımızı geçirme biçimimizi içerir. Bir milletin kültürü hiçbir zaman sadece o milletin yüzde yüz kültürü olamaz. Tarih boyunca, farklı kültürlerin birbiri üzerinde veya birkaç kültürün bir kültür üzerinde çeşitli şekillerde karışması ve etkisi olmuştur.

Bugünkü Sırbistan topraklarının bir kısmı, 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Osmanlı İmparatorluğu önce bugünkü Sırbistan'ın güneydoğu kısımlarını, ardından tüm Sırp Despotizmi bölgesini ve daha sonra bugünkü Voyvodina'nın tüm alanını kapsıyordu. Sırp halkının beş yüz yılı aşkın bir süredir Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde yaşadığı göz önüne alındığında, Türk kültürü, tarih boyunca birçok yönden Sırp kültürü üzerinde en fazla etkiye sahip olan kültür olarak kesinlikle öne çıkmaktadır. Türk kültürünün etkisi bugün olduğu gibi o zaman da hayatın birçok alanında göze çarpıyordu: mimari, aile ilişkileri, yaşam tarzı, giyim, mutfak ve hatta konuşma, dil, müzik ve edebiyat yoluyla.

Sırpçada Türkçe ödünç sözcükler için genel olarak kabul edilen terim ”turcizmi“ (türkizmalar) terimidir. Bu terimle yalnız Türkçeden alıntılar değil, Osmanlı Türkleri vasıtasıyla başta Arapça ve Farsça olmak üzere az sayıda da olsa diğer dillerden (Yunanca, İtalyanca, Fransızca...) giren sözcükler anlaşılmaktadır. (Teodosijevic, 2016, s.9) Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve edebiyatı bölümünde çalışan profesör Mirjana Teodosijević’e göre: ’’ Yugoslavya'da, esas olarak Bosna-Hersek topraklarındaki İslam dininin nüfusu nedeniyle önemli ölçüde daha fazla türkizmalar kullanıldı - yaklaşık 8.000. Tarih boyunca 19. yüzyılın sonlarına kadar Türk dilinin yerel yaşam üzerinde büyük bir etkisi oldu - Türk yönetimi, ordusu ve İslam'ı kabul eden yerel halk tarafından yayıldı. Şu anda yaklaşık 3.000 Türkizm kullanılıyor. Ancak gençler onları çok daha az kullanıyor çünkü bugün İngilizcenin etkisi son derece büyük. (Maričić, 2019).

Belgrad'daki Doğu Araştırmaları Bölümü 1926'da kuruldu ve Balkanlar'daki ilk Doğu Araştırmaları Bölümü Üniversitesidir. Kurucusu Viyanalı bir öğrenci ve doktora öğrencisi olan Dr. Fehim Bajraktarević'tir. 1925 yılında Bogdan Popović'in daveti üzerine Belgrad Felsefe Fakültesi'ne gelerek Dünya Edebiyatı Bölümü'nde Fars edebiyatı ve Türk dili dersleri vermeye başladı. Ülkemiz yüzyıllardır Türklerle doğrudan ilişki içinde olduğundan, bu bölümdeki çalışma planının oluşturulmasında bu durum bir başlangıç noktası olarak alınmaktadır. Türkler genellikle daha geniş İslami etkinin aracıları olduklarından, Türk dilini ve kültürünü daha iyi anlamak için Arap dili bilgisi de gerekliydi. Fars edebiyatının Türk edebiyatının gelişmesinde etkisi olduğu için Fars edebiyatının temel bilgisi olmadan anlaşılamaz. İslami etki alanındaki halkların dilleri ve edebiyatları da dahil olmak üzere, daha dar anlamda oryantal filoloji çalışma grubu bu şekilde doğmuştur.

O zamandan bugüne kadar Türkçe, hem 10 yıldır bölgemizde çok popüler olan Türk dizilerine olan sevgiden hem de siyasi, ticari, turistik ve diğer nedenlerle gençler arasında çok popüler hale geldi. Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı okumaya karar veren öğrencilerin sayısı giderek arttığı gibi, ülkemizde eğitimine devam etmek

için Sırp dili eğitimi alan çok sayıda Türk öğrenci de bulunmaktadır. Bu iki dil arasında aynı kelimelerin olduğuna rağmen dil yapılarının ne kadar farklı olduğunu bu çalışmada göstermektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı, bu durumda Türkçe ve Sırpçanın yabancı dillerin öğrenilmesi ve öğretilmesi sırasında ortaya çıkan zorlukları ve farklılıkları tespit etmektir. Söz konusu diller arasında en büyük zorluk, farklı dil ailelerine ait olan ve dil yapısı bakımından oldukça farklı olan diller arasındaki farktır. Bu iki dilin dil yapılarını karşılaştırarak öğrencilerin zorlandıkları gramer konuların ne olduğuna, hangi beceriler onlar için zor, hangileri daha kolay geldiğine, Sırpça ile Türkçe arasında ortak noktaların var olduğuna odaklanmaktadır. Bu karşılaştırmanın ardından Sırbistan'da Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde Türkçe öğreten profesörlere, Türkçe öğrenen öğrencilere ve ayrıca Sırpçayı yabancı dil olarak öğrenenlere konu ile ilgili sorulardan oluşan bir anket yapılacaktır. Anketin amacı, profesörlerin ve öğrencilerin bu iki dil arasındaki farklara nasıl baktıklarını, onlar için neyin kolay ve neyin anlaşılmasının zor olduğunu ve profesörler durumunda bu farklılıkları öğrencilere nasıl açıklayabileceklerini görmektedir.

Bu çalışma Türkçe ve Sırpçanın genel bilgiler, ses bilgisi, söz dizimi, cümle yapımı, kelime yapımı ve zamanların karşılaştırılması açısından incelenecektir. Ayrıca Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve edebiyatı üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerin ve Sırbistan'daki okuyan yada yaşayan Türklerin bu iki dilin karşılaştırılması açısından görünüş anket olarak uygulanmaktadır.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Yabanci dil olarak Türkçe öğretimi açısından Türkçe ve Sırpça dil yapılarının karşılaştırılması yoluyla iki dilin arasındaki farklılıkları, benzerlikler nelerdir?

Alt Problem Cümleleri

1. Türkçe ve Sırpçanın ses bilgisi, söz dizimi, cümle yapımı, kelime yapımı ve zamanların karşılaştırılması açısından ne tür farklılıklar görülmektedir?

2. Türkçe ve Sırpça dil yapılarının karşılaştırılması açısından söz varlığı birbirine geçişir mi?

3. Sırpça ve Türkçenin ortak noktaları nelerdir? Farklılıkları nelerdir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma:

1. Türkçe ve Sırpça dilbilgisi, tarihi, kültür kitapları,

2. Kitaplarda yer alan genel bilgi, ses bilgisi, söz dizimi, cümle yapımı, kelime yapımı ve zamanları metinleri,

3. Türkçe ve Sırpçayı öğrenen ve öğretenlerin anket olarak uygulanan görünüşler ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

1. Türkçe ve Sırpça öğrenmek isteyenler bu çalışmada yapılacak dil yapılarının karşılaşıtırılması ile bu iki dilin farklılıkları ve benzerliklerini daha kolay öğrenebileceklerini varsayılmıştır.

2. Bu çalışmanın içinde hem Türkçe hem de Sırpça öğrenenlerin yeterli öğrenme malzemeleri var olacağını sayılmıştır.

3. Araştırma sonucunda Türkçe ile Sırpça dil yapıları karşılaştırdığında söz dizimi, cümle yapımı, kelime yapımının büyük farlılıklar göstereceği, ses bilgisi ve zamanların büyük farlılıklar göstermeyeceği varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

1. Yabancı Dil Öğretimi: ’’Yabancı dil öğretimi, nüfusun önemli bir bölümünün resmi dili veya anadili olmayan çağdaş bir dilin öğretilmesidir. Yabancı dil bilgisinin, becerilerinin, yeteneklerinin yanı sıra incelenen dil aracılığıyla iletişimsel ve bilişsel aktivite yollarının aktarılması ve edinilmesi için sosyal ve sistematik bir sistemdir. ’’(Moeller, 2015, s. 27).

2. Dil Yapısı: ’’Dil “iç içe geçmiş bir yapıdır’’. İnsan dili iki tür yapı içerir. İlkinde, sonlu bir anlamsız "sesler" kümesinden gelen öğeler, "morfemler" olarak bilinen anlamlı "sözcükler" ve sözcük parçaları halinde birleştirilir. Dilbilimciler buna "fonoloji" diyorlar. Fonoloji kuralları, "tonlama" ve "ritim" ile belirli seslerin nasıl birleştirilebileceğini kapsar. İkinci yapı türünde, sözcükler ve biçimbirimler "cümleler" halinde birleştirilir. Dilbilimcilerin "sözdizimi" dediği şey budur.’’(Kenneally, 154).

3. Karşılaştırmalı Dilbilgisi: Herhangi iki dilin gerek yapı, gerekse ses bilgisi bakımından karşılaştırılmasıdır.

BÖLÜM II
KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Temel Kavramlar

2.1.1. Dil

Dil, en basit tanımıyla bir bildirim aracıdır. Eğitim, eğitim psikolojisi, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi birçok disiplinin ana konularından birini dil oluşturmaktadır. Araştırma konularının çoğu da temelde dile dayanmaktadır. Düşünce ve duyguların ifade edilmesi için formüle edilmiş, kendine özgü kuralları bulunan işaretler ve sesler topluluğu olarak tanımlanabilecek olan dil için, insanların ayrıcalık belgesi dense yeridir. Dil yeteneği aynı zamanda insanın öteki varlıklardan ayrı olan yaratılışına, düşünme yeteneğine, yapıcılığına sıkı sıkıya bağlı bir konudur. İnsan dili, son derece karmaşık, ama o ölçüde ileri bir düzenin varlığını göstermektedir. Dilin ortaya çıkışının başlıca sebeplerinden biri birlikte yaşamaktır. Dilin görevi, birlikte yaşayabilmenin ön koşulu olarak, bildirişme ve haberleşmeyi sağlamaktır. Bir topluluğu, toplum olarak sayabilmek için aralarında bu bildirişmenin olması zorunludur. Bu bağlamda dil, bir milletin adeta ruhunu oluşturmakta, ruhu da bir anlamda dilini ortaya koymaktadır.

Türk dilinin önde gelen uzmanlarından Prof. Dr. Muharrem Ergin dili şöyle tanımlamıştır: "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabi bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.".(Ergin, 1958, 3).

W.v. Humboldt''Dil, bir yandan, insanın genel tinsel enerjisinin düzenli işleyen bir çark içinde açığa çıkmasıdır; öbür yandan bu çark içinde dilsel yetkinlik idesinin gerçeklikte bir varoluş kazanma çabası vardır. Bu çabaya eğilmek ve onu bu haliyle betimlemek, dil araştırmacının son, ama en basit çözümde, esas görevidir.'

Zeynep Korkmaz, "Dil, insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir.'' (Korkmaz, 1995).

2.1.2 Ana Dili

"Ana dili" kavramındaki ana sözcüğü doğrudan anne ile ilgili olduğu için en kısa tanımıyla, kişinin annesinden öğrendiği dil anlamına gelmektedir. Biraz daha geniş anlamda bir tanım yapılacak olursa da "ana dil" için kişinin annesinden, ailesinden, sosyal çevresinden doğal yolla ilk edindiği, en iyi kullandığı ve hâkim olduğu dildir, şeklinde tarif edilebilir.

Korkmaz (1992:8): "İnsanın doğup büyüdüğü aile ve bağlı bulunduğu toplum çevresinden edindiği, kendisiyle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil." der.

2.1.3. Yabancı dil

Birinci dil veya ana dilinden sonra veya ana dili dışında edinilen ve öğrenilen dil, genelikle ikinci dil olarak adlandırılır ancak her ikinci dil değildir.

Yabancı dil' kavramı için Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü (http://tdk.gov.tr/index), öğrencilere, akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyla ana dili dışında öğretilen dil' demektedir.

Demircan (1990: 8) ana dilinden veya birinci dilden sonra öğrenilen dillere yabancı dil denildiğini ve yabancı dilin bilinçli işlemlerle öğrenildiğini söylemektedir. Ayrıca Demircan iki veya çok dilli toplumlarda ana dilinden sonra veya ana diliyle birlikte edinilen dile ikinci dil denir demek suretiyle yabancı dil kavramı ile ikinci dil kavramı arasında bir ayrım yapmaktadır.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere ''yabancı dil'' ve ''ikinci dil'' kavramları birbirlerine çok yakındır. Aynı zamanda bazen birbirlerinin yerine kullanılır. İki kavram arasındaki fark dilin işlevselliğine ve öğrenen kişinin aynı kültürde olup olmamasına bağlıdır. (Oruç, 2016, 287-288).

Sırbistan'da yaşayan Sırp öğrenciler için bulundukları ülkelerin dilerin dışında öğrendikleri yabancı dildir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten kurumlarlardan en önemlisi: Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat bölümü, Yunus Emre Enstitüsü'dür. Sırbistan'da yaşayan Türk öğrenciler için de yabancı dil olarak Sırpçayı öğreten kurumlardan: Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi yabancılara Sırpça öğretimi bölümü, farklı dil kurslarıdır.

2.1.4. Gramer-Dil Bilgisi

Dünyada yaşamaya başladığından beri, "insanı biriktiren bir varlık hâline getiren, gelenek ve tarih sahibi kılan dil" (Karaağaç, 2002, 7) üzerinde, başlıca iki sebebe dayalı araştırmalar yapılmaktadır; dilin kurallaşan kullanımlarını tespit etmek, tespit edilmiş kuralların işleyişini ve sürekliliğini sağlamak. Bu amaçlar yönünde, çeşitli adlar altında –gramer, dil bilgisi, dil bilimi, vb.- eserler kaleme alınmaktadır. Dilin yapısını belirleyen gramer doğuda eski din kitaplarını, batıda da eski edebiyat anıtlarını doğru anlamak zorunluluğundan doğmuştur. İlk gramerler Hintliler, Yunanlılar, Romalılar ve Araplar tarafından yazılmıştır.

Zeynep Korkmaz, X. yüzyıldan başlayarak İslam medeniyeti altına girmiş olan Türk dünyasında Araplara ve diğer yabancılara Türkçeyi öğretmek üzere yazılmış gramer veya gramer-sözlük karışımı eserlerin çoğunun Arap ve Fars dilinde olduğunu ve bu eserlerde Türkçenin kurallarının Arap dilinin kalıplarına göre düzenlendiğini belirtir. Divânu Lûgati-t'Türk (M. 1073), Kitâbü'l-idrak li Lisâni'l-etrâk (M. 1312), Mukaddimetü'l-edeb (13. yüzyıl), Ettuhfetü'z-Zekiye (14. yüzyıl) adlı eserleri de örnek olarak verir. (Korkmaz, 1992, VII).

2.1.5. Ses bilgisi

Osmanlı Türkçesi: savtiyyât, Almanca: Phonetik, Lautlehre , Fransızca: phonétique, İngilizce: phonetics

Ses bilgisi, dilin seslerinin oluşumunu, boğumlanmalarını, sınıflandırılmasını, kelimelerdeki sıralanışlarını, ses değişimlerini, hece yapısını ve tonlamayı inceleyen bilgi dalıdır. Fonetik, konuşmada seslerin oluşum şekillerini inceler, onları işlevsel ve akustik-telaffuz bakımlarından sınıflandırır. Sesbilgisinin konusu olan ses akciğerlerden gelen havanın etkisiyle konuşma organlarında oluşan titreşimdir. (Vardar, 1998).

Ses bilgisi konuşmanın bilişsel düzeyde tasanmlanan dizgelenişi ile ilgilenir. Dilsel mesajların sessel öğeler bütünü olarak aktarılmadan önce gerçekleşen psikolojik süreçler ve bunlann gerçekliğine ilişkin sorulara yanıt arar. Konuya bu açıdan bakıldığında, sesbilgisi kişinin, konuşmak istediği dil sistemi içinde seslerin anlamlan değiştirebilme özellikleri ve bu anlamlann sözce içindeki dizgelenişine ilişkin kurallar hakkındaki bilgisi ile de ilgilenmektedir (Ingram, 1976; Kretschmer and Kretschmer, 1982; Grunwell, 1989).

Sesbilgisi uzmanı bu ses uyumunun kurallarını açıklar; söz gelimi yukarıdaki örnekler kök ünlüsünün bazı özelliklerinin soneke yayılması olarak betimlenebilir. Bu kuralları betimlerken sesbilgisi uzmanının amacı, ses kurallarının bilişse tasarımı ve işlemlenmesine de açıklama getirmektir.

2.1.6. Sözdizimi

Söz dizimi ya da Fransızcadan ödünçleme biçimiyle sentaks, doğal dillerdeki cümle kurma ilke ve kurallarını inceleyen ve bu dildeki cümlelerin esnekliğini inceleyen dilbilim dalıdır. Bir dilin sözdizimi, sözcükleri düzenlememizi sağlayan, her sözcüğe bir işlev yükleyen ve bu sözcükler arasında kurulan ilişkileri gösteren bir kurallar bütünüdür. Tümce içindeki sözcüklerin düzeni sözdiziminin en belirgin özelliğini oluşturur.

Temel amacı cümleyi oluşturan kelime ya da kelime gruplarını tespit etmek, bu kelime gruplarının oluşum şekillerini incelemek ve cümleyi ögeleri bakımından tahlil etmek olan söz dizimi (Alm. satzlehre; Fr. syntaxe; İng. syntax, Osm. nahiv) Zeynep Korkmaz'ın Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğünde "Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı."(2019: 100) şeklinde tanımlanmaktadır. (Karahan, Ankara, 1991, s.192).

2.1.7. Cümle bilgisi

Cümle bilgisi (söz dizimi, sentaks): Cümleyi oluşturan kelime veya kelime gruplarının yapısını, bunların cümlede sıralanışlarını, görevlerini ve cümlenin yapısını inceleyen dil bilgisi dalıdır. Anlatılmak istenen duygu, düşünce veya olayın sözlü ya da yazılı olarak dilin kurallarına uygun biçimde ifadesi kolay değildir. Sağlam cümle kurma yeteneğinin kazanılması, dili kullanma alışkanlığının geliştirilmesine, bilgi birikimine, çok okumaya ve planlı bir eğitime bağlıdır.

Her anlatım temelde bir cümleler zinciridir. Yani anlatımın temel kalıbı, cümledir. Bu bakımdan anlatımda cümle büyük önem taşımaktadır. Dilde her kelimenin, her kelime grubunun kendine özgü bir anlamı olmakla birlikte bu kelimeler veya kelime grupları; tek başlarına tam bir dilek, duygu ve düşünce bildirmezler. Örneğin hasta olmak, alabalık, demir yolu, az demli, vb. kelime grupları yalnızca kavramları, nesneleri veya hareketleri daha yakından belirtmeye yarar; bir yargi ifade etmez.

2.1.8. Şekil bilgisi

Morfoloji, dil biliminin (linguistik, lisaniyat), sesbilgisi (phonetique) ve sözdizimiyle(syntaxe) beraber üç temel alanından biridir. Bu alanın adının, Goethe tarafından bir biyolojiterimi olarak bulunduğu söylenmekle beraber gramatikal anlamını kazanması büyük ölçüde L.Bloomfield tarafından mümkün kılınmıştır. Dil biliminin bu alt alanının bağımsız bir disiplinolarak ele alınması Bloomfield'in kurmuş olduğu Amerikan Yapısalcılık Okulu sayesindemümkün olmuştur. Bunun yanı sıra Z. S. Harris, C. Hockett, E. Nida gibi dil uzmanlarımorfolojiyi, dilbilgisinin tıpkı sözdizimi, sesbilim ve anlambilim gibi bir bileşeni olarak görüpçeşitli tahlillere tabi tutmuşlardır. Bununla beraber morfolojiye dair pek çok kuramıngelişmesine öncülük etmiş en mühim isimlerden birisi de Noam Chomsky'dir. (Uzun, 2006, s. 43-44).

Çeşitli sözlüklerde bazen "biçimbilim", bazen "biçim bilgisi", bazense "şekil bilgisi" diye isimlendirilen morfolojiye değin pek çok tanım ve izah vardır. Gelenekli anlamıyla morfoloji, kelimelerin şekillerinin (çekim ve üretimlerinin) incelenmesidir. J. Lyons'a göregelenekli şekil bilgisi kelimelerin iç yapılarıyla ilgilenir. Bir başka gelenekli tanımı ise şöyledir:"Kelimelerin tasnifi, şekillerinin, yapılarının tahlili...

Morfolojiyi Tahsin Banguoğlu, "sözcüklerin yapısını, bunların uğradıkları anlam ve ilişkideğişikliklerini gösteren bir alan" diye izah ederken Muharrem Ergin ise "dilin kelime veşekillerinin yapısını işleyen" alan olarak tanımlamıştır. Vecihe Hatiboğlu ise bu alanı,"kelimelerin kök, gövde ve eklerinin yapısını, işleyişini inceleyen bilim" diye tarif etmiştir. (Adalı, 2004, s.11).

Zeynep Korkmaz'a göre morfoloji ve morfem:

"şekil bilgisi (Alm. Morphologie, Formenlehre; Fr. morphologie; İng. morphology; Osm.ilm-i sarf): Bir dildeki kök ve ekleri, bunların birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini,dilin türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili diğer konuları inceleyen gramer dalı."

"morfem (Alın. Morphem; Fr. morpheme, lng. morpheme): Dilde daha küçük parçalaraayrılamayan anlamlı en küçük birim. Oyuncu-luğ -umuz-un baş-ar-ı- sı; gül -üş-me-ler-den; süt,balık, al, kan vb."(Korkmaz, Ankara, 1992).

2.1.9. Fiilde zaman

Zaman ile ilgili tanımlara bakıldığında başlangıç ve sonu olmayan soyut bir süre, akış (Gencan, 2001: 302; Üstünova, 2005: 188), başı ve sonu olmayan bir çizgi (Korkmaz, 2009: 570), insanların olayların akışında hissettiği, dış dünyada kaydedilen değişikliklerin

gözlendiği fiziksel bir fenomen (Malkoç, 2011:1075) olarak görülmektedir. İnsanların olay ve durumların değişim ve gelişimlerine bağlı olarak algıladığı gerçek (doğal) zaman her dilde farklı şekilde yansıtılmaktadır. Birçok Avrupa dili zamanı geçmiş / geçmiş dışı olarak ayırırken, Yeni Gine dili olan Huada gelecek / gelecek dışı ayrımına gitmektedir (Uzun, 2004:153). Fiil zamanı bulunmayan Çince, Malayca ve eski klasik İbranice gibi dillerde zaman, zaman zarfları ile belirtilmektedir (Malkoç, 2011:1076).

Dillerde farklı şekilde görülen fiil zamanı ile ilgili Comrie, "fiil zaman, bir olayın fiziksel zaman içerisinde konuşlandırılmış gramatikal ifadedir" (Akt. Malkoç, 2011, 1077) tanımlamasını yaparken, McGilvray, konuşma zamanı ile olay zamanı arasındaki ilişki olarak tanımlamaktadır (Akt. Akşehirli, 2010, s. 21). Klein ise fiil zamanını topik zaman ile konuşma zamanı arasındaki ilişki olarak görürken (Akt. Malkoç, 2011: 1079) Muharrem Ergin "fiilin gösterdiği hareketin hangi zamanda yapıldığını veya olduğunu ifade eden gramer kategorisi" (Ergin, 2012, s.133-134) olarak tanımlamaktadır. Zeynep Korkmaz fiilde zamanı fiilin gösterdiği oluş ve kılışın başı ve sonu belli olmayan zaman çizgisinin neresinde gerçekleştiğini bildiren bir gramer kategorisi (Korkmaz, 2009, s. 570) olarak tanımlar.

1) Eylem : Bu, fiil kök ve gövdesinin ifade ettiği unsurdur. Soyut olarak oluş veya kılışı karşılar: Gel-, git-, söyle- gibi.

2) Zaman: Fiilin karşıladığı eylemin meydana geldiği zaman bölümüne "fiilde zaman" denir. Zaman kavramı, çekimli fiilin temel öğesidir. Eylemler ister ortaya çıkmış olsun, ister çıkması tasarlansın zaman kavramı ya açık olarak ya da dolaylı olarak vardır. Fiillerin kipleri bölümünde de değinildiği gibi bazı fiil çekimlerinde zaman kavramı salt ve belirli olarak belirir: "Uyu-yor-u-m", "gel-ecek-sin" şekillerinde şimdiki zaman ve gelecek zaman kavramı salt olarak bellidir. Bu fiillerin, "uyu-sa-m, gel-meli-sin" şekillerinde ise zaman kavramı açık ve salt olarak belirmemekle beraber yine eylemi bir zamana bağımlı olarak verdikleri sezilir. Böyle salt bir zamana bağlı olmıyan (modal) şekillerin zamanı kullanışta birtakım zarflarla açıklanır: "Hemen gelmeli-lisin", "Şimdi uyusam", "Yarın yapsam" gibi. O halde bütün çekimli fillerde zaman unusur vardır.

Türkçede emir hariç olmak üzere 8 adet çekim söz konusudur:

1. Geniş zaman çekimi;

2. Şimdiki zaman çekimi;

3. Görülen geçmiş zaman çekimi;

4. Öğrenilen geçmiş zaman çekimi;

5. Gelecek zaman çekimi;

6. Dilek- Şart çekimi;

7. İstek çekimi;

8. Gereklilik çekimi ;

-Ek-fiil ve birleşik zamanlı çekimler:

Fiillerin hikâye, rivayet veşart birleşik zamanlı çekimleridir.

Sırpçada fiilerin çekimli şekilleri şu şekilde ayrılır:

1) kişisel fiil formları- lični glagolski oblici;

2) kişisel olmayan fiil formları- nelični glagolski oblici;

Kişisel fiil biçimleri kişileri birbirinden ayırır ve zamanlara ve kiplere ayrılır.

Zamanlar:

-Prezent, Perfekat, Aorist, Pluskvamperfekat, Imperfekat, Futur I;

Kipler:

-Imperativ, Potencijal, Futur II;

Kişisel olmayan fiil biçimleri kişileri ayırt etmez. Bu formlar şunları içerir:

-infinitiv, radni glagolski pridev, trpni glagolski pridev, glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli.

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Araştırmada Türkçe ve Sırpça dil yapılarının karşılaştırılması yöntemi nicel araştırma yöntemidir. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türleridir. Araştırmanın modeli ise anket modelidir. Anket bir konu hakkında bilgi toplamak için kullanılan nicel veri toplama aracıdır. Ankette bireylerin düşüncelerini belirlemek amacıyla yazılı sorular sorulur ve bireylerin bu sorulara verdiği cevaplardan yola çıkarak araştırma sorusuna cevap aranır. Araştırmanın başka modeli de benzeşim modelidir. Anlaşılması zor olan bir olgunun başka bir olguyla karşılaştırılarak anlaşılmasının kolaylaştırılmasıdır.

3.2. Evren / Örneklem

Araştırmanın evrenini Sırbistan'daki Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan öğrencileri, Sırbistan'da yabancı dil olarak Sırpçayı öğrenen Türkleri, örneklemini ise Türkçe ve Sırpça genel bilgileri, sözdizimi, ses bilgisi, cümle yapısı, kelime yapısı ve fiilde zaman hakkında metinleri kapsayan kitaplar oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Tezde Türkçe ve Sırpça dil yapıları, tarihi ve kültürü ile ilgili kitapları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda Türkçe ve Sırpça kitaplarında bulunan dillerin genel bilgisi, ses bilgisi, sözdizimi, cümle ve kelime yapımı, fiilde zaman öğeleri bakımından incelenmiştir

3.4. Verilerin Analizi

Türkçe ve Sırpça dil yapıları, tarihi, kültürü ile ilgili kitapları taratılarak, içinde bulunan dillerin genel bilgisi, ses bilgisi, sözdizimi, cümle ve kelime yapımı, fiilde zaman öğeleri, Türkçe ve Sırpçayı yabancı dil olarak öğrenen ve öğretenlere uygulanan anketi tespit edilmiş ve sonuçları Word ve Excel programları ile oluşturulmuştur. Anketin içerisinde soruların cevapları Excel programları ile tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Türkçe ve Sırpçanın genel bilgileri

4.1.1. Dillerin sınıfladırılması

Dünya üzerinde kaç dili konuşulduğu bilinmemektedir. 5000-7000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Türkçe dünyada en çok konuşulan beşinci dildir Sırpça ise sıralamada yer almaz. Dillerin birbirieriyle münasebeti yapı veya köken itibariyle kurulmuştur. Dünyada otuza yakın dil ailesi mevcuttur. Çoğu dil ailelerin çok küçük konuşana sahiptir.

,4. 1.1.1. Yapılarına Göre Dünya Dilleri

Yapılarına göre diller tek heceli, eklemeli ve çekimli olmak özere 3 gurupta incelenmiş.

4. 1.1.1.1. Tek heceli Diller

Bu gruptaki dillerde sözler tek heceden oluşmaktadır. Kelimeler hiç bir ek almaz ve şekiller değiştirmez. Bu tür dillerde kelimenin görevi cümle içindeki yerinden anlaşılır. Bu tür dillerde çok büyük vurgu sistemi vardır. Çince ve Tibetçe en tipik örnekleridir.

4.1.1.1.2. Eklemeli Diller

Bu tür dillerde kelimeler ve ekler söz konusudur. Kelimeler tek heceli veya çok heceli olabilir. Ekler çok önemli röller üstlenir. Yani yeni anlamlar eklerle kazanılır. Eklemeli dillerde ekler kelimenin önüne veya sonuna gelebilir. En tipik örnekleri Türkçe ve Fransızca.

4.1.1.1.3. Çekimli Diller

Bu tür dillerde de kökler ve ekler mevcutttur. Ekler kelimenin başında, sonunda ve ortasında kullanılabilir. Yeni kelime yapılırken kökler değişmeye uğrar.En tipik örnekleri İngilizce ve Arapçadır.

4.1.1.2. Kökenlerine Göre Dünya Dilleri

Dünya dilleri köken bakımında da bazı guruplar oluşturur. Dillerin ses yapısı,cümle yapısı,kelime yapısı, köken bilgisi, ortak kelimeler bakımından dikkatı alınarak incelenir.

Dil ailesi ifadesi, dillerin köken bakımından akrabalığını gösterir. Ancak, aynı dili konuşan milletler birbiriyle akraba değildir. Aynı ırktan gelen ve miletler olduğu gibi köken bakımından hiç bir bilgisi olmayan fakat kültür bakımından birbiriyle ilgisi olan miletler mevcuttur. Örneğin Hint-Avrupa dil ailesinde yer alan diller böyledir yani aralarında ırk birliği mevcut değildir.

Aynı dil ailesinden olan Türkçe ve Moğolca arasındaki dil birliği beraberinde Türklerle Moğoların akraba olabileceği fikrini doğurmuştur. Bu konuda kesin bir bilgi yoktur. Dünyadaki dil aileleri belli başlı aşağıdadır:

4.1.1.2.1. Hint – Avrupa Dilleri Ailesi

Asya ve Avrupa kıtalarında konuşulup yazılan geniş bir dil ailesidir. Biri Avrupa'da diğeri Asya'da olmak üzere iki büyük kolu vardır.

Avrupa Kolu: Avrupa kolunda Germen dilleri (Almanca, Felemenkçe, İngilizce ve İskandinav dilleri), Roman dilleri (Fransızca, İspanyolca, Portekizce, İtalyanca) ve Slav dilleri (Rusça, Bulgarca, Sırpça, Lehçe) vardır.

Hint Kolu: Hint kolunda ise bugün Hindistan'da konuşulan birçok dilden başka Farsça ve Ermenice vardır.

4.1.1.2.2. Sami-Hami Dilleri

Güneybatı Asya'yı kuzeybatı Afrika'ya bağlayan geniş bölgede eski çağlardan beri konuşulan bir dil topluluğudur. Hami ve Sami olmak üzere iki kolu vardır.

Sami Kolu: Bu grubu oluşturan diller de kendi içinde önemli farklılıklara dayalı alt gruplara ayrılmaktadır. Arapça, Akadca, İbranice ve Süryanice bu grubun en önemli dilleridir.

Hami Kolu: Mısır, Orta Afrika'da (Habeşistan- Etiyopya) ve Kuzey Afrika'da konuşulmakta olan diller bu gruba girmektedir. Eski Mısır dili, Kıpti dili ve Habeş dilleri bu gruptaki önemli dillerdir.

4.1.1.2.3. Çin-Tibet Dilleri

Kalabalık bir insan kitlesi tarafından konuşulup yazılan büyük bir dil ailesidir. Çince, Tibetçe, Aramca gibi diller bu aileye dâhil edilmektedir.

4.1.1.2.4. Ural-Altay Dilleri

Bu gruba giren dilleri diğer ailelerden ayıran en önemli özellik kök-ek sistemi ve ünlü uyumlarıdır. Ural ve Altay kolu olmak üzere iki kola ayrılır.

Altay Kolu: Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Korece ve Japonca bu kola mensupturlar. Bu diller arasında birbirine en yakın iki dil Türkçe ve Moğolcadır. Kelimelerin iki ünlüyle başlamaması, yapım ve çekim eklerinin kelimelere yardımcı öğe olarak baştan veya sondan bağlanması, kelimelerde erkeklikdişilik özelliği olmamasının bu dillere ait ayırıcı ve önemli özelliklerdir.

Ural Kolu: Bu dil ailesi içinde Macarca, Samoyedce ve Fince vardır. Ural ve Altay dilleri akrabalığı öteden beri tartışma konusu olmuştur. Ne var ki, genel görüşe göre, bu iki kol tek kaynatan çıkmış, ancak zamanla akrabalık bağları çok zayıflamıştır.

Ural-Altay dillerini diğer dillerden ayırıcı bazı özellikler:

1. Ünlü uyumu vardır.

2. Sondan eklemeli dil.

3. Gramer olarak erkek ve dişilik kavramı taşımazlar.

4.1.1.2.5. Bantu Dilleri:

Orta ve Güney Afrika'da konuşulan dillerin oluşturduğu ailedir. (Demircan, Ankara, 2007).

4.1.2. Türkçenin genel bilgileri

Türk dili, günümüzde Adriyatik denizinden Çin Seddine; Kuzeyde Buz denizinden başlayıp Tibetekadar uzanan çok geniş bir coğrafyada konuşulmaktadır. Türkler çok geniş bir coğrafyaya yayıldığı için pek çok miletle temas etmişlerdir. Önceleri Çinler başta olmak üzere Soğdaklar, Tibetliler daha sonra Araplar ve Farslarla, nihayet Avrupa miletlerin kavrumiyle milet kurmuşlardır. Dolayısıyla Türk dilinin coğrafyasında oluşmuştur. Eski bir dil olan Türkçe millatan öncesi asırlardan önce mevcuttur. Türk dili geçmişten günümüze şu devrelerle ayrılır:

4.1.2.1. Ana Altay Dil Birliği Dönemi

Türk dilinin en eski dönemi "Altay Dil Birliği" dönemidir. Türkçe bu dönemde Moğol, Mançu -Tunguz, Kore ve Japonca ile birliktedir. Bu teoriye karşı çıkan dilbilimcilere göre ise böyle bir dönem yaşanmamıştır.

4.1.2.2. Ön Türkçe Dönemi (İ.Ö. 3200'den önce)

Türkçe Altay Dil Birliğinden ayrıldıktan sonra tek başına yaşamaya başlar. Bu dönem Ön Türkçe dönemidir. İhtimal ki bütün Türk lehçeleri bu dönemde oluşmaya başlamıştır.

4.1.2.3. İlk Türkçe Dönemi (İ.Ö. 3200 İ.S. VI. yy.)

Bu dönemde Türkçe Ana Batı ve Ana Doğu olmak üzere iki kolu ayırmıştır. Döneme ait kaynaklar Sümerce tabletler ile Çin ve Bizans kronikleridir.

4.1.2.4. Eski Türkçe Dönemi (VII -XII. yy.)

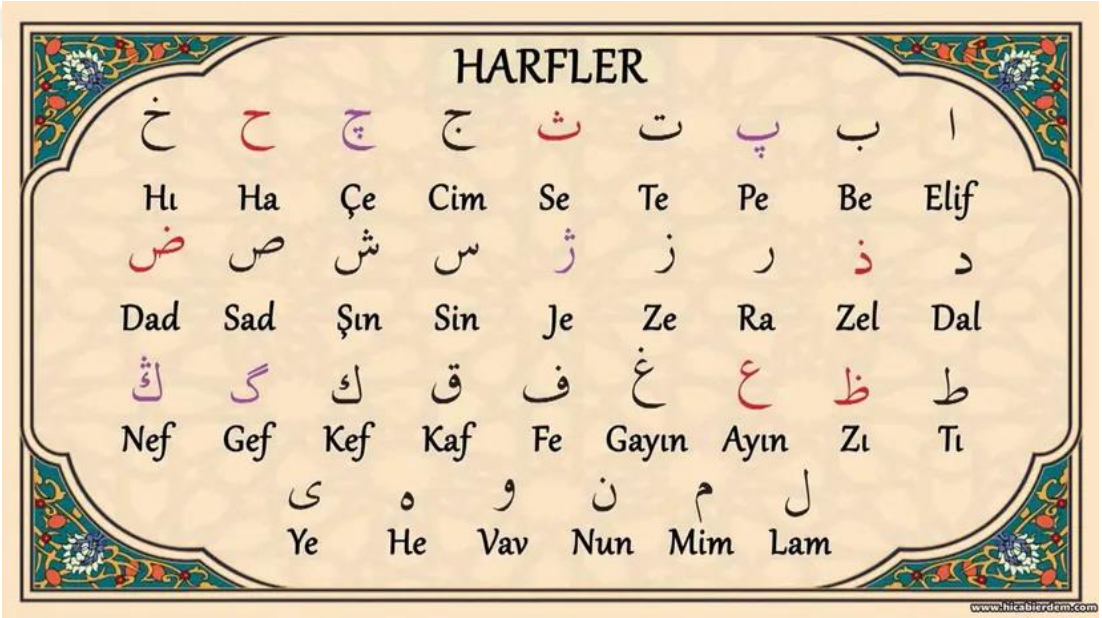
Bu dönem, Türkçenin pek çok yazılı belgesinin günümüze ulaştığı dönemidir. Bu dönem 9 yüzyıla kadar sürer. Köktürl, Uygur dil içine alır.

4.1.2.5. Orta Türkçe Dönemi (XIII-XVI. yy.)

Türk dilinin yazı dil lehçeleri ayrıldığı din dönemidir. Harezin, Çağatay, Eski Anadolu gibi tarihi Türk lehçeleri bu dönemde yer almaktadır.

4.1.2.6. Yeni Türkçe Dönemi (XVI-XX. yy.)

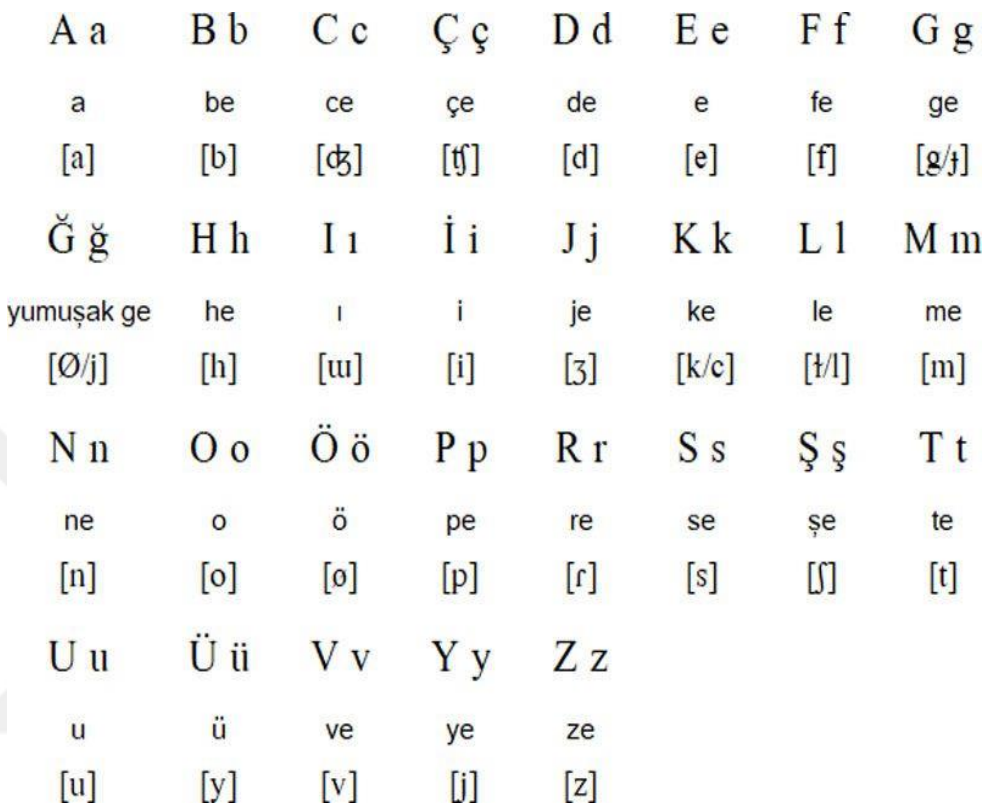
Doğuda Çağatay Türkçesinin Batıda da Osmalı Türkçesinin geliştiği dönemdir. Osmanlı Türkçesi, Türkiye Türkçesinin bin evi atasıdır. Çağatay Türkçesi de Türkistan'daki Türk lehçelerin atasıdır.

4.1.2.7. Çağdaş Türkçe Dönemi (XX. yy'dan günümüze)

Çağdaş Türk dili, 20. yüzyılda Yeni Türkçe döneminde batıda Osmanlı Türkçesi, doğuda Çağatay Türkçesi şeklinde varlığını sürdürmüştür. Türk dili, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Azeri Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Yakut Türkçesi vb. 20 kadar farklı yazı dili olan bir dil konumuna getirilmiştir. Anadolu'da ise verilen Kurtuluş mücadelesinin ardından 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlatılan dil seferberliği sonucunda, Latin harflerine geçilmiş ve Dil Devrimi gerçekleştirilmiştir. (Nagehan, s.8-9). 1 Kasım 1928 tarihinde, eski Arap asıllı Türk alfabesinin yerine, Latin yazısından Türkçe için uyarlanan bu 29 harfli alfabe kabul edilmiştir. Türk alfabesinin içeriği, Latin harflerini yazı sistemlerinde kullanan diğer ülkelerin alfabeleriyle birebir aynı olmayıp Türk dilinin seslerini karşılamaları amacıyla türetilmiş harfleri bulundurmaktadır (Ç, Ş, Ğ, I, İ, Ö, Ü). Günümüzdeki standart Türkçe, İstanbul'da konuşulan Türkçe ağızı örnek alınarak oluşturulmuştur. Bu "İstanbul Türkçesi", Türkçeyi yazarken ve konuşurken model teşkil etmektedir ve kullanımı 1910'larda Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin gibi Türk yazarlar tarafından önerilmiştir. Buna rağmen günümüzde modern Türkiye Cumhuriyeti'ni de kapsayan tarihî Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında hâlâ konuşulmaya

devam eden Türkçe ağız ve lehçeleri bulunmakta ve bu ağızlar özellikleri bakımından çeşitli gruplara ayrılmaktadır.

Şekil 1. Latin alfabesi

4.1.3. Sırpçanın genel bilgileri

Daha önce de söylediğimiz gibi Sırpça (Sırp Kiril: српски језик, Latin: srpski jezik) yapı bakımından bükümlü (çekimli) dillere ve kökenlerine göre Hint-Avrupa dillere aittir. Avrupa kolunda Germen dilleri, Roman dilleri yanında ,Slav dilleri de (Rusça, Bulgarca, Sırpça, Lehçe...) vardır. Slav dilleri öncelikle Slav halkları veya onların soyundan gelenler tarafından konuşulan Hint-Avrupa dilleridir. Slav dillerinin benzerliği, ilk Slav dilinden pek de uzak olmayan bir zamanda, IV-VI yüzyılda ayrılmalarıyla izah edilebilir. Tipolojik özellikleri bakımından Slav dilleri bükümlü dillerdir. Slav dilleri isim çekimi (hal kategorisi bulunmayan Bulgarca ve Makedonca dışında) ve fiil çekimi bakımından da, kelime yapımı ve değişimi sistemi gelişmiş dillerdir. Günümüzde, coğrafi olarak ve kullanıcılarının sayısına bağlı olarak 12 Slav dili ayırt edilmektedir. Slav dillerini, Avrupa ve Asya'da 300 milyona yakın insan konuşuyor. Bunlardan 140 milyon kişi (ana dilinin yanı sıra ikinci dil olarak Rusçayı kullanan onlarca kişi dışında) Rusça, 40 milyon civarı Ukraynaca, 35 milyonun üzerinde Lehçe, 15 milyon civarı Sırp-Hırvatça, 11 milyon civarı Çekçe, 8 milyon civarı Bulgarca, 7 milyon civarı Belorusça, 5 milyon civarı Slovakça, 2 milyonun üzerinde Slovence, 1650 binin üzerinde Makedonca, Lauzits dillerini (Almanya'nın belirli belgelerinde, biri yaklaşık 70 bin kişinin konuştuğu, Çekçe'ye yakın, diğeri yaklaşık 30 bin kişinin konuştuğu ve Lehçe'ye yakın) ise toplam 100 bin kişi kullanıyor.

Slav dilleri yapısal özellikleri bakımından üç gruba ayrılmaktadır: Doğu, Batı ve Güney Slav dilleri: Rusça, Ukraynaca, Belorusça Doğu Slav dilleridir; Lehçe, Çekçe, Slovakça ve Lauzits dilleri Batı Slav dilleri; Bulgarca, Makedonca, Sırp-Hırvatça (Sırpça, Hırvatça, Boşnakça) ve Slovence Güney Slav dilleridir.

Sırplar tarafından konuşulan dile bilimde en çok Sırp-Hırvatça denir. Sırplar ve Hırvatlara ek olarak, Bosna ve Hersek'teki Slav Müslümanlar tarafından, ayrıca Sancak'ta (eski adıyla Novopazar) veya Eski Raşka'da (Sırbistan ile Karadağ arasındaki mevcut sınırın çoğu boyunca uzanan bir kemer) ve Batı'da da kullanılmaktadır. Geçmişte bu dili konuşan ama ne Sırp ne de Hırvat yönelimli başka etnik gruplar vardı. Hırvatlar bu dile Hırvatça diyor ve Sırplar Sırpça diyor.

4.1.3.1. Orta Çağ zamanları

Sırp-Hırvat dili, Hint-Avrupa dil ailesinin en büyük üç dalından biri olan Slav grubuna, Roman ve Germen dilleriyle birlikte aittir. Slav dilleri, Roman veya Germen dillerinden karşılıklı olarak çok daha anlaşılırdır. 9. yüzyılın yedinci on yılında, Selanik'ten iki Bizanslı, şehirlerinin çevresinin Slav dilini çok iyi bilen Konstantin (daha sonra rahiplik Kirilo) ve Metodiye(Metodije) kardeşler, Bizans İmparatoru Mihaylo(Mihajlo)'nun emriyle Slav en önemli Hristiyan dini kitaplarını tercüme etmişler. Selanik kardeşler tarafından yaratılan Eski Slav dili, böylece, Yunanca ve Latince ile birlikte Hıristiyan Avrupa'nın büyük kutsal ve edebi dilleri ailesine girdi. Hıristiyan âleminin dışında İbranice, klasik Arapça ve Sanskritçe de benzer bir rol oynamışlar. Konstantin (ölmeden önce keşiş rütbesini kabul ederken adını Kirilo olarak değiştiren) ve Metodiye(Metodije) ayrıca yazdıkları çevirilerine özel bir alfabe icat etmişler. Bugün Glagolitik(Glagoljica) adıyla bilinen bu alfabe, yaklaşık kırk harf içeriyordu. Kısa süre sonra Glagolitik(Glagoljica) yazının yerini, daha sonra Kiril alfabesi olarak adlandırılan Ortodoks Slavlar arasındaki alfabe alınmış. Aslında o zamanın Yunan alfabesi, Slav sesleri için Yunanca olmayan on dört özel harfle desteklenmiştir. (Ivić, SANU).

4.1.3.2. Kilise Slavcası ve Halk dili

Bulgarların, Sırpların ve Rusların ortak kilise dili ve ortak alfabesi, edebi ve bilgin eserlerin bir ortamdan diğerine kolayca aktarılmasını sağlamış, böylece önemli ölçüde ortak edebiyattan bahsedilebilir. Zamanla, bu halkların dilleri farklı bir şekilde gelişmiş, ancak ibadet ve edebiyat dili temelde aynı kalmış. Sırpların, Bulgarların ve Rusların ortak edebi dili, tüm bu halkların her zaman Yunan etkisine açık olan Ortodoks kültür çevresine aidiyetini güçlendirdi. Yunancadan çok şey çevrildi ve çeviriler oluşturulduktan sonra Slav yazarlarının orijinal eserlerinin yanı sıra, Ortodoks Slav dünyasında dolaştı.

Latince'den farklı olarak, Kilise Slav dili, onu özellikle öğrenmeyenler için tamamen anlaşılmaz değildi. Sırpça, Rusça ve Bulgarca halk dillerin Slav Kilisesi'nden sapmaları zamanla arttı, ancak Orta Çağ'da anlaşılırlığı yalnızca sınırlı bir ölçüde azalttılar. Bununla birlikte, Sırp ülkelerinde halk dilin ortaçağ okuryazarlığında yaygın olarak temsil edildiği bir alan var. Bunlar, hükümdarların ve kodamanların tüzükleri ve kodlar gibi diğer laik yasal belgelerdir. Bu yazıların amacı, yorum konusundaki belirsizlikleri ve anlaşmazlıkları önlemek için herkes için mükemmel bir şekilde açık olmalarını gerektiriyordu.

Elinde sadece dini literatür değil, aynı zamanda bilgelik de vardı. Din adamlarının üyeleri günlük ayin uygulamalarında kilise dilini kullandılar ve bu dile tam olarak hakim olanlar sadece onlardı. Bu dönemde halk dilinde edebiyat da ortaya çıkmıştır. Bunlar, feodal beylerin eğlencesine yönelik şövalye romanlarının çevirileriydi. 15. yüzyıldan beri, romanlara kronikler, sıradan içerikli tarihi yazılar katılmıştır. Son olarak, halk dili, hiç şüphesiz, yazılı

metinlerimiz olmasa da, Orta Çağ'da geliştiğine dair kanıtlarımız olan sözlü edebiyatın ifade aracıydı. (Ivić, SANU).

4.1.3.3. Rus etkisi

O dönemde hüküm süren Avusturya makamları, Sırp kitaplarının basılmasına izin vermemiş ve Ortodoks Kilisesi, din adamlarının ibadet ve din eğitimi için gerekli olan kilise kitaplarının eksikliğinden dolayı engellenmiştir. Rusya, Ortodoksluğun koruyucusu rolünde ortaya çıkmıştır. Rusya'dan kilise kitapları, çoğunlukla gizli kanallardan ithal edilmiş ve bununla birlikte Kilise Slav dilinin Rusça redaksiyonu gelmiştir. 1726 yılından itibaren, Sırp metropolitlerinin inisiyatifiyle, genç Sırp din adamlarına kendilerinin bildikleri kilise dilinin versiyonunu öğreten Rus öğretmenler gelmeye başlamıştır. Yakında, bu dilin Rusça baskısı resmi olarak Sırp Kilisesi'nin dili olmuştur.

4.1.3.4. Halk diline doğru hareket

Ancak, Kilise Slav ve Rus dilleri Sırp konuşmasından çok uzaktı; Gelişim, edebi dilin, halk dile yaklaştırma yönünde başlamıştır. 1768'de Zaharije Orfelin, Sırp edebi diline Slavca Kilisesi ve halk dilinin bir karışımını tanıttı ve burada her zaman belirli Rusça kelimelere yer vardı. Daha sonra Slav-Sırpça olarak adlandırılan bu dil, iki hatta üç dilin ifade olanaklarını birleştirdi. Bu dönemde, bir rol model rolü Avrupa tarafından, özellikle de Almanca konuşan ülkeler tarafından giderek daha fazla üstlenildi, çünkü bu, Habsburg Monarşisinde hakim olan dildi ve bu dil olmadan, ne orduda, ne büro kariyerinde ne de ticarette ilerleyemezdi.

18. yüzyıl Sırp edebiyatının merkezi figürü olan Avrupa Aydınlanmasının fikirlerinden ilham alan Dositej Obradović, 1783 yılında yeni bir dil programı ile ortaya çıktı.

.

4.1.3.5. Vuk Karadzic'in Reformu

Vuk Stefanović Karadzic, Birinci Sırp İsyanı'nda katipti. İsyan başarısız olduktan sonra, 1813'te Vuk, Viyana'ya gitmiş ve kendisini halk sanatı toplamaya ikna eden Slavist Jernej Kopitar ile tanışmıştır. Daha sonra, 1814'te Vuk iki kitap yayınlamış: Sırp halk şarkılarının ilk basılı koleksiyonu olan'' Küçük bir halk Slav-Sırp şairi''(Ivić, SANU).

("Malu prostonarodnu slaveno-serbsku pjesnaricu") ve ilk basılı dilbilgisi olan "Sırp Dili Kitabı"(Pismenicu serbskoga jezika''). Bu iki kitap, Vuk'un çalışmalarının daha sonraki yönünü belirledi:

- türküler, hikayeler, atasözleri vb. toplamak ve yayınlamak; Dil ve yazım reformu.

Yayınlanan ilk iki kitaptan sonra Vuk, 1818'de Sırp sözlüğü adı altında yayınlanan bir sözlük için kelime toplamaya başlamıştır. Bu bir yerel sözlüktür. Bu, bugün hala kullandığımız Vuk'un yeni Kiril alfabesiyle basılan ilk eserdir; -

Vuk'un reformunun gerçekleştirildiği ilk eserdir; - Sırpça sözlükle birlikte, Sırp dilinin ilk grameri basıldı;

Đ, Ć, LJ, NJ, DŽ karakterlerini girerek Latin alfabesinden J harfini almıştır. Şimdi Sırp alfabesinde 30 ses var ve her ses bir harfe karşılık geliyor. Ünlü "Konuştuğun gibi yaz" ilkesi, hangi kelimelerin telaffuz edildikleri gibi yazılması gerektiğine göre Sözlükte uygulanır. Sırp sözlüğünün ikinci baskısı 1852'de Vuk tarafından yayınlanmıştır. Vuk 1864'te ölmüş ve edebi dili ve imlası, ölümünden dört yıl sonra 1868'e kadar resmi hale getirilmiştir.Vuk'un takipçileri Đura Daničić, Stojan Novaković, Ljubomir Stojanović ve diğerleri edebi dilin daha da geliştirilmesinden sorumludur.

4.1.3.6. Vuk Karadzic'ten günümüze kadar edebi dil

1894'te Sırp Dilinin Grameri'ni yayınlayan Stojan Novaković bundan sorumludur. 1918'de Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın kurulmasından sonra, dil için yeni bir isim ortaya çıkmıştır. Sırbistan'da Sırp-Hırvatça, Hırvatistan'da Hırvat-Sırp ve Hırvatçadır. 1991 ve 1992'deki siyasi olaylar ve savaş olayları, Sırp-Hırvat dili alanındaki devlet birliğini bozmuştur. Sırp-Hırvat dili adı, Hırvatların Hırvat adını koruduğu ve Sırpların Sırp dilini geri verdiği 1991'de SFRY'nin dağılmasına kadar geçerliydi. Bugün Sırbistan Cumhuriyeti'nde, Anayasa'ya göre, Sırp edebi dili Ekav ve İyekav (Ekavica i İjekavica) Kiril alfabesi ile telaffuzu resmi kullanımdadır. Sırpça hem Latin alfabesi (латиница, latinica) hem de Kiril alfabesi (ћирилица, ćirilica) kullanılarak yazılmaktadır. Otoriteler her ne kadar iki alfabeyi de tarih boyunca resmî olarak kabul etmiş olsa da tarihsel nedenler öne sürülerekten 2006 yılında Sırbistan Kiril alfabesini tek resmî alfabesi olarak kabul etmeye başlamıştır. Bu yasa sadece resmî evrakları ve devlet konuşmalarını kapsadığı ve günlük dil veya medya, ticaret ve yayın dilleri üzerinde bir hükmü bulunmadığı için Latin alfabesi özellikle özel yayın organları ve sokak levhalarının yazımında yaygınca kullanılmaktadır.

Аа Бб Вв Гг Дд Ђђ

Ее Жж Зз Ии Јј Кк

Лл Љљ Мм Нн Њњ Оо

Пп Рр Сс Тт Ћћ Уу

Фф Хх Цц Чч Џџ Шш

Şekil 2. Kiril alfabesi

4.2. Türkçe ve Sırpçanın ses bilgisi

4.2.1. Türkçede ses bilgisi

Ses, dilin en küçük birimdir. Ses bilgisi, dil bilgisinin bir bölümüdür ve dilde var olan sesleri ve bunların özelliklerini inceler. Sesleri yazıda karşılayan işaretlere harf; harflerden oluşan bu ses dizgisine de alfabe denir. Türkçede 29 harf vardır. Bunlar ünlü (sesli) ve ünsüz (sessiz) olmak üzere ikiye ayrılır. İnsan ihtiyaç duyduğu havayı teneffüs edip bu havayı

karbondioksit olarak dışarı verir. Bu karbondioksit olarak verilen hava seslerin üretilmesinde kullanılır. Sesin üretilmesi için çıkışı akciğerden başlar. Nefes borusuyla devam eder. Gırtlakta bulunan ses tellerinden geçer. Ağız boşluğunda dil yardımıyla şekil alır. Dudaklarımızın yardımıyla dışarı çıkar.

4.2.1.1. Ünlüler (sesli harfler)

Ses yolundan gelen havanın ağız boşluğunda hiçbir engelle karşılaşmadan çıkmasıyla oluşan seslere ünlü adı verilir.

4.2.1.1.1. Seslerin Sınıflandırılması

a) Ünlüler, ağız boşluğunun ön tarafında veya arka tarafında oluşur. Buna göre ünlüler iki gruba ayrılır:

KALIN ÜNLÜLER	A	I	O	U
İNCE ÜNLÜLER	E	İ	Ö	Ü

b) Ünlüler, ağız boşluğundan çıkarken dudaklar değişik şekiller alır. Bazı sesler çıkarken dudaklar yuvarlak, bazı sesler çıkarken de dudaklar düz durumdadır. Buna göre ünlüler, çıkışları sırasında dudakların düz veya yuvarlak oluşlarına göre ikiye ayrılır:

DÜZ ÜNLÜLER	A	E	I	İ
YUVARLAK ÜNLÜLER	O	Ö	U	Ü

c) Ünlüler, ağız boşluğundan çıkarken ağzın durumu bazen geniş bazen de dar olur. Buna göre ünlüler oluşurken ağzın geniş veya dar açılmasına göre ikiye ayrılır:

GENİŞ ÜNLÜLER	A	E	O	Ö
DAR ÜNLÜLER	I	İ	U	Ü

Türkçede ünlülerin yan yana gelmeleri, sözcük içinde kullanılmaları rastgele olmaz. Bunlarla ilgili çeşitli kurallar vardır. Türkçe sözcüklerde ünlülerle ilgili iki önemli kural vardır. Bunlardan biri büyük ünlü uyumu kuralıdır:

4.2.1.1.2. Büyük ümlü uyumu

Bir sözcükte yer alan ünlülerin tamamının ince veya tamamının kalın olmasıyla ilgilidir. Bu kurala göre bir kelimedeki ünlülerin hepsi ya kalın ya ince olmalıdır. Eğer bir sözcük kalın ünlüyle başlamışsa, kalın ünlüyle devam etmeli; eğer bir sözcük, ince ünlüyle başlamışsa, ince ünlüyle devam etmelidir:

Örnekler: ordu, sevgi, gençlik, karanlık

Türkçede bazı sözcükler köken olarak Türkçe olmalarına rağmen zamanla ses değişimine uğrayarak büyük ünlü uyumu kuralı dışına çıkmıştır: elma<alma, anne<ana, hangi<kangı.

Türkçede bazı ekler de önceki hâlleri ayrı birer sözcük olması ve zamanla ek olarak görev almaları nedeniyle köken olarak Türkçe olmalarına rağmen büyük ünlü uyumuna uymaz: -daş,-ken, -ki, -leyin, -mtırak, -yor, -gil, -gen (ülküdaş, uyurken, altıgen, amcamgil, geliyor).

4.2.1.1.3. Küçük ünlü uyumu

Küçük Ünlü Uyumu kuralını, ünlülerin düzlük-yuvarlaklık açısından birbiriyle uyum içinde kullanılması olarak tanımlamak mümkündür.

Kural 1: Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde düz ünlü (a,e,ı,i) var ise, sonraki hecelerde de düz ünlü yer almalıdır.

Kural 2: Türkçe bir sözcük yuvarlak ünlüyle (o,ö,u,ü) başlamışsa, bu sözcükte diğer ünlüler ya dar yuvarlak (u,ü) ya da düz geniş ünlü (a,e) olmalıdır. Bir başka deyişle "o,ö,u,ü" ünlülerinden birinin kullanıldığı hecelerden sonra "u,ü,a,e" ünlülerinden biri bulunabilir.

Başka dillerden Türkçeye geçmiş sözcükler bu kurala uymaz. Önceki çağlarda tek başına bir sözcük olarak kullanılan ve günümüzde ek olarak işlev üstlenen "-yor" bu kurala uymaz. Tek heceden oluşan Türkçe sözcüklerde bu kural aranmaz.

4.2.1.2. Ünsüzler (sessiz harfler)

Akciğerden gelen havanın gırtlaktan geçerek ağız boşluğunda dil yardımıyla bir engele çarparak çıkan seslere ünsüz denir. Ünsüzler, diş, dudak, damak, diş eti, ses telleri gibi bir engele takılır ve bu takılmayla meydana gelen sürtünme veya çarpma sonucunda oluşur. Ünsüzler söyleyiş özelliğine göre ikiye ayrılır:

4.2.1.2.1. Ünsüzlerin Sınıflandırılması

SERT ÜNSÜZLER	F,S, T, K,C,S,H,P
YUMUŞAK ÜNSÜZLER	B,C,D,G,Ğ,J,L,M,N,R,Y,V,Z

4.2.1.2.2. Titreşim Bakımından Sessizler

Ünsüzler ses tellerini titreştirip titreştirmeme durumlarına göre de birbirlerinden ayrılır. Ünsüzlerden bazıları ses tellerinden geçerken ses tellerini titreştirir; bazıları titreştirmez. Çıkışı sırasında bazı ünsüzlerin (b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, t, v, y, z) ses tellerini titreştirmesi, yumuşak/sedalı/tonlu olmasına yol açar. Oluşumu sırasında bazı ünsüzlerin (f, h, s, ş, p, ç, t, k) ses tellerini titreştirmemesi sert/tonsuz/sedasız olmasına neden olur.

TİTREŞİMLİ ÜNSÜZLER	B, C, D, G, G, J, L, M, N, R, V, Y, Z
TİTREŞİMSİZ ÜNSÜZLER	F, H, S, S, P, C, T, K

4.2.1.2.3. Oluşum Noktası (Çıkak) Bakımından Sessizler

Ünsüzler oluşum noktalarına göre çeşitli sınıflara ayrılır.

Ünsüzler iki dudak arasında çıkan ünsüzler çift dudak ünsüzü (b,p,m,);

üst ön dişlerle alt dudak arasından çıkan ünsüzlere diş-dudak ünsüzü (f,v);

dil ucunun ön üst dişlere temasıyla oluşan ünsüzlere diş ünsüzü (d,n,s,t,z);

dil ucunun ön üst diş etine değmesiyle oluşan ünsüzlere diş eti-damak ünsüzü (c,ç,j,ş);

dil ortasının yumuşak ön damağa temasıyla oluşan ünsüzlere ön damak ünsüzü (g,k,1,r,);

dil arkasının yumuşak ön damağa dokunmasıyla meydana gelen ünsüzlere art damak ünsüzü (g,g);

gırtlaktan ses tellerinin arasından çıkan ünsüze gırtlak ünsüzü (h) denir.

4.2.1.2.4. Temas Derecesi Bakımından Sessizler

Bazı ünlüler meydana gelirken havanın bir organla sıkıştırılıp serbest bırakılması sonucunda patlama suretinde ses çikar. Bu tür seslere patlayıcı/süreksiz ünsüzler denir ve bu ünsüzler b,c,ç,d,g,k,p,t'dir.

Baz ünsüzler oluşurken organlar arasında havanın geçebilmesi için aralık bırakılır ve hava buradan sızarken ses çıkar. Bu tür ünsüzlere sürekli/sızıcı ünsüz adı verilir ve bu ünsüzler f,ğ,h,j,l,m,n,r,s,ş,v,y,z'dir.

Patlayıcı/Süreksiz ünsüzler B, C, Ç, D, G, K, P ,T

Sürekli/Sızıcı ünsüzler F, Ğ, H, J, L, M, N, R, S, Ş, V, Y, Z

4.2.1.3. Türkçede ses olayları

Dil yaşayan canlı bir organizma gibidir. Kullanıldığı coğrafyaya ve döneme göre zamanla bazı farklılıklar oluşabilir. Bu farklılıklar bazı seslerin düşmesi, ses türemesi, seslerin yer değiştirmesi biçiminde gerçekleşir. Ses olayları kurallı veya kuralsız olarak meydana gelebilir. Dildeki bu olaylar en az çaba yasası gereği ortaya çıkar.

4.2.1.3.1.Ünsüz benzeşmesi (ünsüz sertleşmesi)

Türkçede sert ünsüzle(f,s,t,k,ç,ş,h,p) biten sozcükten sonra "c,d,g" ile başlayan bir ek gelirse,bu eklerin başındaki c,ç 'ye; d, t'ye; g, k'ye dönüşür. Bu dönüşüme ünsüz benzeşmesi denir.

Örnekler:

ayak-da...ayakta;

seç-gin...seçkin;

yavaş-ca...yavaşça;

4.2.1.3.2. Ünsüz yumuşaması

Türkçede p,ç,t,k süreksiz sert ünsüzlerinden biriyle biten bir sözcük, ünlüyle başlayan ek aldığında bu ünsüzler yumuşar ve p, b'ye; ç, c'ye; t, d'ye; k, g veya ğ'ye dönüşür

Tek heceli bazı Türkçe sözcükler ünsüz yumuşaması kuralına uymaz: ipi, içi vb.

"Yanıt" sözcüğü ve yabancı kökenli bazı sözcükler bu kurala uymaz: hukuku, milleti, cumhuriyeti.

Not: Özel isimlerde ünsüz yumuşaması okunuşta gerçekleşir; ancak yazılışta bu yumuşama gösterilmez: "Zonguldak'a" yazılır ve "Zonguldağa" okunur.

4.2.1.3.3. Ses düşmesi

Türkçede bazı sözcükler ek alırken ya da başka sözcüklerle birleşirken ses kaybeder. Bu ses kaybına ses düşmesi denir. Eğer düşen ses ünlü ise buna ünlü düşmesi; düşen ses ünsüz ise bu ses olayına ünsüz düşmesi adı verilir.

4.2.1.3.4. Ünlü düşmesi

sabır-ım=sabrım;

gönül-üm=gönlüm;

burun-um=burnum;

omuz-um=omzum;

ağız-ım=ağzım

Türkçede ikinci hecesinde dar ünlü (1, i, u, ü) bulunan sözcükler, ünlüyle başlayan ek aldıklarında, ikinci hecede yer alan bu dar ünlü düşer. Buna ünlü düşmesi adı verilir.

4.2.1.3.5. Ünsüz düşmesi

Türkçede sözcük sonunda "k" bulunuyorsa ve bu sözcük küçültme eki (-cik,-cek) alırsa, sözcüğün sonunda bulunan "k" ünsüzü düşer. Bu ses olayına ünsüz düşmesi denir.

yumuşak-cık=yumuşacık;

büyük-cek=büyücek;

alçak-cık=alçacık;

küçük-cek=küçücük

4.2.1.3.6. Ses türemesi

Türkçede bazı sözcükler birleşirken, yapım veya çekim eki alırken yeni bir ses ortaya çıkar. Bu ses olayına ses türemesi adı verilir. Ses türemesi, ortaya çıkan yeni sesin özelliğine göre iki şekilde adlandırılır: Ünsüz Türemesi, Ünlü Türemesi

4.2.1.3.7. Ünsüz türemesi

his-etmek= hissetmek;

red-etmek= reddetmek;

şık-ı= şıkkı;

zan-etmek= zannetmek;

af-etmek= affetmek;

sır-ı= sırrı;

hat-ı= hattı

Türkçeye yabancı dillerden geçmiş bazı sözcüklerin etmek, olmak yardımcı eylemlerini alarak birleşik eylem oluşturmaları sırasında fazladan ses ortaya çıkar. Bu olaya ünsüz türemesi adı verilir.

4.2.1.3.8. Ünlü türemesi

Türkçede "-cık, -cik" ekiyle türeyen kelimelerde bazen bir ses ortaya çıkar. Buna ünlü türemesi adı verilir.

Genç-cik = gencecik;

Dar-cık = daracık;

Sap-sağlam = sapasağlam

4.2.1.3.9. Kaynaştırma

Türkçenin ses özelliklerine göre iki ünlü yan yana gelemez. Bundan dolayı ünlü ile biten sözcüklere ünlü ile başlayan ek getirildiğinde araya "y,s,s,n" seslerinden biri girer. Araya giren bu seslere kaynaştırma ünsüzleri denir.

Türkçede kullanılan bazı sözcüklerde iki ünlünün yan yana geldiği görülür. Ancak bunlar yabancı dillerden Türkçeye geçmiştir; Türkçe kökenli değildir: şair, zanaat, vaat.

4.2.1.3.10. Ünlü daralması

Türkçede düz-geniş ünlülerle (e,a) biten eylemlere "-yor" eki eklenirse, "-yor" ekinden önce gelen geniş ünlü, dar ünlülerden (1,i,u,ü) birine dönüşür. Bu ses olayına ünlü daralması adı verilir.

Gözle-yor = gözlüyor;

Sakla-yor=saklıyor;

Suçla-yor=suçluyor;

Yapma-yor=yapmıyor;

Taşla-yor=taşlıyor;

Tara-yor=tarıyor;

Görme-yor=görmüyor;

Başla-yor=başlıyor

4.2.1.3.11. Ulama

Türkçe bir cümlede ünsüzle biten sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir sözcük gelirse, ilk sözcüğün son ünsüzüyle, sonraki sözcüğün ilk ünlüsünün birlikte okunmasına ulama adı

verilir. Ulama, konuşma diline özgü bir kuraldır. Yazı dilini etkileme özelliği yoktur. Dolayısıyla ulama yazı dilinde değil, kon uşma dilinde gerçekleşen bir olaydır.

Demir___almak günü gelmişse zamandan

ulama

Sana dün bir tepeden baktım_aziz__İstanbul!

ulama ulama

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen__al sancak

Ulama

4.2.1.3.12. Vurgu

Konuşma sırasında varlık gösteren soluk gücü, yer yer birtakım farklılıklar taşır. Bazen bir kelimenin bazı hecelerinde herhangi bir etkisi görülmezken bazı hecelerinde de güçlü bir etki biçiminde varlık gösterir. Bu nedenle belirtmek gerekir ki vurgu ve ton, söze başka bir anlam incelik, anlam derinliği ve ahenk katan ses olaylarıdır. Ayrıca, kelimeler arasındaki anlam ayrılıklarını belirtme açısından da özellikle vurgunun önemli bir payı vardır. Vurgu, söz içindeki yerine göre kelime vurgusu, ek vurgusu, cümle vurgusu gibi birtakım türlere ayrılır. Ancak, genel olarak vurgu, konuşmaya ve anlama ayrı bir değer katan ses bilgisi ögesidir. (Işık, Ankara, 2012, s. 16-24).

4.2.1.3.12.1. Kelime Vurgusu

Tek heceli kelimelerin çoğu vurguludur. Çok heceli kelimelerde ise hecelerden biri mutlaka vurgu alır: geLİN, biÇİM, PASta, fırılDAK, yapışKAN, TARla vb.

a) Son hecesinde vurgu bulunan kelimeler çeşitli ekler ile genişletildiklerinde son hecedeki vurgu, eke veya eklerin son hecelerine doğru kaymak suretiyle yer değiştirir: orMAN, ormanDA, ormanLIK, ormanlıkTA; seZEN, sez-GİN, sezginLEŞ-, sezginleşTİR-, sezginleştiriCİ vb.

b) Son hecesinde vurgu taşıyan kelimeler, bazı ek türleri ile genişletildiklerinde ise bu ekler, bundan önceki grupta gördüğümüz ekler gibi kelimenin son hecesindeki vurguyu kendi üzerlerine çekmezler. Bu türlü eklere vurgusuz ekler denir. baBA / baBAca, çoCUK / çoCUKça, burKUL- / burKULunca, uYU- /uYUmadan vb.

4.2.1.3.12.2. Öbek Vurgusu

İsim tamlaması, sıfat tamlaması, zarf grubu vb. kelime öbeklerinde vurgulama ölçüsü değişir ve yeni bir düzene girer. Söz gelişi kaPI kolu, anneMİN hırkası, sevimLİ bebek, Damat İbraHİM Paşa vb. belirtme öbeklerindeki vurgulu heceler, belirtenin vurgulu heceleri durumundadır.

Daha eski dönemlerde kaynaşmış olan sözlerde de vurgunun son hecede yerleştiği görülür: dokSAN, sekSEN, kahvalTI, sütLAÇ vb.

4.2.1.3.12.3. Cümle Vurgusu

Bu vurgu türü, cümleye özel bir anlam ve bütünlük özelliği katar. Cümle vurgusu, cümledeki anlam ayrılıklarına göre yer değiştirebilir. Yarın kardeşimle tiyatroya gideceğiz cümlesindeki kelimelerin anlamla bağlantısı çerçevesinde vurgu yerleri de değişmektedir. Eğer cümlede kardeşime ağırlık vermek istiyorsak, o zaman yarın tiyatroya kardeşimle gideceğiz diyerek kardeşimle kelimesini yükleme yaklaştırırız. Eğer cümlede gitme zamanına ağırlık vermek istersek, o zaman da cümleyi kardeşimle tiyatroya yarın gideceğiz biçimine sokarız. Böylece kelimelerin yükleme olan yakınlığı, anlamı etkileme özelliği kazanır. Buna da pekiştirme vurgusu denir.

4.2.1.3.12.4. Abartma Vurgusu

Konuşma sırasında eğer bazı kelimelere özellikle bir ağırlık vermek istersek, o zaman o kelimeyi ya da kelimedeki bir heceyi vurgularız: eyVAH, MAHvoldum; iÇİM yanıyor; miniCİK bir yavru; ağzını bıÇAK açmıyor; vb. Abartma vurgusunda özellikle vurgulanan kelimelerdeki hecelerin ünlüleri de uzatılır: eyvaaah, maahvoldum, güzeeel vb.

Konuşma sırasında ve özellikle vezinli edebî parçalarda, anlamla bağlantılı duraklarda ahenk vurgusu veya ritmik vurgu denilen bir vurgu türü daha vardır: Eğil DE / kulak VER / bu sakit yığın / Bir vatan kalbinin / attığı YERdir ifadelerinde yer alan bu türlü ritmik vurgulara manzum eserlerde fazlasıyla rastlanır. (Korkmaz, 2021).

4.2.2. Sırpçada ses bilgisi

4.2.2.1. Ünlüler

Sırp dilinde i, e, a, o, u gibi beş ünlü vardır ve bunlar neredeyse diğer Slav dillerinde veya İtalyanca, İspanyolca, Almanca vb. dillerde olduğu gibi telaffuz edilir. Ünsüz r, bazı kelimelerde hecenin taşıyıcısı da olabilir. Bu tür r'ye bazen heceli r denir. Çoğunlukla krst, sr-ce, tr-ča-ti kelimelerinde olduğu gibi iki ünsüz arasında olur, fakat aynı zamanda , r-va-ti (se)'de olduğu gibi bir ünsüzden önceki bir kelimenin başında olur. Dilin telaffuz sırasındaki dikey konumuna göre yüksek, orta ve alçak, dilin yatay konumuna göre ön, orta ve arka sıra sesli harflerine ayırırız.

ön	orta	arka
İ	U	yüksek
E	O	orta
A		alçak

4.2.2.2. Ünsüzler

Ünsüzler, sesli ünsüzler ve sonanlar olarak ikiye ayrılır. Sırp dilinin sonantları şu seslerdir: v, r, j, l, lj, n, nj, m. Engele bağlı olarak ağza ait-diş (v), alveoler (p, l, n), öndamaksıl (j, lj, nj), ağza ait (m) olarak ayrılırlar. Sonantlar, ses ve hava akımının geçişi açısından sesli harflerle ilişkilidir.

Telaffuz yoluna göre, sonantlar ayrılır:

1. Burun - m, n, nj;

2. Lateral (Yan akıcı ünsüz) - lj, l;

3. Titreşimli – d;

4. Yarı vokaller – v, j

Ünsüzler gerçekten gürültülü ünsüzlerdir, telaffuz edildiğinde hava akışına engel olur ve yüksek bir ses oluşur. Sesli harfleri telaffuz ederken titreşebilir veya titreşmeyebilir, bu nedenle ünsüzler sesli (gürültü ve ardından bir ton) veya sessiz (saf gürültü) olabilir. Sırp dilinde, tabloda sunulan sesli ve sessiz ünsüz çiftleri vardır.

Sesli	B	D	G	Z	Ž	DŽ	Đ			
Sessiz	P	T	K	S	Š	F	H	C	Č	Ć

Telaffuz yerine göre yani hava akımına engel teşkil eden yerde ünsüzler iki dudaklı, ağız-diş, diş, alveol, ön damak (sert ve yumuşak olabilir) ve arka damak olarak ayrılır. Telaffuz yerine göre bölünme aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

dudaklı			dişli		
iki dudaklı	ağız-dişli	dişli	ön damaklı		Arka damaklı
B,P	F	D, T, C, Z, S	sert	yumuşak	G, K ,H
		Č, DŽ, Ž, Š	Đ, Ć		

Artikülasyon yöntemine göre, ünsüzler şöyle ayrılır:

1. Patlayıcı ünsüzler: b, g, d, p, k, t

2. Sürtünmeli ünsüzler: ž, š, z, s, f, h

3. yarı kapantılı ünsüzler: c, č, ć, đ, dž

4.2.2.3. Ünsüzler değişimleri

Çekim sırasında veya kelimelerin oluşumunda meydana gelen ses değişiklikleri veya münavebeleri tamamen fonolojik veya daha sıklıkla morfofonolojik olabilir. Sesli ve sessiz bir ünsüz yan yana olduğunda ortaya çıkan seslilik denklemi böyledir.

1.

Seslilik denklemi/Jednačenje suglasnika po zvučnosti- ikinci ünsüz birinciye etki eder: sesli bir ünsüz sessizden önce geldiğinde sessizleşir ve tam tersi, sessiz bir ünsüz sesliden önce geldiğinde, kendisi sesli olur.

Sesli ünsüzlerin sessiz ünsüzlere geçişine ilişkin birkaç örnek:

b → p: Srbija- srpski (Sırbistan- Sırp)

d → t: sladak(tatlı'nın eril hali), slatka (tatlı'nın dişil hali), slatko (tatlı'nın nötr hali)

ž→š: težak (e.) - teška (d.), teško (n.) / zor/ağır

Sessiz ünsüzlerin sesli ünsüzlere geçişine ilişkin birkaç örnek:

p→b: top- tobdžija / top- topçu

k→g: burek- buregdžija/ börek- börekçi

č→dž: učiti- udžbenik / ders çalışmak- ders kitabı

2.

Ünsüzlerin oluşum yerine göre eşitlenmesi /Jednačenje suglasnika po mestu tvorbe- Diş ünsüz S öndamaksıl veya damaklı č, ž, c, d, lj veya nj'den önce bulunduğunda, öndamaksıl Š olarak değişir. Diş ünsüz Z, aynı ünsüzlerden önce Ž olarak değişir:

Zamisliti- zamišljen (hayal etmek/dalmak- dalgın)

Nositi- nošnja (giyinmek- kostüm)

Grozd- grožđe (üzüm- üzümler)

3.

Ünsüzlerin kaybı / Gubljenje suglasnika- Taban ile sonek arasında veya önek ile taban arasında iki özdeş ünsüz yan yana bulunduğunda, bunlar bire indirgenir:

Rus+ -ski → ruski

bez zuba → bezub

Çoğu zaman, bu tür iki ünsüz, seslilik veya telaffuz yeri ile eşitlemenin bir sonucu olarak oluşturulur:

pet + deset→ "ped- deset→ pedeset/ beş + on- elli

šest + deset→ *šesddeset → šezddeset → šezdeset/ altı+on- altmış

4.

Sibilarizasyon/ Sibilarizacija - k, g, h ünsüzlerinin c, z, s'ye geçişi olarak adlandırılır, buna h- neredeyse her zaman i sesli harfinden önce gelir. Bu, aşağıdaki durumlarda olur:

-k, -g, -h'deki eril isimlerin çoğulunda: radnik – radnici/işçi- işçiler;

metak ("metci) – meci/ mermi-mermiler;

bubreg – bubrezi/ böbrek- böbrekler;

geolog – geolozi/ jeolog- jeologlar;

-ka, -ga, -ha'daki isimlerin yönelme ve instrumental hallerinde: reka – reci/ ırmak- ırmağa;

biblioteka – biblioteci kütüphane- kütüphaneye/de;

briga – brizi /telaş- telaşta;

5.

Ses düşmesi/Jotovanje- Fonetik değişiklikten sonra, devamdan veya son ekten gelen j genellikle önceki ünsüzle birleşerek kaybolur, bu nedenle tarihsel dilbilgisi olmadan varlığını çoğu zaman belirleyemeyiz. Ses Düşmesi , J'nin önündeki ünsüzleri (Z, S, D, T, N, L, KG, H) birleştirerek ünsüzleri (Ž, Š, Đ, Ć, NJ, LJ, Č) verdiği bir ses değişikliğidir.

Disati- dišem/nefes almak- nefes alıyorum;

kazati- kažem/söylemek- söylüyorum;

gasiti- gašen/ söndürmek/ söndürmüş;

roditi- rođen/ doğurmak- doğurmuş;

žut- žući/ sarışın- daha sarışın;

jak- jači / güçlü- daha güçlü;

brz- brži/ hızlı- daha hızlı;

grana- granje /dal-dallar;

Beograd- Beograđanin/ Belgrad- Belgradlı;

jesen- jesenji/ sonbahar/ sonbaharlı;

6.

L' dan O'ya geçiş / Prelazak L u O- Bir kelimenin sonundaki ve bir hecenin sonundaki L ünsüz, şu durumlarda O olarak seslendirilir:

čitati – čitali – Čitao/ okumak- okudular- O erkek okudu ;

beli (bela, belo) – beo/ beyaz- beyaz (dişil hali), beyaz (nötr hali)- beyaz (eril hali)...

7.

Palatalizasyon, Damaklaştırma/Palatalizacija, E, I veya A ünlülerinden önceki arka damak ünsüzleri K, G ve H'nin ön damak ünsüzleri Č, Ž, Š'ye dönüştüğü bir ses değişikliğidir.

Damaklaştırma aşağıdaki durumlarda gerçekleşir:

-K, G, H ile biten eril isimlerin vokatif tekili:

Örnekler: -junak – junače/kahraman-Ey, kahraman!;

duh – duše/ ruh- ey ruh! vb.

- Kökü K, G, H ile biten fiillerin şimdiki zamanı:

Örnekler: -peći – peku – pečem/pişirmek-pişiriyorlar-pişiriyorum;

moći – mogu – možeš/ yapabilmek- yapabilirler- yapabilirim;

- Kökü K, G, H ile biten kelimeler oluştururken:

Örnekler: -Sıfatlar: povući – povučen/çekmek- çekilgen;

mrak – mračan/ karanlık, strah – strašan/ korku- korkunç;

İsimler: junak – junačina/kahraman- kahraman mi kahraman;

krug – kružić/daire- küçük daire, oko – oči/ göz- gözler;

Damaklaştırmanın sonuçları, sesli harflerin C'den Č'ye ve Z'den Ž'ye değişmesini içerir.

Örnekler: stric – stričevi/amca- amcalar;

vitez – viteže/ şövalye- Şövalye!;

zec – zečevi/tavşan- tavşanlar;

palac – palčevi/baş parmağı- baş parmaklar;

ulica – uličica/ cadde- küçük cadde ;

ptica – ptičica – ptičurina/ kuş- küçük küş-büyük kuş vb.

- Damaklaştırma ve diğer ses değişiklikleri:

Sırp dilinde, damaklaştırmanın yanı sıra başka bir ses değişikliğinin yapıldığı bir dizi kelime vardır.

Örnekler:

1) Damaklaştırma, değişkeni A

tužna (tuga – tužan – tužna)/ üzgün (dişil) (üzgünlük- üzgün(eril)- üzgün (dişil) ;

2) Seslilik denklemi, Damaklaştırma

vrapče (vrabac – vrapci – vrapče)/ küçük serçe (serçe- serçeler- küçük serçe);

3) Damaklaştırma, ünsüzlerin oluşum yerine göre eşitlenmesi

daščica (daska – dasčica – daščica)/ küçük tahta/tahtacık (tahta- küçük tahta);

-Aşağıdaki durumlarda Damaklaştırma oluşmaz:

1) -KA ve -GA ile biten kişi adlarından oluşan iyelik sıfatlarında:

Örnekler: Lenka – Lenkin /Lenka- Lenka'nın;

Olga – Olgin/Olga-Olga'nın vb.

2) Gerçek anlamı Damaklaştırma ile kaybolacak kelimeler için:

baka – bakin/ babaanne-babaannenin;

snaha – snahin/ yenge- yengenin;

tačka – tačkica/nokta- küçük nokta;

pega – pegica/ ben- bencik vb.

4.2.2.4.Ünlüler değişimleri

4.2.2.4.1. Değişkeni A

Ses değişikliği değişkeni A, A ünlüsünün bazı sözcüklerde ve sözcük biçimlerinde kaybolup sonra aynı sözcüklerin başka biçimlerinde tekrar ortaya çıkmasıyla meydana gelen değişikliktir. Sabit olmayan A aşağıdaki durumlarda görünür:

Borac – borci – boraca / savaşçı- savaşçılar, savaşçılardan;

Dobar- dobra/ iyi (eril hali)- iyi (dişil hali);

Staklo- stakala-/ cam, camlardan;

Orao- orla/ kartal- kartaldan;

Čudan- čudna/ garip(eril hali) - garip (dişil hali); vb.

4.2.2.4.2. Hareketli ünlüler

Hareketli ünlüler- a, e veya u ünlüleri isteğe bağlı olarak bazı kelimelerin sonunda anlamını değiştirmeden gelebilir. Bunlar aşağıdaki formlardır:

Kad(a), tad(a), sad(a)/ ne zaman, o zaman, şimdi;

Dobrog(a), domaceg(a), mog(a)/ iyi, yerli, benim vb.

Dobrom(e), tuđem(u), takvom(e);

4.2.2.4.3. Ünlülerin benzeşmesi

Ünlülerin benzeşmesi- Ünsüzle biten eril isimler için enstrümantalın devamı -om'dur (čovek-om/ adam ile) ancak damak ünsüzünden sonra -em olur: panj-em/ kütük ile, kralj-em / kral ile, miš-em/ fare ile, spanać-em/ ıspanak ile vb. Bununla birlikte, kökenin son hecesi E sesli harfini içeriyorsa bu gerçekleşmez, çünkü o zaman e - eu iki bitişik oluyor ve e -o olarak değişir: zec-om/ tavşan ile, mesec-om/ ay ile vb. (Klajn, Beograd, 2005).

4.2.2.5. Vurgu

Özellikle bir kelimedeki bir hecenin veya bir cümledeki tek ünsüz kelimelerin gücünü ve yüksekliği vurgulamaya o kelimelerin aksanı denir. Bu aksanın üç unsuru vardır: güç, yükseklik ve süre. Ve bunu dikkate alarak, örneğin -pèsma, -slobòda, -sŭnce, -gláva kelimelerini telaffuz ederken, her birinde bir hecenin özellikle vurgulandığını ve bu vurgunun dört durumda da farklı olduğunu görüyoruz.

- pèsma (şarkı) kelimesinde hecenin telaffuzu kısadır ve ton keskin bir şekilde düşer;

- slobòda (özgürlük) kelimesinde, vurgulanan hecenin telaffuzu kısadır, ancak giderek artar;

- sŭnce (güneş) kelimesinde vurgulu hecenin telaffuzu uzundur ve tonal olarak düşer;

- gláva (baş) kelimesinde, vurgulu hecenin telaffuzu uzundur, ancak ton olarak artar.

Bu aksanların her birinin kendi adı ve kullanılan bir işareti vardır, bu nedenle Sırp edebi dilinde dört aksan vardır:

-kratkosilazni/ işaretiyle gösterilen kısa düşen aksanı ̏ (pèsma)/şarkı

-kratkouzlazni/ işaretiyle gösterilen kısa yükselen aksanı ̀ (slobòda)/özgürlük

-dugosilazni/ işaretiyle gösterilen uzun düşen aksanı ̂ (sŭnce)/güneş

-dugouzlazni/ işaretiyle gösterilen uzun yükselen aksanı ́ (gláva)/baş

Vurgulu hecenin güçü, yüksekliği ve süresi ile ilgili olarak, şu sonuca varılabilir:

1) Kısa düşen aksanlı bir hece kısaca telaffuz edilir, güçü ve yüksekliği aniden ve aynı anda düşer. Kısa düşen aksanlı sözcükler şunlardır: pȁs (köpek), lȁv(aslan), pȍlje (tarla) vb.

2) Uzun düşen aksanlı bir hece uzun süre telaffuz edilir, ton ilk başta yüksektir ve ardından telaffuzun gücüyle aynı anda düşer. Uzun düşen aksanlı sözcükler şunlardır: kôst (kemik), prâvda (adalet), râdnik(işçi) vb.

3) Kısa yükselen aksanlı bir vurgudan sonra bir hece kısaca telaffuz edilir, tonun yükseliği yükselir ve böyle bir vurgulu hecenin telaffuzu bitmeden telaffuz gücü azalır. Kısa yükselen aksanlı sözcükler şunlardır: nòga (bacak) , vòda(su) , telèfon (telefon) vb.

4) Uzun yükselen aksanlı bir hece uzun süre telaffuz edilir, tonun yüksekliği sürekli yükselir ve böylece telaffuzun gücü onu neredeyse hiç takip edemez (neredeyse nefes kesilir). Uzun yükselen aksanlı sözcükler şunlardır: gláva (baş), rúka (kol), generácija (uşak) vb. (Stanojčić, Beograd, 1992, s. 39-40).

Tablo 1

Türkçe ve Sırpçanın genel karşılaştırılması

	Türkçe	**Sırpça**
Harf sistemi	Latin	Kiril ve latin
Harf sayısı	29	30
Ünlü harf	8	5
Ünsüz harf	21	25
Harf-ses özdeşliği	Var	Var
Farklı harfler	ç, ğ, ı, ş, ö, ü, y	č, ć, c, dž, đ, lj, nj, š, ž

Çok harfli ses	Yok	Latin alfabesinde var: Lj, Nj, Dž
Ünlü harfte uzun okuma	Yok	Var
Ünlü uyumu	Var	Yok

4.3. Türkçe ve Sırpçanın Söz Dizimi

4.3.1.Türkçe sözdizimi

Dilde anlamlı en küçük birim kelimedir. Tek başlarında anlamlı birlikler oluşturamazlar dolayısıyla bazı kurallar dahilinde küçük veya büyük birlikler oluşturullar. Bu biliklere söz dizimi adı verilir.

Söz dizimi dilden dile farklık gösterir, bu farklılık dillerin gruplanmasına yol açar. Genelikle özne yüklem ve nesne guruplarının farklı dizilişi sözdiziminin ana eksenidir. Türkçenin bağlı bulunduğu dil ailesi olan Altay dillerinden Özne+ Nesne+ Yüklem genel yapısı hakimdir. Bu yapımın dışında çıkan cümleler devrik cümle olarak adlandırılır.Çoğunlukla konuşma sırasında başvurulan bir modeldir. Şunu da belirtmek gerekir ki Türkçenin cümle yapısı oldukça esnektir. Ögelerin yerlerini değiştirmek suretiyle farklı anlamlar ifade edilebilir.

Yeşil yaprak sıfat tamlamasında görüldüğü gibi sıfat olan bir kelime, dizim bakımından Türkçede isim önünde yer alır. Bu dizim şekli bir tesaddüf sonucu İngilizcede de ayni olabilirken, iki değişik dil ailesine mensup Arapça ve Farsçada tam tersine, yaprak yeşil şeklinde olabilmektedir. Türkçede *okul bahçesi* şeklinde belirtisiz bir isim tamlamasında da tamlayan (belirten) önde, tamlanan (belirtilen) sonda bulunurken İngilizce, Arapça ve Farsçada tamlayan ve tamlanan ögeleri tam tersine, *bahçe okul* şeklinde sıralanabilmektedir. Yüklem fiili Altay dil grubundaki Türkçede sonda bulunurken, Hint-Avrupa dil ailesinin Avrupa kolunda yer alan İngilizcede ortada, Sami dil ailesinden Arapçada ise başta bulunur. Konuşma ve şiir dili bir yana bırakılırsa*, Ayşe bahçeye bakıyor*, şeklinde basit bir cümlenin ögeleri, üç ayrı dilde, birbirinden değişik üç ayrı şekilde dizilebilmektedir. (İng. Ayşe bakıyor bahçeye; Ar. Bakıyor Ayşe bahçeye.)

4.3.1.1. Kurallı Cümle (Düz Cümle)

Özne, nesne ve yüklem içinde kurulmuş cümleler kurallı cümlelerdir.

Gece eve geç *geldim.*
Dün arkadaşımı yolda gördüm.

4.3.1.2. Devrik Cümle

Yüklemin sonunda olmayan cümledir. Günlük konnuşmada kullanılır. Bu tür cümleler vurguyu artırmak için gerek duyulur.

Hiç *uyumadım* sabaha kadar.
Hep *ders çalıştım* bütün yıl.

4.3.1.3. Eksiltili Cümle

Yüklemi olmayan ve sonucu okuyucaya taksim dinleyiciye bırakan cümle türüdür.

Tarlanın taşlısı, kadının saçlısı...
Bakarsan bağ, bakmazsan dağ...

4.3.2. Sırpça sözdizimi

Sözdizimi, gramerin (ve dil biliminin) çalışılan konu bakımından çok kapsamlı bir parçasıdır, bu nedenle kelime türlerinin sözdizimi, durumların ve fiil biçimlerinin sözdizimi, bir cümlenin sözdizimi , öğeleri ve onun yapısını anlatır. Cümlenin yapısını ve bileşimini, kelimeleri cümlede birleştirme kurallarını, cümle yapısını oluşturan öğeler arasındaki karşılıklı ilişkileri, cümleleri diziliş kurallarını, sözdizimsel sistemin öğeleri olarak sözdizimsel birimleri (sözdizimleri, dizim dizilimleri)), iletişim sürecinde sözdizimsel birimleri bağlama kurallarını inceler.

Sözdizimsel birimler, Sırp edebi dilinin sözdizimsel sistemini oluşturan dilsel birimlerdir (kelime, dizimsel/sintagma, cümle). Sözdizimsel birimlerin hiyerarşik düzeni aşağıdaki sıraya sahiptir.

Kelimeler, en küçük konuşma ve sözdizimsel birimlerdir: kamen/taş.

Sıfat tamlaması/sintagma sözcük kümeleridir, sözcüklerin anlam ve/veya işlev birliğini birleştiren kümeler halinde bağlantısıdır: stanac kamen/ sert taş.

Cümleler, özne ve yüklemin, yani özne ve yüklem tamlamasının ayırt edildiği yeni birimler olarak anlamca birbirine bağlanan kelime ve tamlamalardan oluşur:

Stanac kamen je tvrd./Sert taş serttir.

Sözcüklerin üzerindeki tüm sözdizimsel birimler, kendi içlerinde sözdizimsel yapılardır, ancak aynı zamanda, yapı, anlam ve işlevin çeşitliliği ve karmaşıklığı ile karakterize edilen, kendilerinden daha yüksek düzeydeki birimlerdeki sözdizimsel birimlerdir. Karmaşıklık, daha yüksek bir hiyerarşik seviyedeki birimlerde daha belirgindir:

Knjiga. *Kitap.*

Nova knjiga. /*Yeni kitap.*

Nova knjiga je izložena./ *Yeni kitap sergilendi*.

Nova knjiga je izložena na sajmu knjiga. /*Yeni kitap, kitap fuarına sergilendi*.

Nova knjiga je izložena na sajmu knjiga, koji je otvoren juče. /*Yeni kitap, dün açılan kitap fuarına sergilendi.*

"Kitap" isminden ve "yeni" sıfatından "yeni kitap" sözdizimi en küçük sıfat tamlaması yapı olarak yaratıldı.

Özne-yüklem cümlesinde "Yeni kitap sergilendi" "yeni kitap" dizimi, başka bir sıfat tamlaması birim "sergilendi" (yüklem) ile birlikte daha yüksek bir sözdizimsel yapı ve sözdizimsel birim oluşturan özne işlevindeki sözdizimsel bir birimdir (öznitelik + özne= özne söz dizimi).

"Yeni kitap, kitap fuarında sergilendi" yüklem cümlesinde, basit cümle bir yer cümlesiyle genişletilir ("kitap fuarında" yeni ifade = zarf cümlesi). İfadeyi geliştirmek daha da ileri gidiyor: Yüklem cümlesinde söylenenler, "dün açılan" bağımlı cümlede yer alan zaman cümlesi ile somutlaştırılır - bu şekilde iletişimsel bir bağımlı-karmaşık cümle oluşturulmuştur.

4.3.2.1. Sözdizimsel sistemin yapısı

Sırp edebi dilinin sözdizimsel sistemi aşağıdaki yapıya sahiptir.

4.3.2.1.1. Kelimeler

Kelimeler en küçük ve temel sözdizimsel birimdir. Sözdizimsel bir işlevde, daha yüksek sözdizimsel birimlerin bir bileşeni olarak kullanılan bir kelimeye morfosentaktik kelime veya sözdizimi denir. Bu işlev şunları kullanır:

a) bileşen olarak tam (tam anlamlı) kelimeler: isimler, sıfatlar, zarflar, fiiller;

b) yardımcı (ilişkisel) kelimeler: edatlar, bağlaçlar, uğlaçlar.

4.3.2.1.2. Sıfat tamlaması /Sentagma

Bir anlam veya işlev birliği ile birbirine bağlanan iki veya daha fazla sözcük grubudur. Sentagma, en küçük sözdizimsel yapıdır. Doğası ve işlevi, sözdiziminin ana üyesinin hangi dilbilgisi türüne ait olduğuna bağlıdır: isim, sıfat, zarf, fiil dizimi.

4.3.2.1.3. Yüklem cümleleri iki yönlü olabilir:

a) bağımsız (bilgi, sorgulayıcı, emir , ünlemli)

b) bağımlı (belirgin, ilişkisel, zamansal, nedensel, koşullu, izin verici, kasıtlı, karşılaştırmalı, sonuçsal).

4.3.2.2. Cümle öğeleri

Cümleyi sentagmadan ayıran temel özellik, yüklem (ki bu her zaman bir fiil ya da fiil tamlamasıdır) ile özne (yüklemin bahsettiği sözcük ya da tümce) arasındaki bağlantıyı ifade etmesidir. Özne ve yüklem, cümlenin iki temel öğesidir.

Yalnızca bunları içeren bir cümle, örn. "Tren gecikti" basit bir cümle olarak adlandırılırken, basit bir genişletilmiş cümle başka kelimeler (özne, yüklem veya her ikisinin yanına gelen ekleri) içeren bir cümledir, örn. Niş'ten tren bugün oldukça geç". Cümlede özne ve yüklemin

yanı sıra tümleçler, zarf tamlamaları ve özel bir tür ek olarak nitelik ve apozisyon da ayırt ederiz.

Özne, cümlede yüklem ile gösterilen fiilin yapıcısını, halin taşıyıcısını veya olayın sebebini ifade eder. Öznenin işlevi, yalın halindeki isimler ve zamirler veya yalın halindeki bir isim ile kelime grupları tarafından yapılabilir, ancak başka hal durumlarda da bulunabilir. Özne dilbilgsel (yalın durumda bulunur) ve mantıksal (diğer hal durumlarda) olabilir.

-Dečak vozi bicikl.(imenica u nominativu) /*Çocuk bisiklete biniyor. (isim yalın halinde)*

-Mali dečak vozi bicikl. (skup reči u nominativu)/ *Küçük çocuk bisiklete biniyor. (yalın halinde kelime dizisi)*

-Njemu se spava. (logički subjekat u dativu)/ *Çocuğun uykusu var. (mantıksal özne, datif halinde)*

Yüklem, bir eylemi, durumu veya olayı adlandırır ve bunları özneye bağlar. Fiiller çoğunlukla yüklem olarak kullanılır, ancak bu hizmet aynı zamanda diğer kelime türleri tarafından da gerçekleştirilir - isimler, zamirler, sıfatlar, sayılar ve zarflar. Fiilsel ve isimsel yüklemleri vardır.

Fiilsel yüklemleri, kişisel fiil formundaki fiillerden oluşur ve isimsel ise bir bağlaç (kopula) ve bir isim (isim, zamir, sıfat, sayı) içerir. Bir bağlaç, kişisel fiil biçiminde olan ve özne ile yüklemin isim kısmını birbirine bağlayan biti/imek yardımcı fiilidir.

Dečak trči. (glagolski predikat) / *Çocuk koşuyor. (fiilimsel yüklem)*

Dečak je mali. (imenski predikat) *Çocuk küçüktür. (isimsel yüklem*)

Özne ve yüklem, cinsiyet ve sayı bakımından uyumludur.

Nesne bir fiil tamamlayıcısıdır ve eylemin gerçekleştirildiği nesneyi belirtir. Nesnenin işlevini isimler ve zamirlerle yerine getirilebilir ve bir sözcükle veya bir dizi sözcükle ifade edilebilir. Nesne esaslı ve (belirtme halinde ve bir şeyin parçası (kısmi tamlayıcı)) ve esassız olabilir (diğer hal durumlarda).

-**Dečak** je pročitao knjigu. (pravi objekat u akuzativu)/ *Çocuk kitabı okudu. (belirtme halindeki esaslı nesne)*

-Daj mi **vode.** (pravi objekat u deonom genitivu) / *Bana bir su ver. (katılımcı tamlamasında esaslı nesne)*

-Javio se **Milošu.** (nepravi objekat u dativu). /*Miloš ile temasa geçti. (datif durumda esassız nesne)*

Nitelik/Atribut, bir ismin yanında yer alır ve o ismin niteliğini, aidiyetini ve niceliğini anlatır. Nitelikler çoğunlukla sıfatlarla gerçekleştirilir, ancak bazı bağımlı durumlarda isimler, sayılar ve zamirler de nitelik olabilir.

Plava jakna mi se najviše sviđa./ *Ben en çok mavi ceketi beğendim*.

İsme apozisyon eklenmesi ve yeni verilerin yardımıyla ismi daha yakından tanımlar. Apozisyon işlevi, ana üye olarak bir isim olan bir dizi kelime tarafından gerçekleştirilir.

Laza Lazarević, **srpski realista**, rođen je u Šapcu. /*Sırp realist Laza Lazareviç, Şabac'ta doğdu*.

Zarf cümleleri, yüklemin yaptığı eylemin zamanını, yerini, biçimini, miktarını veya nedenini gösteren fiil tamlamalarıdır. Zarf cümlelerinin işlevinde, bazı durumlarda (edatlı veya edatsız) isimler ve zarflar en sık bulunur.

Sutra idem u Novi Sad. (priloška odredba za vreme) */ Yarın Novi Sad'a gidiyorum. (zaman zarf cümlesi)*

Ja živim **u** Srbiji. (priloška odredba za mesto*)/ Sırbistan'da yaşıyorum. (yer zarf cümlesi)*

4.3.2.3. Özne, yüklem ve nesnenin düzenlenmesi

Sırpçanın söz dizimine bakacak olursak, Sırpça kelime sırası, örneğin İngilizce ve Fransızca gibi diğer bazı dillere göre çok daha serbesttir. Bazı farklılıklar, anlamı etkilemeden tamamen serbesttir.

Örneğin: *Sneg nije nikada ovako dugo padao (Kar hiçbir zaman bu kadar uzun süre yağmadı.)*

Sneg nije padao nikada ovako dugo. Kar yağmadı hiçbir zaman bu kadar uzun süre.

Sneg nije nikada padao ovako dugo. Kaç hiçbir zaman yağmadı bu kadar uzun süre.

Bununla birlikte, daha tipik bir durum, kelime sırasını değiştirmenin, cümle (işlevsel) bakış açısı olarak adlandırılan, yani verilen ve yeni bilgiler arasındaki ilişkide bir değişikliğe yol açmasıdır. Aynı zamanda, bir cümledeki kelimelerin sırasını değiştirmek, yalnızca ifadeye belirli bir duygulanım kazandırmak veya cümlenin bir bölümünü vurgulamak gerektiğinde kullanılır.

Bu tür bir vurgu, genellikle öğeyi cümlenin sonuna yerleştirerek elde edilir, ancak başlangıçta nötr bir düzenlemede görünmeyen öğeler için cümlenin başına da yerleştirilir (konuşmada bu tür öğeler daha güçlü bir şekilde vurgulanacaktır, yani cümle vurgusu onlara düşecektir).

-Özne (Ö), yüklem (Y) ve doğrudan nesnenin (N) düzenine bakarsak, ilke olarak öznenin durumdaki nesneden farklı olması sayesinde altı dizilimin tümü mümkündür. Bununla birlikte, en yaygın olan düzenlemesi: **Ö + Y + N'dur**.

Dečaci vole košarku.

Erkekler sever basketbolu .

(Erkekler basketbolu sever).

-N + Ö + Y veya Ö + N + Y sırası, yüklemi karşılaştırmak için kullanılır:

Košarku dečaci vole (, a gimnastiku rade jer je obavezna).

Basketbolu erkekler sever.(jimnastiği de yapar olduğundan zorunlu.)

(Jimnastiği de zorunlu olduğundan yapar.)

Dečaci košarku vole (, a gimnastiku rade jer je obavezna).

Erkekler basketbolu sever, (jimnastiği de yapar olduğundan zorunlu)

(Jimnastiği de zorunlu olduğundan yapar.)

-N + Y + Ö dizisi özneyi vurgulamaya yarar:

Košarku vole dečaci (, ali ne i devojčice)

Basketbolu sever erkekler (kızlar değil).

Basketbolu erkekler sever (kızlar değil).

-Yüklem, cümlenin başına yerleştirilerek de vurgulanabilir (Y + Ö + N).

Vole dečaci košarku (, zašto misliš da ga ne vole?)

Sever erkekler basketbolu (neden düşünüyorsun sevmediğini?)

Neden sevmediğini düşünüyorsun?)

4.3.2.3.1. Cümle içinde öznenin yeri

Yeni bilgiyi temsil ediyorsa özne yüklemden sonra gelir.

*Tražio te je neki **čovek**.*

Aradi seni bir adam.

Seni bir adam aradı.

*U petak počinje **leto**.*

Cuma günü başlıyor yaz.

Yaz cuma günü başlıyor.

-Doğrudan anlatım veya alıntıdan önce gelen cümlelerde özne her zaman konuşma veya düşünme yüklemden sonradır:

Da li ste gladni? – upita majka.

''Aç mısınız?''- anne sordu.

4.3.2.3.2. Cümle içinde nesnenin yeri

Nesne, verilen bilgiyi (konuyu) temsil ediyorsa, yani daha önce tartışılmışsa fiilden önce gelir.

Pisma će odneti poštar.

Mektupları götürecek postacı.

Mektupları postacı götürecek.

4.3.2.3.3. Cümle içinde şahıs zamirinin yeri

Odaklanma durumunda şahıs zamiri fiile göre aynı yerde kalabilir, ancak vurgusuz biçim vurgulu olanla değiştirilir:

*Ne vidim **te**. (Seni görmüyorum)- vurgusuz biçim*

*Ne vidim **tebe** nego njega.(Seni değil, onu görüyorum.) vurgulu biçim*

-Vurgulu zamir, vurgusuz zamirden farklı olarak başlangıca da gelebilir:

Nije mi nista rekla. (Bana hiç bir şey söylemedi.)

Meni nije nista rekla, ali mozda je njemu rekla. (Bana hiç bir şey söylemedi, ama ona belki söyledi.)

4.3.2.3.4. Cümle içinde sıfatın yeri

Bir isim yüklemindeki sıfat, özellikle vurgulanırsa cümlenin başına gelebilir ve cümle vurgusu ona düşer:

Čudni su ljudi bili oni. (garip insanlardı.)

Günümüzdeki dilinde niteleme sıfatları hemen hemen her zaman isimlerden önce gelir. Sadece daha eski ve şiirsel metinlerde ters düzenleme bulunur, örneğin, "*Hleb naš nasušni daj nam danas*" - iz Očenaša (*Bugün bize gereken ekmeğimizi ver* - Ortodoks duasından). (Piper, SANU, 2005, s. 477).

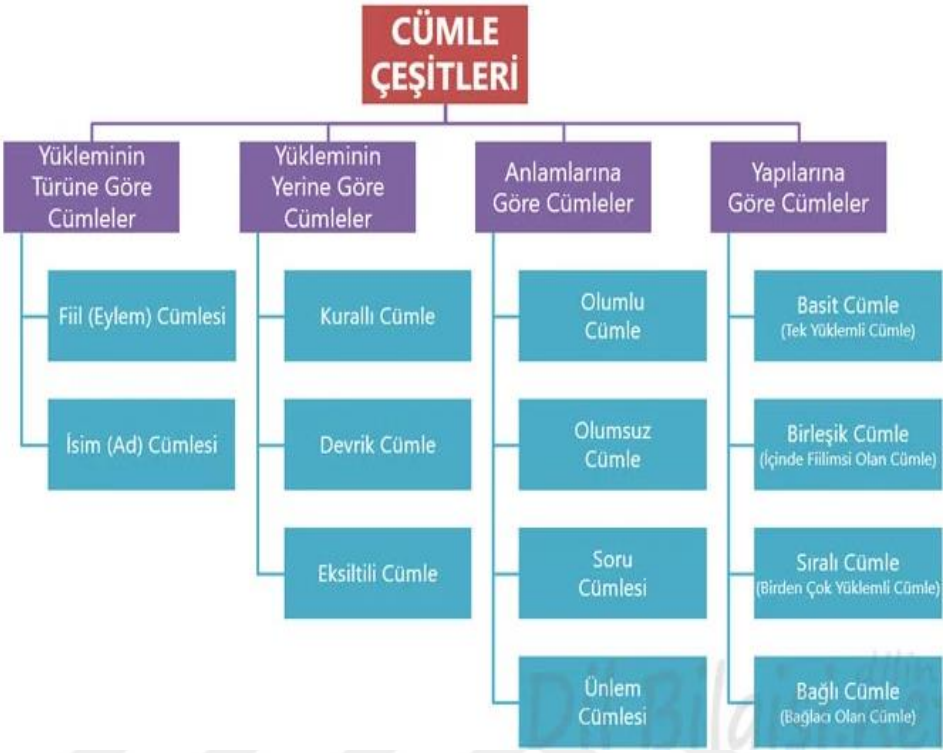
4.4.Türkçe ve Sırpçada cümle yapılarının karşılaştırılması

4.4.1. Türkçenin Cümle Yapıları

4.4.1.1. Türkçenin Temel Dil Özellikleri

Türkçede 8 ünlü 21 ünsüz ses vardır. Sesler arasındaki ilgi, ünlü ve ünsüz ile kurulur. Kelimelerle eklerin birleşmesi sırasında bir takım ses olayları görülür, bunlardan bazıları hece kaynaşması, koruyucu ses, pekiştirme, ses türemesi, ünlü ve ünsüz türemesi, ses benzeşmesi ve yumuşamasıdır.

Kelimeler isimler, fiiler ve edatlar olmak üzere 3 ana gurubuna ayrılır. Bunların da alt gurupları söz konusudur.

Şekil 3. Türkçenin cümle çeşitleri

4.4.1.1.1.Yüklemin türüne göre cümleler

-Fiil Cümlesi- Yüklemi çekimli bir fiil olan cümledir.

Çocuk kitap **okuyor**. ; Annem yemek **yapmış.**

-İsim Cümlesi- Yüklemi isim veya isim soylu olan bir cümledir.

Kardeşim **kapıdadır**. ; Güzellik başa **beladır**.

4.4.1.1.2.Yüklemin yerine göre cümleler

Yüklem cümlede sonunda veya başka bir yerinde olabilir. Buna göre de cümleler adladırılır. Kurallı cümle, devrik cümle vb.

4.4.1.1.3. Anlamlarına göre cümleler

4.4.1.1.3.1. Olumlu Cümle

İş, oluş veya hareketin yapılacağını bildiren cümledir.

Yarın Türkiye'ye **gidiyorum.**

4.4.1.1.3.2. Olumsuz Cümle

İş, oluş veya hareketin yapılmayacağını bildiren cümledir. Fiile MA/Me olumsuzluk eki, isme sız/siz ekleri getilerek yapılır. Yok ve değil sözleri de kullanılır.

Evcil hayvanım **yok.**; Hiç bir zaman uçağa **binmedim.**

4.4.1.1.3.3. Soru Cümlesi

İş, oluş ya da hareketin yapılıp yapılmayacağını öğrenmek için kurulmuş cümledir.

Daha önce Sırbistan'a **geldiniz mi?**

4.4.1.1.3.4. Ünlem Cümlesi

Sevinç, korku, üzüntü, heyecan, şaşkınlık gibi duyguları ifade eden cümledir. Cümlenin sonuna ünlem işareti konulur.

Ders çalışmaya devam et, pes etme!

4.4.1.1.4.Yapılarına göre cümleler

4.4.1.1.4.1. Basit (Tek yüklemli) Cümle

Bir yargı bildiren cümledir.

Bu kitap bana **aittir.**

4.4.1.1.4.2. Birleşik Cümle

Birden çok yargı taşıyan cümledir.

Gelen adamı tanıyor musun?

Yan Cümle temel Cümle

4.4.1.1.4.3. Sıralı Cümle

Birden çok yüklemi olan cümledir.

Geldim, gördüm, yendim. – Jül Sezar.

4.4.1.1.4.4. Bağlı Cümle

Bağlaçlarla birbirine bağlanmış birkaç cümleden oluşur.

Soruna cevap vermek isterdim ama vazgeçtim.

1.Cümle 2.Cümle

4.4.2. Sırpçada Cümle Yapıları

4.4.2.1. Sırçanın Temel Dil Özellikleri

Sırp edebi dilinin fonolojik sistemi hecesiz 25 ve heceli 5 fonemden oluşur. Heceli harfleri: A, E, I, O ve U; ve titreşimli: R. Dilde beşi değişken, beşi değişmez olmak üzere on çeşit kelime vardır. Değişkenler isimler, zamirler, sayılar, fiiller ve sıfatlardır. Zarflar, edatlar,

bağlaçlar, ünlemler ve ilgeçler değişmezdir. Değiştirilebilir sözcüklerde, aşağıdakiler arasında kesin bir ayrım vardır:

üç cinsiyet: eril, dişil, nötr

yedi isim durumları nominatif, genitif, datif,akuzatif, vokatif, instrumental, lokatif

iki sayı: tekil ve çoğul

biçim değiştiren kelimelerin üç tür değişikliği vardır:

1.Çekim – isim haline göre isimlerin, zamirlerin, sıfatların ve sayıların (hepsinin değil) değiştirilmesi;

2.Konjugasyon - fiili değiştirmek. İsimlerin çekimi olmadığı için fiillere fiil sözcük diyoruz.

3.Karşılaştırma - sıfatların ve bazı zarfların değiştirilmesidir.

-Cümle, belirli bir anlamı olan ve genellikle düşüncelerimizi, duygularımızı ve bilgilerimizi iletmek için kullandığımız bir dizi kelimedir (veya sadece bir kelime). Cümleler yapılarına göre basit ve bileşik cümlelere, anlamlarına göre ise bilgilendirici, soru, ünlem, emir ve istekli cümleler olarak ayrılırlar.

Basit bir cümle, genişletilmiş basit bir cümle ve genişletilmemiş basit bir cümle olabilir; burada basit, uzatılmamış bir cümlenin yalnızca bir öznesi ve bir yüklemi vardır, basit bir genişletilmiş cümlenin bu iki üyeye ek olarak bazı ekleri vardır - nesne, zarf cümlesi, bağlaç veya apozisyon. Bileşik cümle, iki veya daha fazla basit cümleden oluşan bir cümledir. Bir yüklem cümlesi, bir yüklemin hizmetinde kişisel fiil formundaki bir fiil kullanılarak oluşturulan bir cümledir.

Bir yüklem cümlesi, bir eylemi, olayı, süreci, durumu vb. ifade eder. Tüm bu anlamları kapsayacak daha iyi bir terim olmadığında, durum terimi dilbilimde teknik bir terim olarak kullanılır. Dolayısıyla yüklem cümlesinin, bir yüklem vasıtasıyla oluşturulmuş ve bir durumu bildiren dilsel bir birim olduğu söylenebilir.

Yüklem cümleleri, tek başlarına durup duramayacaklarına göre ikiye ayrılır:

Bağımsız ve bağımlı yüklem cümlecikleri

Cümlede karşılık gelen bir işlevi vardır ve aşağıdakilere ayrılır:

1) ana olanlar: özne ve yüklem

2) bağımlı olanlar : nesne, zarf cümleleri, bağlaç, apozisyon

Bağımsız yüklem cümleleri, tek başına durabilen yani kendi başına bir mesaj ifade edebilen cümlelerdir. Bağımsız yüklem cümleleri, sözdizimsel sistemde özel bir sistemi temsil eder ve aşağıdakilere ayrılır:

1) Bilgilendirici cümleleri- Bilgi cümleleri, bazı olaylar, eylemler veya olgular hakkında bilgi verilen cümlelerdir. Bilgi cümlelerin sonunda nokta vardır.

Ja učim turski. Ben Türkçe öğreniyorum.

2) Soru cümleleri- Soru cümleleri, çeşitli sorular soran cümlelerdir. Soru cümlelerinin sonunda soru işareti vardır.

Zar ti nisi odavde? Sen buralı değil misin?

3)Ünlem cümleleri- Ünlem cümleleri, iyi ya da kötü duyguların ifade edildiği cümlelerdir. Ünlemli cümlelerin sonunda ünlem işareti vardır.

Bravo! Aferin!

4)Emir cümleleri- Emir cümleleri, bir emir, yasaklama, izin veya isteğin ifade edildiği cümlelerdir. Emir cümlelerinin sonunda nokta (istek, zayıf komut) veya ünlem (güçlü komut) bulunur.

Dodji ovamo! Buraya gel! Stani! Dur!

5)İstekli cümleleri- İstekli cümleleri, bir şeyi başarma arzusunun dile getirildiği cümlelerdir. Cümlelerin sonunda ünlem işareti vardır.

Srecna Nova godina! Mutlu yıllar!

Srećno! Başarılar dilerim!

Yapılarına göre cümleler:

1) Basit cümleler, yalnızca bir yüklemin olduğu cümlelerdir. Basit genişletilmemiş cümleler ve basit genişletilmiş cümleler olabilirler. Genişletilmemiş basit cümleler, yalnızca ana tümceler, bir yüklem ve bir özne içeren cümlelerdir.

Merve uči. Merve ders çalışıyor.

Basit genişletilmiş cümleler, ana maddelere ek olarak bazı ekleri olan cümlelerdir. Basit bir genişletilmiş cümledeki ekler isim ve fiil ekleri olabilir.

Danas je vreme baš toplo. Bugün hava çok sıcak.

2) Bileşik cümleler, iki veya daha fazla basit cümleden oluşan, yani iki veya daha fazla yüklemi olan cümlelerdir.

Ja studiram i radim. Ben okuyorum ve çalışıyorum.

Bağımlı yüklem tümceleri, tek başına duramayan, ancak başka bir yüklem yan tümcesinin veya tamlamasının parçası olan yan tümcelerdir. Cümlede bir işlev yerine getirmezler, ancak ikincil bir üyenin işlevine sahiptirler ve çoğunlukla bir öznitelik, nesne veya zarf yan tümcesi işlevine sahiptirler.

Örneğin: *Kad padne mrak, ići ću u grad. /Hava kardıktan sonra şehre gideceğim.*

Bağımlı tümceler, sözdizimsel sistemdeki özel bir sistemdir ve belirli anlamlara, kurucu işlevlere ve özelliklere sahip türlere ayrılır.

Bağımlı cümlelerin özel bir bölümü bağımlı bağlaçlar ve fiiller, soru-göreceli zamirler, zarflar ve fiil biçimleridir. Bağımlı cümlenin türünü belirtme işlevine sahip kelime ve ifadeler bu cümlelerin en belirgin özelliğidir ve yardımcı cümle olarak adlandırılır.

Bağımlı cümleler şöyle ayrılır:

1) Anlamlı cümleler, ana cümlenin yükleminin içeriğini ifade eder ve hemen hemen her zaman ondan sonra gelir. İşlev olarak, çoğunlukla nesneldirler, ancak ana cümle kişisel değilse de özneldirler. Genellikle –da bağlacı ile başlarlar, daha az sıklıkla -kako bağlacı ile başlarlar. Öncelikle aşağıdaki gibi konuşma, düşünme ve hissetme fiilleriyle gelirler:

Baka je rekla da će nam doći u posetu. /Büyükanne bizi ziyarete geleceğini söyledi.

Stručnjaci upozoravaju da je vazduh zagaden. /Uzmanlar havanın kirli olduğu konusunda uyarıyor.Osećam kako mi krv bije u žilama. /Kanımın damarlarımda attığını hissediyorum.

Anlamlı cümleler ayrıca arzu fiilleriyle birlikte gelir: hteti/istemek, želeti/arzu etmek, voleti/sevmek, odlučiti/karar vermek, moliti/rica etmek vb.

Ne želim da se iko oseti uvređen. / Kimsenin gücenmesini istemiyorum.

Pustite ga da sam odluči. /Bırakın kendisi karar versin.

2) Bağımlı soru cümleleri aslında anlamlı cümlelerin bir alt türüdür.pitati/ Sormak , raspitivati se/ araştırmak, ispitati/incelemek ve benzeri fiillerden ve konuşma fiillerinden (özellikle olumsuz olduklarında) sonra gelirler. Form açısından, bağımsız soru cümleleri (yani sorular) ile aynıdır, sadece tonlamaları farklıdır ve yazılı olarak soru işareti ile bitirmezler. Örnekler:

Pitaću prodavca da li ima detardženta. /Satıcıya deterjan olup olmadığını soracağım.

Niste mi rekli gde ste juče bili. / Dün nerede olduğunuzu bana söylemediniz.

Objasni mi zašto si to uradio./ Onu neden yaptığını bana anlat.

3) Ana tümceden bir kelimeye veya ifadeye atıfta bulunan bağımlı yüklem tümcelerine - göreceli tümceler denir. Bu cümleler genellikle soru-bağıl zamirlerle başlar: koji/hangi, čiji/kimin, kakav/nasıl ko/kim, gde/nerede ve što/ne bağlacı. İşlevlerine göre en yaygın olanları şunlardır: nitelikler, özneler ve nesneler.

Örnekler: *Deca su našla gnezdo koje je bilo srušeno./ Çocuklar yıkılmış olan bir yuva buldular.*

‘’koje je bilo srušeno‘’ bağımlı cümlesinin, anlamını değiştirmeden ‘’srušeno’’ sıfatı ile değiştirilebileceğini fark edebiliriz: Deca su našla srušeno gnezdo./ Çocuklar yıkılmış bir yuva buldular.

4) Ana cümleciğin eyleminin gerçekleştiği yeri bildiren bağımlı yüklem cümleciklerine -yer cümleleri denir. Genellikle gde/nerede, kuda/nereye ve odakle/ereden zarflarıyla başlarlar.

Örnekler: *Dule je otišao gde se deca igraju. /Dule, çocukların oynadığı yere gitti.*

5) Ana cümlenin hareket zamanını gösteren bağımlı yüklem cümlelerine -zaman cümleleri denir. Bağlaçlarla başlarlar: kad/ne zaman, -r..maz/čim, dok/esnada, otkako/dan beri Çoğu zaman devrik halindedirler, yani bağımlı tümceler onlarla başlar ve bu durumda virgülle ayrılmalıdır.

Örnekler: *Čim napišem zadatak, idem na spavanje./ Ödevimi yazar yazmaz uyumaya gidiyorum.*

Nema ga na televiziji otkako je podneo ostavku./ İstifa ettiğinden beri televizyona çıkmadı.

6) Ana cümlenin eyleminin hangi niyetle yapıldığını bildiren bağımlı yüklem cümlelerine -niyetli cümleleri denir. Bu cümleler genellikle -da bağlacı ve kako, neka, li sözcükleriyle başlar. Bunlarla birlikte olmak fiilinin biçimleri gelir; da bi, ne bi li, kako bi, eda bi.

Örnekler: *Seo sam u prvi red kako bih izbliza posmatrao predstavu./ Programı yakından izlemek için en ön sıraya oturdum.*

Čobani su žurili ne bi li pre mraka stigli kući./ Çobanlar hava kararmadan eve gitmek için acele ediyorlardı.

7) Ana cümledeki eylemin nedenini bildiren bağımlı yüklem cümlelerine nedeni belirten cümleler denir. Bu cümleler ana cümleye bağlanır – jer(dığı için) bağlaç ve zato/çünkü, što, kako bi, kad, zato što sözcükleriyle.

Örnekler: *Loše smo igrali jer je teren bio klizav. Saha kaygan olduğu için kötü oynadık.*

Pobedili su nas zato što su bolje igrali. Daha iyi oynadıkları için bizi yendiler.

8) İzin verilir (imtiyazlı) cümleler, ana fıkrada ifade edilen eylemin, onlarda ifade edilen eyleme rağmen gerçekleştiğini göstermektedir. Ana cümleden önce veya sonra gelirler. En yaygın imtiyazlı bağlaçlar – iako/olmasına rağmen, -mada/olsa ve – premda/olsa:

Örnekler: *Iako ima kompjuter, pisma uvek piše na mašini ili rukom./ Bilgisayarı olmasına rağmen harfleri hep elle daktilo ediyor veya yazıyor.*

Sunce još sija, mada (premda) je zima na pragu. / Kış hemen köşede olmasına rağmen güneş hala parlıyor.

Daha keskin bir kontrast – (sa bile) makar bağlacı ile ifade edilir. Aktif sıfat formunda bir fiil gerektirir: *Makar (i) ništa ne našli, dobro je da ispitamo teren./ (Hiçbir şey bulamamış olsak bile, yeri araştırmakta fayda var.*

9) Ana cümlede ileri sürülen şeyin sonucunu bildiren bağımlı yüklem cümlelerine sonuç cümleleri denir. Bu cümleler, -tako (ki) zarfının neredeyse her zaman ana cümlede kullanılması gerçeğiyle kolayca tanınır.

Örnekler: *Napolju je bila tako gusta magla da se ništa nije videlo. /Dışarıda sis o kadar yoğundu ki hiçbir şey görünmüyordu.*

Bila je tako strma padina da se nije moglo hodati uspravno. /Yokuş o kadar dikti ki dik yürümek imkansızdı.

10) Bir koşulu veya ana cümlede bir eylemi gerçekleştirmek için bir anlaşmayı belirten bağımlı yüklem cümlelerinde, koşullu cümleler denir. Bu yan tümceler -ako bağlacı ile başlar ve genellikle ana bağımsız yan tümceden önce gelir (devrik halinde).

Örnekler: *Ako naučiš gramatiku, dobićeš peticu. Eğer dilbigisini öğreneceksen, 5 notu alırsın.*

Ako mi ne možeš pomoći, nemoj mi smetati. Bana yardım edemeyeceksen, beni rahatsız etme. (Stanojčić, Beograd, 1992, s. 292)

Tablo 2

Türkçe ve Sırpçanın öğe dizilişi

TÜRKÇE	**SIRPÇA**
ÖNY (Özne- Nesne- Yüklem) Mert(**Ö**) evi(**N**) temizliyor(**Y**).	ÖYN (Özne- Yüklem- Nesne) Mert(**Ö**) čisti(**Y**) kuću(**N**).
İsim+edat Sen+siz	**Edat+isim** Bez+tebe
Zarf+fiil Yavaş (z) gidiyoruz(f).	**Fiil+zarf** İdemo(f) sporo(z).
Fiil kökü+ olumsuzluk Konuş(f)+mu(ol)+yoruz.	**Olumsuzluk+fiil kökü** Ne(ol) pričamo(f).
Olumlu soru- fiil kökü + Mı+imek? Geliyor(f) musun(Mı+imek)?	**Olumlu soru- Da li + fiil kökü +imek?** Da li(soru) dolaziš(f+İmek)?
Olumsuz soru- fiil kökü+olumsuzluk+Mı+imek? Gelmiyor musun?	**Olumsuz soru-olumsuzluk soru + fiil kökü+imek?** Zar ne dolaziš?

4.5. Türkçe ve Sırpçada kelime yapımının karşılaştırılması

4.5.1.Dil tanımı

Dil, bir anlaşma vasıtasıdır. İnsanlar dille birbirini anlar. Dili desteklemek üzere bir takım jest ve mimikler de kullanılır. El, kol hareketleri, yüz ifadeleri belli başlılarıdır.

Dilin birkaç tanımı vardır ve bunlardan bazıları aşağıda bulunmaktadır.

Ferdinand de Saussure Dili bir sistem olarak kabul eder.

Muharrem Ergin de dili şöyle tarif eder: '' Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta; kendine has kuralları içinde yaşayıp gelişen canlı bir varlık; milleti bir arada tutan,koruyan ve milletin ortak malı olan sosyal bir kurum; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar sistemi ve seslerle örülmüş muazzam bir yapıdır.''

4.5.2. Türkçede kelime yapımı

Her dil kendi kuralları gereğince kelime üretir. Gelişi güzel türetme yapılamaz. Sondan eklemeli bir yapısı olan Türkçede de yapım ekleriyle yeni sözler üretilir.

4.5.2.1.Yapım Ekleri

Bir dilin en önemli unsurlarıdır. Kelimelerin anlamalrını değiştirir, yeni anlamlar yükler, iyi anlamı kötüler, kötü anlamı iyiler, bazen de anlamı pekiştirir. Türkçenin ekleri başlıca 4 guruba ayırılır.

1. İsimden isim yapan ekler:

2. İsimden fiil yapan ekler:

3. Fiilden isim yapan ekler:

4. Fiilden fiil yapan ekler:

1.İsimden isim yapma ekleri

İsim kök veya gövdelerine gelerek yeni kelimeleri türetmeye yarar. Kökle türetilen kelimeler arasında anlam ilişkisi mevcuttur.

Örnek: çiçekçi, yağmurluk, arkadaş, vb.

Tablo 3

Türkçede isimden isim yapma ekleri

İsimden isim yapma ekleri		
-lık(-lik, -luk, -lük)	-arkadaşlık, -dörtlük, -avukatlık...	-Eklendiği isimlerden yer, alet, topluluk isimleri, soyut isimler ve sıfat yapar.
-lı (-li/ -lu/ -lü)	-tatlı, -gözlüklü, -Sırbistanlı...	-Asıl fonksiyonu sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmaktır. Sahiplik ya da bağlılık ifade eder.
-sız (-siz/ -suz/ -süz)	-sütsüz, -sensiz, -kansız...	-İsimlerden sıfat yapar.
-cı (-ci/ -cu/ -cü)/ -çı, -çi, -çu, -çü	-Dişçi, -simitçi, -basketbolcu...	-Meslek ve meşguliyet isimleri yapar.
-daş (-deş/ -taş/ -teş)	-vatandaş,-kardeş, -yoldaş...	-ortaklık ve mensubiyet bildiren isimler yapar.
-sı/-si/-su/-sü	-Kadınsı,-erkeksi, -çocuksu...	-Bu benzerlik, gibilik ifade eder.
-nci, (-ıncı/-inci/ -uncu/ -üncü)	-İkinci, -dördüncü...	-Temel fonksiyonu asıl sayı isimleriyle kullanılır.
-cık (-cik, -cuk, -cük)	-Bademcik,-minicik, -babacık...	-Küçültme ve sevgi ifade eder.
-tı, -ti, -tu, -tü	-Çatırtı,-vızıltı, -uğultu...	-Tabiat taklidi yani yansıma isimlerde kullanılan işlek bir ektir.
-layın, -leyin	-Geceleyin, -sabahleyin, -akşamleyin	-Zaman bildirir.
-mtırak	-yeşilmtırak, -mavimtırak, -ekşimtırak...	-Bu ek benzerlik ve gibilik ifade eder.
-an, -en	-oğ(u)lan, -eren...	-Çokluk ifade eder.
-ak, -ek	-solak, -başak, -benek...	-Benzerlik ifade eder.
-sul, -sül, -sıl, -sil	-yoksul	-İlgi ve benzerlik ifade eder.
-sal/-sel	-Kumsal, -yapısal, -çevresel...	-Gibilik ifade eder.

-dırık, -dirik, -duruk, -dürük	-boyunduruk, -çiğindirik, -burunduruk...	-Alet isimleri yapar.
-ar, -er, -şar, -şer	-Onar, -ikişer, -dörder...	-Uleşitren isimleri yapar.
-ca, -ce, -ça, -çe	-Türkçe, -Sırpça, -İspanyolca...	-Çok işlek bir ektir.
-ki	-Dünkü, -aşağıdaki, bugünkü...	-Aitlik bildirir.
-cağız, -ceğiz	-çocukcağız, -hayvancağız, -adamcağız...	-Küçültme, sevgi ifade eder.
-z	-İkiz, -üçüz, -dördüz...	-Çokluk bildirir.

2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

İsim kök ve gövdelerine ekleyerek fiil türeten eklerdir. Kökle yeni türetilen kelime arasında anlam bağı vardır.

Güzel + - leş

İsim kökü İsimden fiil yapım eki

İki + -le

İsim kökü İsimden fiil yapım eki

Tablo 4

Türkçede isimden fiil yapma ekleri

İsimden Fiil Yapma Ekleri	
-la/-le	-avlamak, -suçlamak, -başlamak...
-laş/-leş	-selamlaşmak, -haberleşmek, -iyileşmek...
-lan/-len	-evlenmek, -canlanmak, -hoşlanmak...
-a/-e	-türemek, -kanamak, -boşamak...
-al-, -el	-azalmak, -boşalmak, -yönelmek...
-da, -de, -ta, -te	-horuldamak, -mırıldamak...
-mse/-msa	-benimsemek, -küçümsemek, -azımsamak...
-sa/-se	-önemsemek, -garipsemek, -susamak,
-kır, -kir, -kur, -kür	-hıçkırmak, -haykırmak, -fışkırmak

3.Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiil kök veya gövdelerinden isim türeten eklerdir. Türetilen isim ile fiil kök veya gövdesi arasında anlam mevcuttur.

Tablo 5

Türkçede fiilden isim yapma ekleri

Fiilden İsim Yapım Ekleri	
-gın (-gin/ -gun/ -gün/ -kın/-kin/ -kun/ -kün)	-durgun, -olgun, -seçkin, yatkın...
-gaç/-geç/-kaç/-keç	-süzgeç, -yüzgeç, -kıskaç...
-gıç/-gıç/-guç/-güç	-dalgıç, -sorguç, -başlangıç...
-m, (-ım/-im/ -um/ -üm)	-bakım, -bilim, -yazım...
-ı (-i/ -u/ -ü)	-yazı, -sıkı, -tartı...
-n (-ın/-in/-un/-ün)	-akın, -dizin, -tütün...
-k (-ık/-ik/-uk/-ük)	-kırık, -delik, -ezik...
-kı/-ki/ -ku/ -kü -gı/ -gi/-gu/ -gü	-bitki, -tutku, -vergi, sezgi...
-gan/-gen/-kan/-ken	-kaygan, -unutkan, -çalışkan...
-ıntı/ -inti/ -untu/ -üntü	-kırıntı, -alıntı, -kuruntu...
-r (-ar/-er/-ır/-ir/-ur/-ür)	-okur, -yazar, -düşünür...
-ıcı/-ici/-ucu/-ücü	-satıcı, -alıcı, -yazıcı...
-ınç/-inç/ -unç/ -ünç	-gülünç, -korkunç, -basınç...
-tı/-ti/-tu/-tü	-akıntı, -sallantı, -gezinti...
-maç/-meç	-almaç, -bulamaç, -demeç...
-man/-men	-şişman, -öğretmen, -yönetmen...
-alak/-elek	-asalak, -çökelek, -yatalak...
-ca/-ce	-düşünce, -eğlence, -sakınca...
-aç/-eç	-sarkaç, -süreç, -büyüteç...
-ga/-ge	-süpürge, -bölge, -dalga...
-ak/-ek	-uçak, -yatak, -barınak...
-a/-e	-doğa, -oya, -süre...
-anak/-enek	-olanak, -barınak, -gelenek...
-t, ıt, it, ut, üt	-yakıt, -binit, -geçit...

-ınç, inç, unç, ünç	-gülünç, -inanç, -sevinç
-mak, -mek	-açmak, -ağlamak, -kazmak...
-ma, -me	-yazma, -çizme, -okuma...
-ış, -iş, -uş, -üş	-gidiş, -yürüyüş, -oturuş...

4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiil kök veya gövdesinden yeni fiil türeten eklerdir. Türetilen fiil gövdesiyle fiil kökü arasında anlam ilgisi vardır.

Tablo 6

Türkçede Fiilden fiil yapım ekleri

Fiilden Fiil Yapım Ekleri	
-dır-/-dir-/-dur-/-dür-/ -tır-/ -tir-/-tur-/-tür-	-yazdırmak, -konuşturmak, -bildirmek...
-r- (-ır-/-ir-/ -ur-/-ür-)	-İçirmek, -bitirmek, -doğurmak...
-t- (-ıt-/ -it-/ -ut-/ -üt-)	-korkutmak, -sarkıtmak, -bekletmek...
-ala/-ele	-kovalamak, -eşelemek, -ovalamak...
-ar-, -er	-koparmak, -gidermek, -çıkarmak...
-n-(-ın-/ -in-/ -un-/-ün-)	-çekinmek, -alınmak, -bilinmek...
-ş- (-ış-/-iş-/ -uş-/ -üş-)	-gülüşmek, -bağrışmak, -yazışmak...
l- (-ıl-/ -il-/ -ul-/ -ül-)	-verilmek, -ezilmek, -yıkılmak...

4.5.2.2. Çekim ekleri

Çekim ekleri, yapım ekleri gibi yeni ve anlamlı yapılar türetmez. Sadece kelimenin başka kelimelerle ilgisini kurar. Dolayısıyla çekim ekleri yapım ekleri kadar işlevli değildir.

Türkçede iki çeşit çekim eki vardır: ismi çeken ekler ve fiil çeken ekler.

4. 5.2.2.1. İsim Çekim Ekleri

İsim ve isim soylu kelimelere gelerek onların diğer isimlerle, edatlarla, fiilerle bağını kurar.

İsim çekim aşağıdadır.

a) Çokluk eki; b) İyelik eki; c) Hal ekleri (Yalın hal, İlgi hali, Yapma/belirtme hali, Yaklaşma hali, Bulunma hali, Uzaklaşma hali); d) Soru eki

a) Çokluk ekleri (-ler/-lar)

Bu ek isimlere gelerek onları çoklar.

-1.**Çocuklar** okula gidiyor.

-2.**Otobüsler** hep dolu geçiyor.

-Çokluk ekleri bazen cümlenin anlamını değiştirir:

Örnekler:

-O olaydan sonra arakdaşım karalar bağladı. (Abartma)

- Ali Beyler nasıllar? (Saygı)

-Saat on birlerde, hala uyuyor. (Yaklaşık)

-Bu analar nice Mehmetler doğurur. (Benzerlik)

b) İyelik ekleri

Aitlik gösterir.

Tekil:

1.Şahıs: +m/ +ım, +im, +um, +üm

2. Şahıs: +n, +ın, +in, +un, +ün

3. Şahıs: +ı, +i, +u, +ü; /sı,+si, +su, +sü

Çoğul:

1. Şahıs: +(ı)mız, +(i)miz, +(u)muz, +(ü)müz

2. Şahıs: +(ı)nız, +(i)niz, +(u)nuz, +(ü)nüz

3. Şahıs: +ları, +leri

Kitabım Annemiz

Şarkın Defteriniz

Arabası köpekleri

c) Hal ekleri

İsimlerle fiil arasında ilgi kuran eklerdir. Sadece tamlayan hali eki münasebet kurar.

Tablo 7

Türkçede hal ekleri

Yalın hali (nominatif)	Özellikleri ve Görevleri: -Eki yoktur. -Çoğul, iyelik ve bildirme eki almış olabilir. -Yalın haldeki isimler cümlede özne, belirtisiz nesne veya yüklem görevinde bulunabilir. -Yalın halinde adlar birini adı,unvanı veya bir vasfı ile çağırmada da kullanılır.	- Anne, baba, top... -Taş camı kırdı. -Çocuklar, babası, hastadır... -Süt içiyorum. -O çok çalışkandır. -Ezgi! Hanım efendi! Beyler!
İlgi (Tamlayan) hali(genitif) +ın, +in, +un, +ün; sesli ile biten kelimelerden sonra - +nın, +nin, +nun, +nün	-İsim ile isim arasında ilgi kurar.	-Senin, -onun,sizin,onların (*benim,bizim) -Kapının kolu -Paranın değeri

Belirtme hali (akuzatif) +ı, +i, +u, +ü /+yı, +yi,+yu,+yü	-İsmin, fiildeki işten, hareketten, eylemden doğrudan etkilenme ve onunla ilgili olma hâlidir.	-Çocuğu gördüm, okulu biliyorum... -Kapıyı kırdı. -Şimdi soruları cevaplayın.
Yönelme hali (datif) +a, +e / +ya, +ye	-Yönelme hâlinde, ismin belirttiği kavrama yöneliş, dönme,yaklaşma, ulaşma söz konusudur.	-Eve geldim, okula gidiyor, işe başladı...
Bulunma hali (lokatif) +da, +de/+ta, +te	-Bulunma halindeki bir isim, cümlede dolaylı tümleç, zarf tümleci veya yüklem olabilir. Genellikle "kimde, nede, nerede"sorularına cevap vererek dolaylı tümleç (Yer Tamlayıcısı)olur. Zarf Tamlayıcısı olduğunda, yükleme sorulan "ne zaman, nasıl" sorusunun cevabıdır.	-Evdeyim. -Nerede kalıyorsun? -Balıklar gemide yerini aldı.(yer-Yer Tamlayıcısı) (Nerede) -Okullar yine eylülde açılacak. (zaman-Zarf Tamlayıcısı) (Ne Zaman)
Uzaklaşma/ayrılma hali(ablatif) +dan, +den/ +tan, +ten	-Eklendiği kelimeyi dolaylı tümleç yapar; "çıkma, ayrılma, uzaklaşma" bildirir. - İsmin ayrılma hâli, yani dolaylı tümleç, yükleme sorulan "nereden, kimden, neden" sorularının cevabıdır.	-İşten geliyorum, evden ayrıldı, Türkiye'den geliyor... -Nereden geliyorsun? -Kimden aldın?

Vasıta hali (+n)

Vasıta hâli eki "+n", Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde kullanıldıktan sonra, Osmanlıca döneminde kullanımdan düşmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde asıl vasıta hâli eki "+n" olmakla birlikte, "+la", "birle", "ile" şekilleri de kullanılmıştır. "+n" eki kullanımdan düşünce, onun yerini "ile" edatı almıştır. Türkiye Türkçesinde "ile" son çekim edatı ve onun ekleşmiş "+la / le" şekilleri vasıta hâli görevinde kullanılmaktadır. Dallar, ilkbaharın tatlı rüzgârlarıyla kımıldıyordu. (Birol, s.63);

Yazın Türkiye'ye geleceğim.

Eşitlik eki (+ca, +ce, +ça, +çe)

Tamlamalarda ve cümlelerde isimler, fiilin nasıl oluştuğunu veya yapıldığını ifade etmek için bir eşitlik durumuna girer. Yani isim, fiilin kendisiyle aynı şekilde oluştuğunu belirtmek için eşdeğerlik biçimini alır. Bu eki alan kelimeler cümlede zarf tümleci ve yüklem olarak kullanılır.

-Arkadaşça konuşalım, -sesiszce gitti, -insanca söyledi...

-Gibi, benzerlik anlamları taşır: -Çocukça davranışları vardı.

-Yüklem olarak kullanılır: -Onun davranışları çok zaman delicedir.

-Bakımında, yönüyle anlamı katar: -Akılca birbirinizden farkınız yok.

-Göre anlamı katar, edat gibi kullanılır: -Bence sen yalan söylüyorsun.

- Birliktelik, beraberlik anlamı katar: -Ailece tatile gittik.

-Durum bildirmektedir; zarf tümleci yapmaktadır: -Oradan sessizce ağladık.

-Küçültme, sınırlandırma anlamı katar: -Fatih, büyükçe bir taşı alıp denize atıverdi.

Yön gösterme hali eki

Türkçede yön anlamı bildiren pek çok ek olmakla birlikte yön gösterme halinin başlıca ekler , +gArU ekinin +IkAr-I şeklinde birden çok ekin birleşmesiyle ortaya çıktığını, +rA, +rU eklerinin ise Türkçeye akraba bir dilden girdiğini ifade etmektedir. Bu ekler bazı sözler üzerinde kalıplaşmış olarak günümüze ulaşmıştır: dış-arı, iç-eri, taş-ra, yuk-arı vb.

Soru eki

Soru eki, herhangi bir ibareyi veya cümleyi sorulu hale getirir. Türkçede soru eki mI'dır.

-Baban mı geldi?, Dışarı mı çıkıyoruz?, Gördün mü? Yeredeki kalem mi?...

4.5.2.2.2. Fiil Çekim Ekleri

Fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdelerine gelerek onları zaman, şahıs, kişi ve yapılış şekli bakımından tanımlar. Türkçede 2 gurup fiil çekim eki vardır.

a)Bildirme kipleri

Fiilin gösterdiği kılış, durum veya oluşun zamana bağlı olarak nasıl gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini gösteren söyleyiş kalıplarına kip adı verilir. Haber kipleri, fiilin bildirdiği iş, oluş veya durumun ne zaman yapılacağını bildirir.

Beş temel zaman vardır:

1) Bilinen (görülen/belirli) geçmiş zaman; 2) Öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman; 3) Şimdiki Zaman; 4) Gelecek zaman; 5) Geniş Zaman

b) Tasarlama kipleri

Şart kipi; İstek kipi; Gereklik kipi; Emir kipi

Tablo 8

Türkçede Fiil çekim ekleri

FİİL ÇEKİM EKLERİ			
Bildirme Kipleri	**ek**	**İşlev**	**Örnek**
Belirli Geçmiş Zaman	(-di / -dı / -du / -dü /-tı / -ti / -tu / -tü)	Fiilin bildirdiği işi, durumu, oluşumu gerçekleşirdiğini bildirir.	-Ders çalıştım. -Kitabı okudu. -Eve gitti.
Öğrenilen Geçmiş Zaman	(-mış / -miş / -muş / -müş)	-Görülmeyen, başkasından duyulan veya bittikten sonra fark edilen geçmişe ait bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır. Fiilin bildirdiği işi, durumu, oluşumun farkında olmama halidir.	-Elektrikler kesilmiş. -İş bitmiş.
Şimdiki Zaman	-Iyor	-Bu ek hareketin şimdiki zamanda ortaya çıktığını bildirir.Belirli bir zaman gösteren kesin bir bildirme ekidir. Fiilin bildirdiği işi, durumu, oluşumun an itibarıyla gerçekleşmekte olduğunu bildirir.	-Bahçede çiçekleri suluyor. -Gülüyorum, -çalışıyor, -gidiyoruz.

Gelecek Zaman	(-ecek / -acak)/ -yecek, -yacak	- Fiilin bildirdiği işi, durumu, oluşumun gelecekte gerçekleşeceğini bildirir.	-Gideceğim, -yapacak, -göreceğiz... -Yarın sinemaya gideceğiz. -İşe ne zaman başlayacaksın?
Geniş Zaman	(-r / -(a)r / -(e)r / -(ı)r / (i)r / -(u)r / -(ü)r)	-- Fiilin bildirdiği iş, durum, oluşumun şimdi veya gelecekte yapılacağını bildirir.	-Ödevi yaparım. -Dünya, Güneş'in etrafında döner. -Her hafta sonu spora giderim.
b) Tasarlama Kipleri			
Gereklilik Kipi	(-meli / -malı)	- Fiilin bildirdiği iş, durum, oluşumun gereğini bildirir.	-Oraya gitmelisin, yapmalıyım. -Ödevini yapmalısın.
Şart Kipi	(-se / -sa)	- Fiilin bildirdiği iş, durum, oluşumun şarta bağlı olduğunu bildirir.	-Çalışsam -geçerim. -Gelse gideriz.
İstek Kipi	(-e, -a)	- Fiilin bildirdiği iş, durum, oluşumun şimdiden sonra yapılacağını bildirir.	-Hadi spora gidelim. -Tamam, onu da yapayım.
Emir Kipi	**Teklik:** 1./ 2./ 3.sın,sin,sun,sün **Çokluk:** 1.alım, elim 2.ın, - in, -un, -ün /-ınız, -iniz, - unuz, -ünüz 3. sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler	- Fiilin bildirdiği iş, durum, oluşumun gerçekleşmesi gerektiğini bildirir. -İnsanın kendi kendine emir edip edemeyeceği tartışma konusudur.	-Evine git! -O gelsin. -Hemen buraya gel! -Dışarıya çıksınlar! -Buraya gelin! -Derse girsinler!

4.5.3. Sırpçada kelime yapımı

Diğer Slav dilleri gibi Sırpça da kelime yapımıyla önemli ölçüde kelime dağarcığı zenginleştirme amacıyla kullanılmaktadır. En verimli kelime yapımı sistemi son ektir, ön ek ve kompozisyon (birleşme) daha az kullanılır ve dönüştürme yalnızca istisnai olarak gerçekleşir. Slav dilleri, en azından Germen veya Yunan dilleriyle karşılaştırıldığında, özellikle birleşmeye yatkın değildir. Ve var olan bu birleşik kelimeler çoğunlukla eski dilde Yunancadan tercüme edilerek ödünçleme alıntı[1] olarak yaratıldı, son zamanlarda birleşik kelimelerin yapılması için ana itici güç Almanca tarafından verildi.

4.5.3.1. Sonekleşme

Eklenme terimini genellikle birleşme ile eşanlamlı olarak anlıyoruz, ancak daha geniş anlamda önek aynı zamanda birleşmeyi de temsil ediyor. Ekleyerek, yani temele bir sonek ekleyerek, kelimenin türü değiştirilebilir, örn, *rat* (savaş) isimden, *rat-ni* (savaşlı) sıfat oluşturabilir, fiil *rat-ovati* (savaşmak) oluşuturabilir. Tek bir anlamı olan pek çok ek yoktur. Çok anlamlı olanlar daha sık sık kullanılır, örn. – **ica** son eki- dişil cinsiyeti erilden (*kralj, kraljica) (kral, kraliçe)* türetmek için kullanılabilir, küçültücü olabilir *(kuća -kučica) (ev, evcik*), bir erkek veya dişi insanı ifade edebilir (*pijanica- sarhoş*), soyut bir terim (*olakšica- olakšati fiilden gelen/ rahatlama- rahatlamak fiilden gelen*), bir sayı (*petica- okullarda kullanılan en yüksek not- beş kelimeden oluşturulmuştur*.) ve çok daha fazlası.

4. 5.3.1.1. Fonetik dönüşümler

Sırpçada, kök ile ek arasındaki bağlantı noktasında, kökün biçimini ve bazen de ekin kendisini değiştiren çeşitli ses değişiklikleri meydana gelebilir. Bunlar aşağıdaki değişikliklerdir:

- **Ünsüzlerin seslendirmeye göre eşitlenmesi** (*jednačenje suglasnika po zvučnosti):*

Ünsüzlerin seslendirmeye göre eşitlenmesi, seslendirme bakımından farklılık gösteren sesli ünsüzlerin bir kelimede yan yana bulunması durumunda meydana gelen bir ses değişikliğidir. Daha sonra birinci ünsüz, sesli veya sessiz muadili ile değiştirerek, ikinci ünsüz ile sesliliği eşitler.

Sesli ünsüzler: B D G Z Ž Đ Dž – – –

Sessiz ünsüzler: P T K S Š Ć Č C F H

[1] Bir dile başka dillerden giren sözcük, ek veya gramer kuralları ödünçleme alıntı (Fransızca calque) terimi ile adlandırılmaktadır.

Örnekler: golu**B**+ če=golu**P**če *(golub- güvercin, goluPče- güvercinin yavrusu*), prime**T**(iti)+Ba=prib**D**ba (primetiti- bildirmek, primedba- bildirme), bure**K**+ dzinica= bureGdzinica (börek- börekçi)....

- ünsüzlerin telaffuz yerine göre eşitlenmesi- (*jednačenje suglasnika po mestu izgovora)*

Ünsüzlerin telaffuz yerine göre eşitlenmesi, aşağıdakilerin olduğu bir ses değişikliğidir:

-Đ, Ć, ĐŽ, Č, LJ, NJ, Š ve Ž öndamak ünsüzlerin önündeyken S ve Z diş ünsüzleri öndamak ünsüzleri Š ve Ž'ye dönüşür.

Örnekler:

- nošnja (nositi – no**s** + **nj**a – nosnja – no**Š**nja*)- (nošnja- sahne elbisesi- Sırpçada giyinmek fiile- Nja eki ekleyerek, nošnja kelimesi oluşturmaktadır.)*

-snalažljiv (snalaziti se – snalaz + ljiv – snala**z**ljiv – snala**Ž**ljiv) – *(snalažljiv -becerikli, becerikli olmak fiile LJiv eki ekleyerek snalažljiv kelimesi oluşturmaktadır.)....*

-ünsüz kaybı: *(gubljenje suglasnika)*

Ünsüz kaybı, aynı veya benzer iki ünsüz yan yana geldiğinde daha kolay telaffuz için birinin kaybolduğu bir ses değişikliğidir. Ünsüz harf kaybı aşağıdaki durumlarda ortaya çıkar:

- İki özdeş ünsüz yan yana geldiğinde:

-autobu**s** + **s**ki – autobusski – autobuski (S ünsüzün kaybı) –*otobüs+ ski= otobüsün...*

-be**z** + **z**ubi – bezzubi – bezubi (Z ünsüzün kaybı) – *sız+ dış= dışsız*

-D ve T ünsüzleri C ve DŽ ünsüzlerinden önce bulunduğunda:

-SLADOLEDŽIJA (gubljenje suglasnika D)- *dondurmacı (D ünsüzün kaybı)*

-sladoled – sladoleddžija – sladoledžija- *dondurma- dondurmacı*

- L'den O'ya geçiş: *(prelazak L u O)*

L'nin O'ya geçişi, bir hecenin sonundaki her L ünsüzünün O sesli harfine dönüştüğü bir ses değişikliğidir.

Örnekler: De**l**(iti) + ba= de**O**ba- *(bölmek fiilden Bölme kelimesi oluşturmaktadır.)*

-Sel(o)+ ski=seOski- *(köy kelimeden köylü kelimesi oluşturmaktadır.)....*

-Palatalizasyon (Palatalizacija)

Palatalizasyon, E, I veya A ünlülerinden önceki arka damak ünsüzleri **K, G ve H**'nin ön damak ünsüzleri **Č, Ž, Š**'ye dönüştüğü bir ses değişikliğidir.

-Kru**G**+ ić= kru**Ž**ić *(çevre- çevrecik);*

-Jotovanje:

Jotovanje, J'nin önündeki ünsüzleri (Z, S, D, T, N, L, KG, H) birleştirerek ünsüzleri (Ž, Š, Đ, Ć, NJ, LJ, Č) verdiği bir ses değişikliğidir.

-voleti – vol+ Jen – vo**LJ**en- *(sevmek – sev+ jen= sevilen);*

-medved+ ji= medveDJi- (ayı + ji = ayı gibi) ....

-Değişkeni A: *(Nepostojano A)*

Ses değişikliği değişkeni A, A ünlüsünün bazı sözcüklerde ve sözcük biçimlerinde kaybolup sonra aynı sözcüklerin başka biçimlerinde tekrar ortaya çıkmasıyla meydana gelen değişikliktir.

Örn: BORAC – BORCİ – BORACA (Savaşçı- savaşçılar- savaşçıların)

-BOR**A**C (Yalın halinde olup tekil şeklinde değişkeni A keleminin kökunde bulunuyor.) – BORCI (yalın halinin çoğul halinde, A ünlü kayboluyor) – BOR**A**CA (genitif halinin çoğul halinde , ünlü A tekrar ortaya çıkıyor)

-DOBAR – DOBRA – (iyi erkek- iyi kadın)

-DOB**A**R (Sıfatın yalın halinde erkek hali, Değişkeni A kelimenin kökünde bulunmaktadır), – DOBRI (Sıfatın yalın halinde çoğul erkek hali, değişkeni A kayboluyor) – DOBRA (Sıfatın yalin halinde dişil hali, değişkeni A kayboluyor)

4. 5.3.1.2. İsim sonekleri

Yüzlerce isim ekinden, en yaygın olanlardan yalnızca birkaç düzinesine işaret edeceğiz. Bazı ekler anlamlarına göre birkaç farklı grupta karşımıza çıkar. İnsan ekleri(erkek, dişil ve nötr) arasında büyük çoğunluk ekleri ve cinsiyet erkekleri ifade eder. Kadınlara karşılık gelen ifadeler genellikle erkeklerinkine hareket dediğimiz ekler eklenerek yapılır. Bazı isimler (öncelikle -ica ve -lica'lı olanlar) her iki cinsiyete de eşit olarak uygulanırken, bazılarının (örneğin borac-savaşçı, debeljko-şişko) hiç dişil formu yoktur.

- Eylemi yapanı için son ekler:

-(a)c: -pisac(yazar), -borac(savaşçı)...

-l(a)c: -prevodilac(tercüman), -nosilac(taşıyıcı)...

-ač: -vozač(sürücü), -pevač(şarkıcı)**...**

-telj: -učitelj(öğretmen), -snimatelj(kameracı)...

-nik: -putnik(yolcu), -predsednik(Cümhürbaşkan)...

-ar: -kuvar (aşçı), -zidar (duvarcı)...

Bazı sonekler, az sayıda, sadece dişil halleri için kullanabilmektedir:

-Lja: -pralja (çamaşırcı kadın), -tkalja (dokumacı)...

-**Ara**: -vračara (falcı), -gatara (büyücü)...

-Meslekler için son ekler:

-**ar**: -knjižar (kitapçı), -mesar (kasapçı)...

-nik: -radnik (işçi), -nastavnik (öğretmen)**...**

-āš: (uzun a): -košarkaš (basketbolcu)**...**

-**džija**: -šeširdžija (şapkacı), -jorgandžija(yorgancı)...

-ist(a): -ekonomist(a) (ekonomist),**...**

-İnsanların özellikleri için son ekler:

-(a)c: -belac (beyaz adam), -starac (yaşlı insan)...

-**ak** (uzun a): -veštak (uzman) , -čudak (garip kimse)**...**

-**ar**: -kockar (kumarbaz), -spletkar (dolap çeviren kimse)...

-**nik**: -jadnik (zavallı kimse), -otpadnik (dönek kimse)**...**

-**džija**: -kavgadžija (kavgacı), -kujumdzija(kuyumcu)**...**

-**onja**: -glavonja (koca kafalı kimse) , -nosonja (burnu büyük kimse)...

Hem erkekler hem de kadınlar için:

-ica: -tvrdica (cimri), -gladnica (, ulizica) vb.

-lica: -svađalica, -varalica, vb.

-lo: -njuškalo, -blebetalo vb.

-Aidiyet anlamı taşıyan son ekler:

-(a)c: -omladinac (genç kimse) , -artiljerac (topçu)...

-ov(a)c/-ev(a)c: -tolstojevac (Tolstoy'u destekleyen kimse) ,-franjevac (1210'da Assisi'li Aziz Francis tarafından kurulan tarikatın Katolik rahibi)...

-āš (uzun a): -logoraš (bir kampta kalan bir mahkum), -sektaš (mezhepli kimse)...

-Etnik son ekler:

-(j)anin: -Beograđanin (Belgradlı), -Atinjanin (Atinalı)...

-(a)c: -Crnogorac (Karadağlı), -Berlinac (Berlinli)...

-an(a)c: -Vranjanac (Vranjeli) ....

-lija: -Nišlija (Nişli) , -Sarajlija (Saraybosnalı), -Bečlija(Vienalı)...

- Mocioni son ekler- (Bu son ekler sözcük oluşumunda kullanılır ve bu eklerin eril halleriniden dişil isim halleri oluşturmaktadır.)

-ica: -pevačica (kadın şarkıcı), -Mađarica (Macarlı kadın)...

-ka: -muslimanka (müslüman kadın), -dobrotvorka (hayırsever kadın)...

-inja: -boginja (Tanrıça), -pesnikinja(şair kadın)...

-kinja: -slavistkinja (Slav kadın) , -vojvotkinja (düşes)....

-uša: -divljakuša (vahşi kadın), -plavuša (sarışın kadın)....

-Toplu son ekler:

-je: -perje (tüyler) , granje (dallar), -lišće (yapraklar)...

-stvo: -građanstvo (vatandaşlık), -seljaštvo (köylülük) ...

-ad: -unučad (torunlar), -burad (variller)...

-ići: -unučići (torunlar), -pilići (civcivler), -jarići(kuzular)...

-Küçültme son ekler:

-ić: -papirić(küçük kağıt parçası), -brodić (küçük gemi)...

-čić: -sinčić (küçük oğlu), -ekserčić (küçük vida)...

-ica: -ženica (küçük kadın) , -bubica (küçük böcek) ...

-čica: -grančica (küçük dal), -stvarčica (küçük eşya)...

-ce: -zvonce (küçük zil), -ostrvce (küçük ada)...

-énce: -detence (küçük çocuk) , -pilence (küçük tavuk)...

-če: -momče (küçük oğlan), -devojče (küçük kız)...

- Büyültme son ekler:

-ina: -vojničina (büyük asker), -komadina (büyük parça)...

-čina: -lažovčina (büyük yalancı), -kafančina (büyük meyhane)...

5.3.1.3. Sıfat sonekleri

Sıfatlar anlamlarına göre iki büyük gruba ayrılabilir: bazı özellikleri (npr. hladan/ örneğin soğuk) ifade eden tanımlayıcı ve başka bir terimle bağlantı anlamına gelen göreceli (npr. Državni/örneğin, ulusal).

- Göreceli sıfatlar:

-En çok kullanılan eki -**ski'dir**. İnsanlarla ilgili olarak çeşitli bağlantı ve aidiyet türlerini ifade eder (ženski- kadınsı, junački-kahramanca...), çeşitli yer ve kurumları ifade eder (seoski- köy yaşamına ait, -školski- okula ait...) vs.

-**ji soneki** esas olarak hayvan isimlerinden sıfat türetmeye yarar: -pasji (köpeğe ait), -mačj (kediye ait), -lisičji (tilkiye ait...)

-an soneki, sabit a ile (bazen -an yalnızca belirli bir biçimde -**ani'de** görünür), esas olarak yapı sıfatları oluşturmaya hizmet eder (zemljan- toprağımsı, peščan- kumlu...)

-nji soneki daha az sayıda isim türevinde görünür: krajnji (sonki), jutarnji (sabahki), večernji (akşamki)...

- Son ek – **ećі: -**pileći (tavuğa ait), -jareći (kuzuya ait)...

- Son zamanlarda yabancı dillerin de etkisiyle fiil köklerinden gelen -**ći** ekinde pek çok sıfat bulunmaktadır. Anlam bakımından eril cinsin aday tekilinde şimdiki zaman ortacının sıfatına eşittirler ama sıfatlar gibi değişirler ve şimdiki zaman ortacının anlamını taşırlar: -leteći (uçan), -odgovarajući (uygun), -odlučujući (belirleyici)...

- İyelik eki -**ov**, birinci ve ikinci çekimdeki isimlerden, özellikle insanları ifade edenlerden sıfatlar oluşturur: -predsednikov (başkanın), -detetov (çocuğun), -kraljev(kralın), -učiteljev (öğretmenin)...

- Diğer bir iyelik eki olan -**in**, -a ile biten isimlere gelir, dişil cinsiyettekilerde: -bakin (anneannenin), -sestrin (kız kardeşinin)... ve eril ve nötr cinsiyettekilerde: -tatin (babanın), -kolegin (iş arkadaşının)...

Tanımlayıcı sıfatlar:

-av eki tipik kişileri tanımlamak için kullanılır: -ćelav (kel), -znojav (terli), -mišićav (kaslı)...

-at eki, vücudun göze çarpan veya özel olarak geliştirilmiş bir bölümünü belirtir: -glavat (= büyük kafası olan), -nosat (büyük burnu olan)...

- ast- eki, ismiyle benzerliği gösterir: -kockast (kare şeklinde), -jajast (yumurta şeklinde)...

4. 5.3.1.4. Fiil sonekleri

-ati eki, isimden fiil yapılır: c-vetati (cvet)/ çicek açmak (çiçek), -koračati (korak) / adım atmak (adım)...
-iti eki, isim köklerinden, o isme özgü bir eylemi ifade eden fiiller türetilir: -svedočiti (svedok)/ -tanıklık etmek (tanık) , -prosjačiti (prosjak)/ dilenmek (dilenci)...
-irati ve isati ekleri, alınmış kelimelerde bulunur: -programirati, -asfaltirati, -operisati, informisati...

5.3.2.Önekleşme

4.5.3.2.1. Önekli isimler

-bez eki, ismin asılını ifade ettiği şeyin yokluğunu gösterir: -bezkućnik (evsiz biri), -bezvlašće (güçsüzlük)...
-medju eki- yer anlamda "arasında" önermesinin anlamına sahiptir: -medjuprostor, -medjusprat...
-ne eki, ismin anlamını olumsuzluk haline getirir: -nepušač (sigara kullanmayan), -nesreća (mutsuzluk), -neuspeh (başarısız)....
-pod eki, yer anlamında ‘’altında’’ anlamına gelir: -podnaslov (al başlık), -podsvest (bilinçaltı), -podstanar (alt kiracı)...
-protiv eki, ters etkiyi gösterir: -protivotrov (panzehir), -kontranapad (karşı saldırı)...

4.5.3.2.2. Önekli sıfatlar

-**bez eki-** bezbojan (renksiz)**,** -beskrajan (sonsuz), -besposlen (işsiz)...

-**medju eki**, --medjunarodni (uluslararası), medjudržavni (eyaletler arası)....

-**nad eki**, yer anlamını taşır: -nadmorski(Deniz seviyesinden yukarıda), -nadzemni (yer üstünde) , nadgrobni(mezar taşı)...

- ne eki, olumsuzluk halini getirir: -nezdrav (sağlıklı olmayan), -nenormalan (normal olmayan), nepotpun (eksik)...

-pra eki, -uzak geçmişi ifade eder: praistorija (tarih öncesi), -pradeda (büyük büyükbaba)...

-pre eki, fazlasını ifade edir: -prevelik (fazla büyük) , --prekratak(fazla kısa) , prerano (fazla erken)...

- preko eki, yer anlamını taşır: -prekookenaski (okyanus ötesi), -prekomorski (deniz ötesi)...

4.5.3.2.3. Önekli fiiler

Fiiller, öneklerin en geniş aralığa sahip olduğu kelime türüdür. Önekli fiileri anlatmadan önce, anlatmamız gereken bir konu daha var, o da Sırp dilinde '**'Görünüş Ulamı''dır**. En geniş tanımıyla dilsel zaman (tense), bir olayın gerçekleştiği zaman dilimini ifade eden eylem kategorisidir. Çoğu dilde bu zamansal gönderme üç aşamalı olup şimdiki, geçmiş veya gelecek zaman şeklinde karşımıza çıkmaktadır (*Örneğin; Ali topu tutuyor. Ali topu tuttu. Ali topu tutacak*.). Dilsel zamanın bir alt kategorisi olarak ele alınabilen görünüş ulamı ise bir olayın belli zaman dilimi (şimdiki, geçmiş, gelecek) içinde nasıl gerçekleştiğine dair bilgi vermektedir. Başka bir değişle görünüş, konuşucunun herhangi bir zaman diliminde gerçekleşen bir olaydan bahsederken o olayın zamansal akışı veya sürerliğiyle öznel ilişkisini veya bakış açısını göstermektedir. Olayın zamansal akışı veya sürerliği kavramı, dilbilim çalışmalarda genellikle bitmişlik/bitmemişlik zıtlığına dayandırılmaktadır (Comrie 1976, Smith 1991). Bu anlamda en geniş ifadeyle, konuşucu bir olayı anlatırken bitmiş bakış açısı kullanırsa olayın sonucuna, bitmemiş bakış açısı kullanırsa olayın sürecine odaklanmış olmaktadır. Slav dillerindeki görünüş ulamı ise kendine özgü özellikler sergilemekte ve sadece Türkler değil genel olarak Slav dillerini konuşmayanlar için bu dillerin en zor öğrenilen gramer kısmı olarak karşımıza çıkmaktadır. Slav dillerinde eylemler belli ek veya biçim birimleri alarak mastar halindeyken bile bitmiş/bitmemiş özelliğine göre ayırt edilmektedir. Zaman ve görünüş kategorilerinin eylem çekim sistemi içinde kodlanmış olduğu Türkçe ve İngilizce gibi dillerden farklı olarak bu ekler/biçim birimler Sırpça ve diğer Slav dillerinde eyleme kalıcı bir görünüm kazandırmaktadır. Başka bir ifadeyle Türkçe gibi dillerden farklı olarak Sırp ve diğer Slav dillerinde çoğu eylemin, bitmiş ve bitmemiş çifti bulunmakta ve bunlar sözlüklerde ayrı madde altında belirtilmektedir.

-Na ön eki

-Ön ekin eklenmesiyle bitmemiş eylem, bitmiş görünüş özelliğini kazanmaktadır. Örneğin, pis-ati "yazmak" > **na**-pis-ati "yazmış olmak":

-Goran je pisao tu knjigu. (geçmişte sürmekte olan olay; süreç odaklı)

"Goran bu kitabı yazıyordu/yazmaktaydı."

- Goran je napisao tu knjigu. (geçmişte tamamlanmış olay; sonuç odaklı)

"Goran bu kitabı yazdı."

-**na**jesti se (yemiş olmak), -**na**spavati se (uyumuş olmak), -**na**čekati se (beklemiş olmak) , -**na**učiti (ders çalışmış olmak) , -**na**smejati se (gülmüş olmak)...

Bununla birlikte kimi ön eklerin kullanılmasıyla sadece bitmiş açısı değil yeni anlam da elde edilebilir, yani bu ekler görünüşsel değil türevsel işlevi olan eklerdir. Örneğin,

-**is**pisati "sayfayı (yazıyla) doldurmak"**,**

-**za**pisati "not düşmek",

-**do**pisati "(yazıya) eklemek",

-**pro**pisati (kural) belirlemek,

-**pre**pisati “kopya çekmek”,

Önekleşmeyle oluşturulan bu yeni eylemlerin kendi bitmemiş çiftleri de vardır. Örneğin, -ispis**iva**ti, -zapis**iva**ti, -dopis**iva**ti, -prepis**iva**ti, -opis**iva**ti.

-Do ön eki

-**do**vući (bir şeyi çekmek) , -**do**staviti (bir şeyi sipariş etmek), -**do**puniti (bir şeyi tamamlamak) ...

- Za ön eki

-**za**graditi (graditi-yapmak/inşa etmek- **Za**graditi- çevrelemek), -**za**lepiti (lepiti- yapışmak- -**Za**lepiti- yapışmış olmak), -**za**vezati (vezati- bağlamak, **za**vezati- bağlamış olmak)...

-O ön eki

- bir nesnenin bir sıvı ile tamamen kaplanması anlamına gelir: -**o**bojiti(boyamış olmak) , **o**prati(yıkamış olmak), hayvanlarda doğum anlamına gelir: -**o**kotiti, -**o**teliti se- buzağı doğurmak...

-Od ön eki

- mesafe veya ayrılık anlamına gelir: -**od**neti(götürmek) , -**od**baciti (çıkarmak, reddetmek), oduzeti (alıp götürmek)...

-Po ön eki

- mekansal anlam vardır: -**po**liti (bir şeye/kimseye dökülmek) , -**po**prskati (püskürtmek), ayrıca eylemin bir süre sürdüğünü gösterir: -**po**trajati (uzun süre sürmek), -**po**pričati (uzun süre konuşmak)...

-Pod ön eki

- mekansal anlam vardır: -**pod**metnuti (altına bir şey koymak), -**pod**vući (altını çizmek), -**pot**pisati (imza atmak)...

-Pre ön eki

- mekansal anlam vardır: -**pre**neti(bir şeyi başka yere götürmek) , -**pre**skočiti (bir şeyi atlatmak) , -**pre**ći (bir şeyi geçmek)... bir nesnenin uçtan uca gerçekleştirilen bir eylem: -**pre**kriti (Örtmek) ,- **pre**gledati (kontrol etmek)...

-Pri ön eki

- mekansal anlam vardır: -**pri**bližiti (yaklaşmak), -**pri**vući (çekmek), tamamlanmamış veya zaman sınırlı bir eylem anlamına gelir: -**pri**držati (kısa bir süre için tutmak), -**pri**čekati (kısa bir süre için beklemek), --**pri**čuvati (kısa bir süre için göz kulak olmak)...

-Pro ön eki

- mekansal anlam 'kroz/Aracılığıyla' edatına karşılık gelir: **pro**vući(kroz nešto)(-den gizlice/çaktırmadan/fark edilmeden geçmek) , -**pro**viriti (saklanıp gözetlemek), fiillerde eylemin başlangıcını gösterir: -**pro**hodati (ayaklanmak, yürümeye başlamak)**, -pro**govoriti (konuşmaya başlamak, -**pro**pevati (şarkı söylemeye başlamak)...

4.5.3.3.Birleşme

Her bileşik (bileşik kelime), iki kelimenin kökünden oluşur. Sona bir ek eklenirse, böyle bir kelimeye bileşik-sonek türevi deriz. Birinci ve ikinci kısımlar arasında, çoğu bileşik, karşılıklı bağlantının bir işareti olarak bir bağlantı sesli harfine sahiptir. Bu vokal genellikle -o-dur, örneğin rib**o**lov(balık tutma), polj**o**privreda (tarım) ve ''e'' vokal daha nadiren olur: svoj**e**ručan (kendi emeğiyle). Bileşikteki ilk sözcük "o" veya "e" ile bitiyorsa, bu sonun kendisi bağ ünlüsü görevini üstlenir. Ünlüleri bağlamayan bileşiklerden bazıları: bubašvaba (hamamböceği), pali kuća (kundakçı)...

4.5.3.3.1. İsim bileşikleri

İki ismin bileşiklerinde genellikle birleştirici sesli harf bulunur: par**o**brod (vapur) , grad**o**načelnik(Belediye Başkanı) gibi. Bir bağlantı sesli harfi olmadan, yabancı kökenli bileşiklerdir (hatta daha sıklıkla yarı bileşiklerdir), Türkçeden sahat-kula, Almancadan gas maska(gaz maskesi) , vizit karta (ziyaret kartı), İngilizceden video-igra(video oyunu) gibi.

İsimlerin ve fiillerin birleşikleri her zaman birleşik eklidir. Çoğu zaman sıfır soneki vardır: rukopis (ruko +pis(ati)/ el +yaz(mak);

,kišobran(kiša+ bran(iti)/ yağmur+koru(mak)) vb.

Sıfatlar ve isimlerin birleşikleri nadiren eksizdir: punomoć (puno+moć-vekalet);

Beograd(Beo+grad- Belgrad) vb.

Sayıların ve isimlerin birleşikleri: -dvobroj (dvo+broj-çift sayı);

-četvorougao(četvoro+ugao/ dört +köşe, dörtgen);

vb. Bunlara benzer olanlar ''polu/yarım'' kelimesi ile :

-polukrug (yarım daire) , -polumrak (yarı karanlık) vb.

4.5.3.3.2. Sıfat bileşikleri

-İsimlerin ve sıfatların birleşikleri: -vatrostalan (ateşe dayanıklı);
krvoždedan (kana susamış) vb.
- İsim+fiil+sonek: -dobro-tvor-an (yardımsever);
- zimo-grož-ljiv (soğuğa duyarlı)vb.

-Sıfat+isim+sonek: -raznovrstan (türlü türlü);
-oštrouman (keskin zekalı);
-mladolik (genç görünümlü);
-sedokos (gri saçlı);
-bosonog(yalınayak) vb.

-Sıfat+sıfat: -gluvonem (sağır dilsiz),;
-svetloplav (açık mavi) vb.
-'polu/yarım' + sıfat: polumrtav (yarı ölü);
-poluprazan (yarı boş) vb.

-Edat+sıfat: -polumastan (yarı yağlı);
-opštenarodni (bütün millete ait) vb.

-Edat+isim+sonek: mnogoljudan (çok insanlı/kalabalık);
- malokrvan (az kanlı/ kansız);
-višesložan (çok heceli)vb.

4.5.3.3.3. Fiil bileşikleri

-İsim+fiil: rukovoditi (el+işlemek-işletmek) ;
-dangubiti (gün+harcamak, boşa geçirmek) vb.

-Zamir+fiil: samoupravljati (kendin yönetmek);
-samofinansirati se (kendi kendini finanse etme) vb.
-Edat+fiil: zloupotrebiti (kötü+kullanmak, kötüye kullanmak);
-krivotvoriti (sahte+ yapmak,sahtesini yapmak) vb.

4.5.3.4. Dönüştürme

Dönüştürme, bir kelimenin herhangi bir ek eklemeden bir kategoriden diğerine geçişidir. Sözcüğün hangi türe dönüştüğüne bağlı olarak adlandırma , sıfatlaştırma, zarflara geçiş (zarflaştırma) olarak ayırıyoruz.

4.5.3.4.1. Adlandırma

Bazı sıfatlar, üç cinsiyetten yalnızca birini koruyarak isimlere dönüşür. Durum değişikliği, bazı istisnalar dışında çoğunlukla sıfat olarak kalır.

Eril halinde adladırılan olan kelimelerden bazılarını yazarız:

-Dragi/sevgili (sevilen bir adam için bir isim), genitif halinde ‘’od dragog/ sevgili adamın’’, dežurni/ görevli , bližnji/ yakın biri vb.

Dişil halinde adladırılan olan kelimelerden bazılarını yazarız:

-Draga/ sevgili (sevilen bir kadın için bir isim), mlada/ hem gelin, hem de genç kadın anlamına geliyor vb.

Nötr halinde adladırılan olan kelimelerden bazılarını yazarız:

-dobro/ iyilik, zlo/kötülük, instrumental halinde: ‘’Ja to smatram velikim **zlom**.’’ / "Bunu büyük bir **kötülük** olarak görüyorum’’ vb.

4.5.3.4.2. Sıfatlaştırma

Fiil sıfatlarının (yani ortaçların) öznitelik olarak bir ismin yanında olma ihtimalinden de anlaşılacağı gibi gerçek sıfatlara dönüştüğünde sıfatlaştırmadan bahsedebiliriz. Edilgen sıfat (edilgen ortaç) için bu tür bir kullanım ilke olarak her zaman mümkündür, bu nedenle sayısız örneğimiz var:

-pobeđeni /yenen biri;

-izmenjeni uslovi/ değişen şartlar,

-otvoren prozor / açık pencere;

-kuvano meso/ pişmiş et;

-prodata roba/ satılan mallar vb.

Çalışan sıfatın (aktif katılımcı) öznitelik amaçlı kullanımı, genellikle gözle görülür şekilde değişen bir durum veya özelliğin ifade edildiği az sayıda durumda mümkündür:

-omršavele ruke/ zayıflanmış kollar;

-promukli glas / kısık ses;

-odrasla žena / yetişkin kadın ;

-zaspalo dete/ uyumuş çocuk ;

-požutelo lišće/ sararmış yapraklar vb.

-ći, -ća, -če'deki sıfatlar da (-svetleći natpis /ışıklı işaret, -svetleća reklama /ışıklı reklam, -odgovarajuće izmene /uygun değişiklikler vb.) -ći'deki şimdiki ortaçtan geldikleri düşünülürse dönüştürme kapsamına girer.

4.5.3.4.3. Zarflara geçiş

Zarflara geçiş düzenli ve yaygın bir olgudur. zarflar nötr tekil tanımlayıcı sıfatlar haline gelebilir (Ona **tiho** govori / O kız yumuşak konuşuyor), fiil pasif sıfatları dahil (Gledao ju je **zaljubljeno**./ Ona **sevgiyle** baktı.) veya -ski'deki belirli sıfatlardan (-čki, -ški), burada eril tekil zarf olarak kullanılır, yalnızca son -i'nin uzunluğu yoktur.

-(Drugarski me je posavetovao / Bana dostça tavsiyelerde bulundu;

-politički neprikladan / politik olarak uygunsuz vb.) (Klajn, Beograd, 2005, s. 177-220).

4.5.3.5. Kelime türleri ve çekim ekleri

Kelime türleri, ortak morfosentaktik özellikler tarafından belirlenen kelime sınıflarıdır. Sırp dilinde on çeşit kelime vardır, bunların bir kısmı biçim değiştirirken bir kısmı da değişmez. Biçim değiştiren sözcük türlerine değişken kelime türleri denir. Her zaman aynı biçimde kalan kelime türleri, değişmez kelime türleri olarak adlandırılır.

Değişken kelime türleri

Değişken kelime türleri, cümlede taşıdıkları işleve (hizmete) göre cinsiyete, sayıya, hallere, benzetme derecelerine ve zamanlara göre şekil değiştirirler. Onlar da:

1. imenice/isimler ;
2. zamenice/zamirle;
3. pridevi/sıfatlar;
4. brojevi/sayılar (birden dörde kadar);
5. glagoli/fiiller.

Değişmeyen kelime türleri

Değişmeyen kelime türleri, cümlenin neresinde olurlarsa olsunlar veya hangi işlevi yerine getirirlerse etsinler, biçimlerini değiştirmezler. İstisna, yer, biçim veya nicelik zarfları

olmaları durumunda bir karşılaştırmaya sahip olabilen zarflardır. Değişmeyen sözcük türleri şunlardır:

1. prilozi/belirteçler;

2. predlozi/Edatlar;

3. veznici/bağlaçlar;

4. rečce/ilgeç;

5. uzvici/ünlemler.

İsimler, zamirler, sıfatlar ve sayılar isimlere aittir, yani çekimleri olan kelimelerde. İsimler üç gramer kategorisini birbirinden ayırır:

1) cinsiyet (eril, dişil, nötr);

2) sayı (tekil, çoğul);

3) hal eki.

Sıfatların, bu kategorilere ek olarak bir de belirli/belirsiz görünüş kategorisi ve karşılaştırma kategorisi vardır. Birden dörde kadar olan sayılar değişkenken, beş ve üzeri sayılar sabittir.

4.5.3.5.1. İsim çekim ekleri

1)Sırp dilinde isimler üç cinsiyetten birine sahip olabilir: eril, dişil veya nötr.

Cinsiyet, her zaman olmasa da ismin sonuna göre belirlenebilir.

Eril isimlerin büyük çoğunluğu ünsüzle biter, genitif halleri ise -a ile biter.

Nötr isimler -o veya -e,genitif halleri de -a ile biter.

Dişil isimler -a ile biter, genitif hali -e ile biter ve daha küçük bir kısmı ünsüzle biter ve genitif hali -i ile biter.

2)Sırp dilinde yedi hal eki vardır, tekil ve çoğul hallerinde.

Nominativ (yalın hali);

Genitiv;

dativ(yönelme hali);

akuzativ (belirtme hali);

vokativ (seslenme hali);

instrumental (instrumental, ile);

lokativ (bulunma hali).

Tablo 9

Sırpçada hal ekleri

Hal eki:	Özellikleri ve Görevleri:	Edatlar:	Örnek:
Nominativ Kim?Ne?	-Kimin eylemin uygulayıcısı veya bir durum veya özelliğin taşıyıcısı olduğunu belirtmek için kullanılan isim biçimi	/	-**Mira** je glumica. Mira bir aktristir. -Ovo je **knjiga**. Bu kitaptır.
Genitiv Od koga/Kimden? Od čega?Neyden? Čiji?/Kimin?	- bir şeyin Kimden/Neyden /Kimin kaynaklandığını veya alındığını belirtmek için kullanılan isim biçimi	Sa/ile, od/ DEn, do/ doğru vb. -pored/yan, Radi/için vb.	-Našao sam knjigu **njenog brata.** **-Onun abisinin** kitabını buldum. -Plašim se **pasa**. **-Köpeklerden** korkuyorum. - Seo je pored **nje**. **-Onun yanına** oturdu. -Preselili su se ovde radi **posla**. **-İş için** buraya taşıdılar.
Dativ Kome? /Kime? Čemu?/Neye?	- bir şeyin Kime/Neye yönelik olduğunu veya kime hitap ettiğini gösteren kelime biçimi	-ka/doğru, prema/karşı, uprkos/rağmen, nasuprot/tersi	-Dao sam **mu** svesku da prepiše domaći. -Ödevini kopyalaması için **ona** defter verdim. -Voz je jurio ka Beogradu. - Tren Belgrad'**a doğru** hızla ilerliyordu.

Akuzativ Koga? Kimi? Šta?/Neyi? Gde?Nereye?	-fiilin Kimi/Neyi içerdiğini belirten bir kelime biçimi. Nesneyi ve hareket yönünü (yer) söyleme durumudur	- na/üzerinde, u/içinde, među/arasında ,za/için, nad/üzerinde, pred/önünde, uz/boyunca	-Kupio sam lepu **knjigu**. -Güzel bir **kitabı** aldım. - Nagrađen je **za <u>dobar uspeh.</u>** İ-yi **<u>performans</u> için** ödüllendirildi.
Vokativ /	-çağırmak, hitap etmek veya dikkat çekmek için kullanılan isim biçimi	/	- **Ivane**, pođi za mnom. -**İvan**, benimle gel. - **Deco**, izađite iz učionice. **-Çocuklar**, sınıftan çıkın.
İnstrumental (S)kim? Kiminle? Čime? Neyle?	-Eylemin Kimle/Ne ile gerçekleştirildiğini gösteren isim biçimi, - bir toplum, bir aracı gerçekleştirme tanımlamak için kullanılan durum. Toplum için kullanılan edatlar: ile, ; aracı diyorsa edatsız kullanılır.	sa, nad, pod, pred, među, za. /ile, üzerinde, altında, önünde , arasında, için.	- Došao je **kolima**. **Araba ile** geldi. - Bio sam **sa drugarima** napolju. **-Arkadaşlarımla** dışarıdaydım.
Lokativ **O kome?/Kimin hakkında?** **O čemu?/Neyin hakkında?**	-Kimin/Neyin hakkında konuşulduğunu veya eylemin nerede gerçekleştirildiğini / Kimin üzerinde/Neyin üzerinde , Kimin içinde/ Neyin içinde belirten bir isim biçimi	- u, o, na, prema./ içinde,hakkında, üzerinde,-e göre.	- Igrali smo se **na livadi.** **Çayırda** oynadık. - Uvek je govorio lepo **o prijateljima**. **-Arkadaşları hakkında** hep iyi konuşurdu.

4. 5.3.5.2. Değişimler

Hal eklerinin şekline göre, Sırp dilinde isimler, geleneksel olarak tür değiştirme veya sadece tür olarak adlandırılan üç veya dört çekime ayrılabilir.

İlk çekiliş

Eril isimler, ünsüzle biten bu çekime ve -o veya -e ile biten nötr isimlere aittir. Çoğunlukla ikisinde de aynı ekler var, ancak iki temel kurala dikkat edilmelidir:

(a) Eril isimlerde, isim bir insanı veya bir hayvanı gösteriyorsa genitif hâline ve cansız bir kavramı gösteriyorsa nominatif hâline eşittir. Tüm bitki isimleri ve bir canlılar topluluğu olarak gösterilen isimler cansız olarak kabul edilir, örneğin halk, grup vb.

(b) Tüm nötr isimler, hem tekil hem de çoğul olarak aynı nominatif, akuzatif ve seslenme hallerine sahiptir.

Eril halindeki isimler

-Eril isimler söz konusu olduğunda, ismin son ünsüzü de onu etkiler. J, Lj, Nj, Č, Dž, Ć, Đ, Š, Ž ünsüzlerinden biriyse, instrumental hal eki -em son ekini ve seslenme hal eki -U sesini alır.

Tablo 10

Sırpçada eril halindeki isimlerin ilk çekilişi

Hal ekleri	Tekil /Canlı	Tekil/ Cansız	Çoğul/ canlı	Çoğul/Cansız
N.	Doktor	čekić	Doktor-i	Čekić-i
G.	Doktor-a	Čekić-a	Doktor-a	Čekić-a
D.	Doktor-u	Čekić-u	Doktor-ima	Čekić-ima
A.	Doktor-a	čekić	Doktor-e	Čekić-e
V.	Doktor-e	Čekić-u	Doktor-i	Čekić-i
İ.	Doktor-om	Čekić-em	Doktor-ima	Čekić-ima
L.	Doktor-u	Čekić-u	Doktor-ima	Čekić-ima

Nötr halindeki isimler

- Bu isimler -o veya -e ile biter. Formların eşitliği göz önüne alındığında, hem akuzatif hem de seslenme aynı sonlar meydana gelir. -O ve -e arasındaki fark, ilk durumda -om'da olan ikinci durumda -em olan enstrümantal ekinle korunur.

Tablo 11

Sırpçada nötr halindeki isimlerin ilk çekilişi

Hal ekleri	TekilSelo-köy	Tekil Polje-kır	Çoğul Sela-köyler	Çoğul Polja-kırlar
N.	Sel-o	Polj-e	Sel-a	Polj-a
G.	Sel-a	Polj-a	Sel-a	Polj-a
D.	Sel-u	Polj-u	Sel-ima	Polj-ima
A.	Sel-o	Polj-e	Sel-a	Polj-a
V.	Sel-o	Polj-e	Sel-a	Polj-a
I.	Sel-om	Polj-em	Sel-ima	Polj-ima
L.	Sel-u	Polj-u	Sel-ima	Polj-ima

İkinci çekiliş

Bu çekime göre, -a ile biten isimler, başta dişil olmak üzere, bazıları da eril olmak üzere değişir.

Tablo 12

Sırpçada dişil halindeki isimlerin ikinici çekilişi

Hal ekleri	Tekil-Riba-balık	Çoğul
N.	Rib-a	Rib-e
G.	Rib-e	Rib-a
D.	Rib-i	Rib-ama
A.	Rib-u	Rib-e
V.	Rib-o	Rib-e
İ.	Rib-om	Rib-ama
L.	Rib-i	Rib-ama

-a'daki eril isimler, örneğin sluga/hizmetçi, vojvoda/dük, sudija,/yargıç, gazda/patron, vladika/piskopos, paša/paşa, kolega/meslektaş, poslovoda/yönetici , zanatlija/zanaatkar, akrabaların isimleri: tata/baba, deda/dede, bata/abi/erkek kardeş , ujka/dayı, erkek adları: Nikola, Toma, Luka,Andrija, - džija söneki ile isimler: šaljivdžija/ şakacı, galamdžija/kavgacı, tobdžija/topçu, buregdžija/börekçi vb.

Üçüncü çekiliş

Bu çekim, ünsüzle biten dişil isimleri içerirken, genitif durumunda ve hemen hemen tüm diğer durumlarda sesli harf - i görünür.

Tablo 13

Sırpçada dişil halindeki isimlerin üçüncü çekilişi

Hal ekleri	Tekil- Reč-söz	Çoğul-Reči-sözler
N.	reč	Reč-i
G.	Reč-i	Reč-i
D..	Reč-i	Reč-ima
A.	reč	Reč-i
V.	Reč-i	Reč-i
İ.	Reč-ju (reč-i)	Reč-ima
L.	Reč-i	Reč-ima

4.5.3.5.3. Sıfatların belirli/belirsiz görünüş kategorisi

Sıfatların çoğu iki dizi formda gerçekleştirilir: daha kısa ve daha uzun formlar, eril cinsiyetin aday formuna göre adlandırılır, bunlar şunlar olabilir:

a) - ø eki ile (daha kısa biçim):

hrabar/ cesur, plav/mavi, crven/kırmızı, visok /uzun (genç adam);

b) -ī (daha uzun biçim) eki ile:

hrabri/ cesur, plavi/mavi, crveni/kırmızı,visoki/ uzun (genç adam).

İkilik, metindeki örnekte olduğu gibi, yanında adı geçen kavramın belirsizliği (bilinmezlik) ve kesinliği (tanıdıklık) arasındaki ayrıma dayanmaktadır: „Među ljudima koji su se smjenjivali na kapiji bio je jedan mlad čovek, Rus iz istočne Galicije, po imenu Gregor Fedun… Onda skide svoju pušku, napuni je teškim jedinim metkom… i okinu… Tako je mladi čovek, koji je pogrešio na kapiji, ostao zauvek u kasabi. (Ivo Andrić, Na Drini ćuprija). "Kapıda sırayla gelenler arasında bir genç adam vardı. Doğu Galiçya'dan Gregor Fedun adında bir Rus... Sonra tüfeğini çıkarıyor, tek bir ağır kurşunla dolduruyor... ve ateş ediyor... Kapıda hata yapan genç böyle sonsuza kadar kalmış. kasabada (Ivo Andrić, Drina Köprüsü).

Bu metinde "mlad/genç" sıfatı, belirsiz bir erkeğin özelliğini gösterir, öyle ki aynı özellik, anlatıcının erkeğe bu konuda bilgi vermesinden sonra, "mladi/genç" kesin sıfatının biçimiyle belirtilir.

4.5.3.5.4. Sıfatların karşılaştırılması

Tanımlayıcı sıfatların gösterdikleri özelliğin derecesine göre değiştirilmesine karşılaştırma denir.

Bir sıfat, bir nesnenin veya varlığın bir özelliğini ifade ediyorsa, sıfatın pozitif olarak adlandırılan temel biçiminde olduğunu söyleriz.

Sıfat, bir varlığın veya nesnenin özelliğinin, karşılaştırıldığı başka bir varlık veya nesnenin aynı özelliğine göre daha güçlü ifade edildiğini ifade ediyorsa, sıfatın karşılaştırmalı olarak adlandırılan formda olduğunu söyleriz. Bu biçim, sıfatın temel biçimine - IJI, - JI, - ŠI eklerinin eklenmesiyle oluşturulmuştur.

Sıfat, bir varlığın veya bir nesnenin özelliğinin, karşılaştırıldığı başka bir varlığın veya nesnenin aynı özelliğine göre en güçlü şekilde ifade edildiğini ifade ediyorsa, sıfatın üstünlük denilen biçimde olduğunu söyleriz. Bu form, karşılaştırma sıfatına NAJ kelimesi eklenerek oluşturulmuştur. Kelime her zaman karşılaştırmalı ile birlikte yazılır ve sıfatın J harfi ile başlaması durumunda iki kez yazılır.

Örnek: -jak - jači - najjači, j-asan - jasniji – najjasniji

-güçlü - daha güçlü - en güçlü, -net - daha net - en net

Sırp dilinde karşılaştırma ve üstünlük eklerinin karşılaştırma kurallarına göre oluşturulmadığı birkaç sıfat vardır, bu yüzden düzensiz bir karşılaştırmaya sahip olduklarını söyleriz. Bu sıfatlar şunları içerir:

-dobar - bolji - najbolji /iyi -daha iyi- en iyisi

-zao - gori - najgori /kötü - daha kötü - en kötüsü

-veliki - veći - najveći /büyük,-daha büyük- en büyük

-mali - manji - najmanji /küçük -daha küçük -en küçük

4.5.3.5.5. Fiil çekimi

Fiiller, çekimi olan kelimelerdir. Fiillerin gramer kategorilerine göre değiştirilmesine fiil çekimi denir. Fiil kategorileri şunlardır:

1) kişi (1,2 ve 3. kişi, tekil ve çoğul hallerinde)

2) gramer cinsiyeti (eril, dişil ve nötr)- Sadece aktif ve pasif fiil sıfatları eril, dişil ve nötr cinsiyete sahiptir. Aktif fiil sıfatı veya aktif katılımcı, basit ve kişisel olmayan bir fiil şeklidir. Gerçekleştirilen eylemi ve öznelerin aktif olduğunu gösterir, yani öznenin eyleme aktif katılımını açıklar. Karmaşık fiil formları oluşturmaya hizmet eder: Gelecek zamanın hikayesi, geçmiş zaman, şimidiki zamanın hikayesi, geçmiş zamanın hikayesi.

Örnek: čitati- (mastar kökü čita-ti)- čitao/okudu(eril), čitala/ okudu(dişil), čitalo / okudu(nötr)

-Pasif fiil sıfatı veya pasif katılımcı, biri veya bir şey üzerinde bir eylem gerçekleştirildiğini gösteren kişisel olmayan bir fiil biçimidir. Pasif fiil sıfatı edilgeni oluşturmak için kullanılır.

Örnek: pozvati- (mastar kökü pozva-ti)- pozvan/davet edildi(eril);

pozvana/davet edildi(dişil), pozvano/davet edildi(nötr).

3) gramer sayısı (tekil ve çoğul),

4) zaman (konuşma anına göre geçmiş, şimdi ve gelecek),

5) fiil kipi (konuşmacının henüz gerçekleşmemiş bir eyleme karşı tutumunu belirtir),

6) fiilin görünüş ulamı (eyleminin süresi),

7) fiilin cinsiyeti (eyleminin geçişliliği)- Fiilin cinsiyeti, fiil eyleminin geçişliliğini, yani fiilin bir nesne biçiminde bir tümleç gerektirip gerektirmediğini gösterir. Eylemin konusuna göre fiiller şunlar olabilir:

1. geçişli - gerçek bir nesne biçiminde ekleme gerektirir, yani eylemin nesnesi (edat olmadan belirtme durumda bir isim eşlik edebilir), örneğin: -baciti (loptu)/fıraltmak (topu), -kuvati (ručak)/ pişirmek(yemek) vb.

2. geçişsiz- bir nesne biçiminde bir tamamlayıcıya sahip olamazlar (edat olmadan belirtme durumda bir isme sahip olamazlar), örneğin: --hodati/ yürümek, ležati/yatmak;

3. dönüşlü - dönüşlü fiiller geçişsizdir; özneye, yani eylemi gerçekleştiren kişiye geri dönen bir eylemi belirtir, bu nedenle bunlara- se, -se dönüşlü zamir eşlik etmelidir.

Dönüşlü fiiller dört gruba ayrılabilir:

3.1. gerçek dönüşlü veya geçişli-dönüşlü - dönüşlü zamir olmadan geçişli olabilecek ve öznenin kendi üzerinde bir eylem gerçekleştirdiğini gösteren fiiller, örneğin: -češljati se/taranmak, -hvaliti se/ övünmek;

- daha kısa biçim, anlamı değiştirmeden benliğin vurgulu bir biçimiyle değiştirilebilir: -češljati (samog) sebe/kendi kendini taramak, -hvaliti (samog) sebe/ kendi kendini övmek;

3.2. medial - ayrıca önlerinde geçişli bir fiil vardır, ancak eylem öznede gerçekleşir ve bunu kendi başına yapmaz, örneğin: -čuditi se/ merak etmek, r-oditi se/ doğmak;

3.3. karşılıklı - birbirleri üzerinde bir eylem gerçekleştiren iki veya daha fazla özneyi ima edin: --prepirati se/tartışmak , rukovati se/ el sıkışmak;

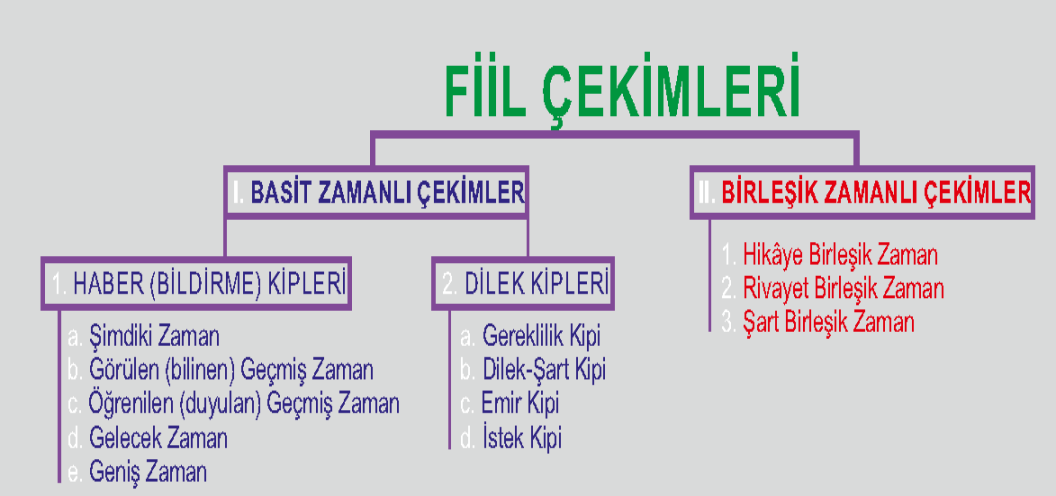
3.4. kesin dönüşlü - yalnızca bir dönüşlü zamirle bağlantılı olarak var olan fiiller, örneğin: -nadati se/umut etmek, -stideti se/utanmak.

4.6. Türkçe ve Sırpçada zamanların karşılaştırılması

4.6.1. Türkçe zaman ekleri

Fiiller, zaman ve anlam özelliklerine göre türlü ekler alarak değişik biçimlerde kullanılırlar. Bu kullanılış biçimlerinin her birine kip denir. Kip, fiillerin zaman, şahıs, tekillik ve çoğulluk bildiren şekilleridir. Bunların yanında olumsuzluk ve soru biçimleri de vardır, ama bu ikisi zaten var olan kiplerin olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru şeklinde kullanımlarıdır.

Fiiller kip yönünden ikiye ayrılır: **Haber (bildirme) kipleri** ve **Dilek (tasarlama) kipleri**

Şekil 4. Türkçede fiil çekimleri

-Haber (Bildirme) Kipleri: Eylemin yapıldığını, yapılacağını bildiren kiplerdir: Görülen geçmiş zaman kipi, Duyulan geçmiş zaman kipi , Gelecek zaman kipi, Şimdiki zaman kipi, Geniş zaman kipi.

-Dilek (Tasarlama) Kipleri: Fiile istek, arzu anlamı katar: Gereklilik kipi , İstek kipi , Dilek-şart kipi , Emir kipi. Kesinlik ifade etmez. Tumunde fiilin bildirdiği iş, oluş, durumu gerçekleimediğini gösterir.

Çekimli fiiller, aldıkları kip sayısına göre basit veya birleşik olmak üzere ikiye ayrılır.

4.6.1.1. Basit zamanlı çekimler

Fiil sadece bir kipi eki alır.

Basit zamanlı fiillerin yapılışı şöyledir: fiil + kip eki + şahıs eki (gel-di-k vb.)

4.6.1.1.1. Haber (Bildirme) Kipleri- zaman kavramı taşıyan kiplerdir, yani zaman ekleriyle yapılırlar. Taşıdıkları bu zaman eklerine göre beşe ayrılır:

4.6.1.1.1.1. Şimdiki Zaman (-yor, -mAktA, - mAdA)

Bu ekler, hareketin içinde bulunulan zaman içinde geçtiğini anlatmaya yarayan eklerdir. Şimdiki zaman için en çok kullanılan ek, -yor ekidir. Diğer iki ekten biri olan -mAktA eki de- mAdA ekine oranla daha sık kullanılmaktadır.

Bir yer var, **biliyorum**;

Epeyce yaklaşmışım, **duyuyorum**;

Anlatamıyorum.

- Bu çekimden sonra "-Dİr" bildirme eki kullanılırsa olasılık anlamı katılmış olur:

O şimdi mışıl mışıl **uyuyordur**.

-Liselere giriş sınavı 13 Haziran'da **yapılıyor**.

-Bu akşam Ahmet de **geliyor**.

-Şimdiki Zaman Kipinin Çekimi:

Olumlu: -Gel-i-yor-um -Gel-i-yor-sun -Gel-i-yor

-Gel-i-yor-uz -Gel-i-yor-sunuz -Gel-i-yor-lar

-yor eki, yakın gelecek anlamının yanında zaman belirleyicilerle, geçmişte başlayıp hala devam eden işleri anlatmada da kullanılır. Bu yapılarda işin hala devam ettiği anlatılırken işin geçmişte başlamış olması önemlidir.

-Yıllardan beri bu konu üzerinde **çalışıyorum**.

-Seni çoktandır **görmüyorum**.

4.6.1.1.1.2. Bilinen (görülen) Geçmiş Zaman

Fiil kök ya da gövdelerine "-di" eki getirilir. Ses uyumu kuralları gereğince -dı, -di, -du, -dü; -tı, -ti, -tu, -tü olur.

Hareketin konuşma anından önce yapıldığını ve konuşanın hareketin gerçekleşip gerçekleşmediğini kesin olarak bildiğini belirten bir zamandır. Bu zaman eki yanına şimdiki zaman ve geniş zaman belirten kelimeleri alarak kullanılabilir. Bunlardan şimdiki zamanı işaret eden belirleyicilerle olan kullanımına bakıldığında genel olarak iki ayrı zaman karşımıza çıkar. Biri çok yakın geçmiş, diğeri de çok yakın gelecek'tir.

Otobüsten şimdi indim, şimdi eve girdim gibi cümlelerde hareketin geçmişte ama çok yakın bir geçmişte gerçekleştiği anlaşılırken; *şimdi gittim, şimdi söyledim* gibi örneklerde de hareketin henüz gerçekleşmediği ama anlık bir süre içinde gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

Her akşam ziyaret ettim, her gün ders çalıştı, her zaman iyi bir insan oldu cümlelerinde olduğu gibi geniş zamana özgü zaman belirleyicileriyle kullanıldığında görülen geçmiş zaman çekimi, hareketin geçmişte yapılıp artık yapılmadığını ama sözü edilen hareketin geçmişte sürekli yapıldığını anlatmakta bu yönüyle de hikâye birleşik çekimine doğru kaymaktadır. Bu

çekimler, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesine ya da geniş zamanın hikâyesine yakınlık göstermekte ancak anlatım yönünden birbiriyle tam olarak örtüşmemektedir.

-Bilinen (görülen, di'li) Geçmiş Zaman Kipinin Çekimi:
Olumlu: -Gel-di-m, -Gel-di-n, - Gel-di,
-Gel-di-k, -Gel-di-niz, - Gel-di-ler

4.6.1.1.1.3. Öğrenilen(duyulan) Geçmiş Zaman

Fiile "-mış/-miş-/-muş/-müş" eki getirilerek yapılır.

Hareketin konuşma anından önce yapıldığını, konuşanın hareketin yapıldığını kesin olarak bilmediğini, başkasından duyduğunu ya da sonradan farkına vardığını anlatan bir zamandır. (Ediskun 1996, s. 176). Bu zaman eki, kendi zamanına uygun belirleyicilerin dışında çoğunlukla şimdiki zaman ve geniş zamana ait belirleyicilerle kullanılabilir.

Depremzedelere gönderilen yardımları **engellemişler**.

Şimdi gelmiş gibi cümlelerde öğrenilen geçmiş zamanda olduğu gibi yakın geçmişi aktarmaktadır.

-*Her gün çalışmış* örneğinde olduğu gibi geniş zamana ait belirleyicilerle kullanıldığında öğrenilen geçmiş zaman eki, görülen geçmiş zaman ekinde olduğu gibi geçmişte sürekli yapılan işleri anlatmaktadır.

-*Bir gün* belirleyicisiyle kullanılan -mIş eki, gelecek zamanı ifade edebilir." Türkçede seyrek rastlanan bu zaman kayması, ileride gerçekleşmesi muhtemel bir oluş ve kılışın, geçmiş zaman kalıbına aktarılarak gerçekleşmiş gibi bir üslupla anlatılmasından kaynaklanmıştır. Burada gerçekleşmiş gibi görünen anlatım aslında geleceğe yönelmiş bir gerçekleşmenin ifadesidir.

Bir gün baksam ki gelmişsin.

Bir güvercin gibi yorgun uzaklardan yar.

Gözlerinde bir bitmez, bir tükenmez güzellik.

Saçlarında ilkbahar. (Korkmaz 2003, s. 610)

Farkında olunmayan ya da sonradan fark edilen fiilleri anlatır:

Cüzdanımı evde **unutmuşum**.

- Bir işle, oluşla ilgili kişisel görüş bildirir:

Kahve çok güzel **olmuş**.

- Masallarda kullanılır: Bir **varmış**, bir **yokmuş**. Az **gitmiş** uz **gitmiş**.

-Öğrenilen(duyulan, anlatılan, miş'li) Geçmiş Zaman Kipinin Çekimi:

Olumlu:

-Gel-miş-im -Gel-miş-sin -Gel-miş -Gel-miş-iz -Gel-miş-siniz -Gel-miş-ler

4.6.1.1.1.4. Gelecek zaman (-AcAk)

Fiile "-acak/ecek" eki getirilerek yapılır.

Fiilin ifade ettiği hareketin geçmişte ya da içinde bulunulan zamanda gerçekleşmediğini, gelecek zamanda gerçekleşeceğini bildiren bir zaman dilimidir. Bu zaman eki de sadece gelecek ifade eden zaman belirleyicileriyle değil, geniş zamanı ve şimdiki zamanı ifade eden zaman belirleyicileriyle de rahatlıkla kullanılabilmektedir. Örneklere bakıldığında gelecek zaman çekiminin kullandığı bu belirleyicilerin bu ekin başka bir zamanı anlatmasını değil, ifade ettiği gelecek zamana ayrıntılar kattığı gözlemlenmektedir.

Onu her zaman seveceğim cümlesinde sevme işinin sadece gelecekte yapılacağı vurgulanmamaktadır. Bu cümleyi onu seveceğim cümlesinden ayıran nokta sevme işinin geçmişte başlayıp bugün devam ettiğini ama özellikle gelecekte devam edeceğini aktarmasıdır.

Şimdi geleceğim cümlesinde ise yine bir gelecek zaman ifadesi aktarılırken hareketin çok çok yakın bir gelecekte gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

Şimdiki zamana ve gelecek zamana uygun zaman belirleyicilerle kullanıldığında, özellikle 2. ve 3. kişi çekimlerinde gelecek zaman çekimi emir çekimi görevini üstlenebilir. *Şimdi konuşacaksın, yarın ders çalışacaksın* gibi. Aynı kullanım şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerinde de söz konusudur. *Şimdi odana gidiyorsun, kitaplarımı açıp çalışıyorsun* gibi.

-''dir" bildirme ekiyle birlikte kullanıldığında kesinlik anlamı katar.

Yarınki sergi saat 13:00'te **açılacaktır**.

-Gelecek Zaman Kipinin Çekimi:

Olumlu: -Gel-eceğ-im -Gel-ecek-sin -Gel-ecek

-Gel-eceğ-iz -Gel-ecek-siniz -Gel-ecek-ler

4.6.1.1.1.5. Geniş zaman (-r, -Ar, -Ir)

Fiil kök veya gövdesine “-r” ; “-ar/-er” ; “-ır/-ir/-ur/-ür” eki getirilerek söz konusu olan işin vb. geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanların tümüne ait olduğunun, yani her zaman tekrarlandığı bildirir.

Her gün spor **yapar**;

-Şimdiki ve gelecek zamanı ifade eden belirleyicilerle kullanıldığında geniş zaman eki, ne geniş, ne şimdiki, ne de gelecek zamanı anlatır. *Yarın gelirim, şimdi konuşurum, Bu konuyu gelecek ay konuşuruz* gibi örneklerde cümlenin kullanıldığı ortama göre bir söz verme, bir niyet, bir anlaşma durumu çıkarılabilir ama her hangi bir zaman kavramı çıkarılamaz.

"Gelecek zamana yönelmiş olan geniş zaman kipi, yakın gelecekte gerçekleşmesi niyet ve istek halinde olan; ancak, gerçekleşmesinde bir kesinlik bulunmayan durumlarda kullanılır. Dolayısıyla, bu anlatım kalıbında istek, ihtimal, tahmin, vaat gibi işlevler de yer alır. " (Şahin, İzmir, 2005, s. 649-654).

-Gel-i-r-im > gel-me-m > **ek yok**

-Gel-i-r-sin > gel-me-z-sin > **z**

-Gel-i-r > gel-me-z > **z**

-Gel-i-r-iz > gel-me-y-iz > **ek yok**

-Gel-i-r-siniz > gel-me-z-siniz > **z**

-Gel-i-r-ler > gel-me-z-ler > **z**

4.6.1.1.2. Dilek kipleri

Dilek kipleri, fiillere dilek anlamı katan kiplerdir. Genelikle fiilin bildirdiği iş, oluş ve durumun gelecekte yapılacağını haber verir.

4.6.1.1.2.1. Gereklilik Kipi

Fiile **“-malı/meli**” eki getirip yapılır. Belirtilen işin yapılması gerektiğini bildirir. Ekin asıl işlevi zorunluluk bildirmektir. Bu zorunluluk dışarıdan gelebileceği gibi kişinin kendisinden de kaynaklanabilir. Yapılmadığı takdirde sakınca doğuracağını düşündüren bir zorunluluktur bu. Olumsuz zorunluluk fiile -mA- olumsuzluk eki getirilerek yapılır. Bunun yanı sıra ekin dilek-istek, tahmin, ihtimâl-olabilirlik, emir, şart, tereddüt, önemsememe-umursamama, kendi kendine telkin, alay etme-ikaz, nasihat-öğüt verme-tavsiye, uyarı, hayret, şaşkınlık, kızgınlık, hiddet, kesinlik gibi anlamları da karşıladığı belirtilmektedir (Türkyılmaz, 1999: 106).

Tezi akşama kadat **bitirmeliyiz.**

İşi yarın teslim etmeliyim.

-Gereklilik Kipinin Çekimi:

Olumlu: -Gel-meli-y-im --Gel-meli-sin -Gel-meli
-Gel-meli-y-iz -Gel-meli-siniz -Gel-meli-ler

4.6.1.1.2.2. İstek kipi

Fiile **"-a /-e"** eki getirip yapılır.

. "İstek kipi, bu kip, fiile istek niyet, arzu kavramları veren bir tasarlama kipidir, yapılan işin istendiğini veya o işe niyet edildiğini gösterir" (Korkmaz, 2003: 648).

-Sana yardım **edeyim.** -**Yürüyelim** arkadaşlar.

-İstek Kipinin Çekimi:

Olumlu:-Gel-e-y-im -Gel-e-sin -Gel-e
-Gel-e-lim -Gel-e-siniz -Gel-e-ler

4.6.1.1.2.3. Dilek-Şart Kipi

Fiile **"-sa/-se"** eki getirilerek yapılır.

Fiilin bildirdiği iş, oluş ve durumun bir şarta bağlı olduğunu bildirir.

-Dilek-Şart Kipinin Çekimi:

Olumlu:-Gel-se-m -Gel-se-n -Gel-se
-Gel-se-k -Gel-se-niz -Gel-se-ler

-Ek basit cümlelerde 'dilek' işlevini;

-Param **olsa** araba alırdım.

-Çalışırsam geçerim.

4.6.1.1.2.3. Emir Kipi

"*Emir ekleri tasarlanan hareketin emirle yapılmasına işaret ederler*" (Ergin, 1998:325).

-Sabaha kadar otur ve ders çalış.

-Önce yemeğini **yesin.**

-Kalkın **gidin**.

-Emir Kipinin Çekimi:		
Olumlu:—	- Gel	-Gel-sin
—	-Gel-in(iz)	-Gel-sin-ler

4.6.1.2. Ek-fiil ve birleşik zamanlı çekimler

Ek-Fiil: İsim soyundan keliemeleri yüklem haline getirir. Basit zamanlı fiileri de bileşik zamanı haline getirir. Eki – imek'tir.

Fiillerin *hikâye, rivayet, şart* birleşik zamanlı çekimlerini oluşturur.

Basit zamanlı çekim: al+acak+ım;

Birleşik zamanlı çekim: al+acak+mış+tı;

Üçüncü çoğul şahıslarda genellikle: fiil + kip eki + şahıs eki + birleşik zaman eki (gel-i-yor-lar-dı vb.) olur.

Bileşik çekimin 3 hali vardır:

1. Hikâye birleşik çekimi: "-dı/ di/du/dü/tı/ti/tu/tü" ekiyle yapılır <idi.

2. Rivayet birleşik zamanı: "-mış/miş/muş/müş" ekiyle yapılır < imiş.

3. Şart birleşik zamanı: "-sE" ekiyle yapılır < ise.

4.6.1.2.1. Hikâye birleşik zamanı

Emir çekimi hariç bütün basit zamanlı çekimlerin hikâye birleşik zamanlı çekimleri vardır.

-bil-di-y-di-m;

-bil-miş-ti-m;

-bil-i-yor-du-m;

-bil-i-r-di-m;

-bil-ecek-ti-m;

-bil-se-y-di-m;

-bi-e-y-di-m;

-bil-meli-y-di-m;

4.6.1.2.2. Rivayet birleşik zamanı

Emir ve bilinen geçmiş zaman çekimleri hariç diğer basit zamanlı çekimlerin rivayet birleşik zamanlı çekimleri vardır.

—-;

-sil-miş-miş-sin;

-sil-i-yor-muş-sun;

-sil-e-r-miş-sin;

-sil-ecek-miş-sin;

-sil-se-y-miş-sin;

-sil-e-y-miş-sin;

-sil-meli-y-miş-sin;

Bu birleşik çekim, basit zamanla belirtilen işin öğrenilen geçmiş zamana ait olduğunu gösterir. Bu fiillerde kesinlik yoktur.

4.6.1.2.3. Şart birleşik zamanı

Emir, dilek-şart ve istek çekimleri hariç diğer basit zamanlı çekimlerin şart birleşik zamanlı çekimleri vardır.

-in-di-y-se;

-in-miş-se;

-in-i-yor-sa;

-in-e-r-se;

-in-ecek-se;

-in-meli-y-se;

FİİL ÇEKİM TABLOSU

EKİ		HABER KİPLERİ					DİLEK KİPLERİ			
		Gör.Geç.Zam.	Öğr.Geç.Zam.	Şimdiki Zam.	Gelecek Zam.	Geniş Zaman	Gereklilik Kipi	Dilek-Şart	İstek Kipi	Emir Kipi
		- di	- miş	- (i) yor	-ecek	- r	-meli	-se	-e	---
Ekin Alabileceği Şekiller		-di, -dı, -tı, -ti, -du, -dü, -tu, -tü	-mış, -miş, -muş, -müş	-(ı)yor, -(i)yor, -(u)yor, -(ü)yor	-ecek, -acak	-(ı)r, -(i)r,-(u)r -(ür), -(a)r -(e)r	-meli, -malı	-se, -sa	-e, -a	----
BASİT ZAMANLAR		gez-di-m gez-di-n gez-di- gez-di-k gez-di-niz gez-di-ler	gez-miş-im gez-miş-sin gez-miş gez-miş-iz gez-miş-siniz gez-miş-ler	gez-iyor-um gez-iyor-sun gez-iyor- gez-iyor-uz gez-iyor-sunuz gez-iyor-lar	gez-eceğ-im gez-ecek-sin gez-ecek- gez-eceğ-iz gez-ecek-siniz gez-ecek-ler	gez-er-im gez-er-sin gez-er- gez-er-iz gez-er-siniz gez-er-ler	gez-meli-y-im gez-meli-sin gez-meli- gez-meli-y-iz gez-meli-siniz gez-meli-ler	gez-se-m gez-se-n gez-se gez-se-k gez-se-niz gez-se-ler	gez-e-y-im gez-e-sin gez-e- gez-e-lim gez-e-siniz gez-e-ler	--- gez- gez-sin --- gez-iniz gez-sinler
BİLEŞİK ZAMANLAR	Hikaye (-idi)(-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu)	gez-di-y-dim gez-di-y-din gez-di-y-di gez-di-y-di-k gez-di-y-di-niz gez-di-y-di-ler	gez-miş-ti-m gez-miş-ti-n gez-miş-ti- gez-miş-ti-k gez-miş-ti-niz gez-miş-ti-ler gez-miş-ler-di	gez-iyor-du-m gez-iyor-du-n gez-iyor-du- gez-iyor-duk gez-iyor-du-nuz gez-iyor-du-lar gez-iyor-lar-dı	gez-ecek-ti-m gez-ecek-ti-n gez-ecek-ti- gez-ecek-ti-k gez-ecek-ti-niz gez-ecek-ti-ler gez-ecek-ler-di	gez-er-di-m gez-er-di-n gez-er-di- gez-er-di-k gez-er-di-niz gez-er-di-ler gez-er-ler-di	gez-meli-y-di-m gez-meli-y-di-n gez-meli-y-di- gez-meli-y-di-k gez-meli-y-di-niz gez-meli-y-di-ler	gez-se-di-m gez-se-y-di-n gez-se-y-di- gez-se-y-di-k gez-se-y-di-niz gez-se-y-di-ler gez-se-ler-di	gez-e-y-di-m gez-e-y-di-n gez-e-y-di- gez-e-y-di-k gez-e-y-di-niz gez-e-y-di-ler	------
	Rivayet (-imiş)(-miş,-miş,-muş, -müş)	Çekimi Yoktur	gez-miş-miş-im gez-miş-miş-sin gez-miş-miş- gez-miş-miş-iz gez-miş-miş-siniz gez-miş-miş-ler gez-miş-ler-miş	gez-iyor-muş-um gez-iyor-muş-sun gez-iyor-muş- gez-iyor-muş-uz gez-iyor-muş-sunuz gez-iyor-muş-lar gez-iyor-lar-mış	gez-ecek-miş-im gez-ecek-miş-sin gez-ecek-miş- gez-ecek-miş-iz gez-ecek-miş-siniz gez-ecek-miş-ler gez-ecek-ler-miş	gez-er-miş-im gez-er-miş-sin gez-er-miş- gez-er-miş-iz gez-er-miş-siniz gez-er-miş-ler gez-er-ler-miş	gez-meli-y-miş-im gez-meli-y-miş-sin gez-meli-y-miş- gez-meli-y-miş-iz gez-meli-y-miş-siniz gez-meli-y-miş-ler gez-meli-ler-miş	gez-se-y-miş-im gez-se-y-miş-sin gez-se-y-miş- gez-se-y-miş-iz gez-se-y-miş-siniz gez-se-y-miş-ler gez-se-ler-miş	gez-e-y-miş-im gez-e-y-miş-sin gez-e-y-miş- gez-e-y-miş-iz gez-e-y-miş-siniz gez-e-y-miş-ler	-------
	Şart (-ise) (-se, -sa)	gez-di-y-se-m gez-di-y-se-n gez-di-y-se- gez-di-y-se-k gez-di-se-niz gez-di-y-se-ler gez-di-ler-se	gez-miş-se-m gez-miş-se-n gez-miş-se- gez-miş-se-k gez-miş-se-niz gez-miş-se-ler gez-miş-ler-se	gez-iyor-sa-m gez-iyor-sa-n gez-iyor-sa- gez-iyor-sa-k gez-iyor-sa-nız gez-iyor-sa-lar gez-iyor-lar-sa	gez-ecek-se-m gez-ecek-se-n gez-ecek-se- gez-ecek-se-k gez-ecek-se-niz gez-ecek-se-ler gez-ecek-ler-se	gez-er-se-m gez-er-se-n gez-er-se- gez-er-se-k gez-er-se-niz gez-er-se-ler gez-er-ler-se	gez-meli-y-se-m gez-meli-y-se-n gez-meli-y-se gez-meli-y-se-k gez-meli-y-se-niz gez-meli-y-se-ler gez-meli-ler-se	Çekimi Yoktur	Çekimi Yoktur	-----

Şekil 5. Türkçede fiil çekim tablosu

4.6.1.3. Eylemsiler

Geleneksel bir terim olarak söz ya da cümle içinde eylemleri adlaştırdıklarından dolayı ad, adı niteledikleri için sıfat, iki cümleyi bağladığı için bağlaç işlevinde bulunabilen ve yan cümle kurabilen sözcük ya da sözcük öbeklerine eylemsi adı verilir. Korkmaz (2007) 'çekimsiz fiil' adını verdiği eylemsileri 'Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiil' olarak tanımlar. Eylemsiler Türkçenin anlatımının temelini teşkil eden çok önemli ögelerdir.

4.6.1.3.1. Sıfat fiil:

Sıfat fiiller, eylemlerden geçici sıfat yapmak üzere türetilen ve genellikle kişiye bağlı olmaksızın çekimlenen eylemsilerdir. Sıfat fiiller, eylem ve sıfatların özelliklerini birlikte gösterir. Zaman kavramının ön planda olduğu sıfat fiiller, geçmiş, geniş ve gelecek zaman sıfat fiilleri olmak üzere üç türde değerlendirilebilir.

İşlevi	Sıfat fiil Eki	Örnek
-Geçmiş zaman anlamı taşıyanlar	-DIk -mIş	-*Bildik kimse* -*Tanınmış adam*
-Geniş zaman anlamı taşıyanlar	-An -mAz -r, -Ar	-*Okuyan adam* -*Bilmez kişi* -*Döner kebap*
-Gelecek zaman anlamı taşıyanlar	-AcAk	-*Duracak yer*

4.6.1.3.2. Zarf fiil:

Zarf fiiller eylemlerden geçici olarak türetilen zarf işlevindeki sözcüklerdir. Zarf fiiller zarf ve eylem özelliklerini birlikte gösterebilir. Zarf fiillerin diğer bir görevi de asıl eylem ile yardımcı eylemi birleştirerek birleşik eylem yapmalarıdır. Örneğin, gelebil- sözcüğünde adıl eylem gel-, yardımcı eylem olan bil- birbirlerine –e zarf fiil eki ile bağlanmaktadır. Zarf fiiller tarz ve bağ anlamı taşıyanlar ve zaman anlamı taşıyanlar olmak üzere iki türde değerlendirilebilir.

İşlev	Zarf fiil eki	Örnek
Tarz ve bağ anlamı taşıyanlar	-A...-A -AcAk +iyelik eki+-A -ArAk -I -mAksIzIn -mAktAnsA -Ip	-Yapa yapa -yapayım -giderek -yapıver -oturmaksızın -oturmaktansa -sorup
Zaman anlamı taşıyanlar	-Dık + iyelik eki+dA -(i)ken -AlI -IncA -DI +kişi eki+-AlI -DI mI -DIkçA -mAdAn -(A)r/-mAz	-gördüğümde -gelirken -yapalı -bakınca -geldin geleli -yaptı mı -gittikçe -yapmadan -gelir gelmez

4.6.1.3.3. İsim fiil:

Isim fiiler, eylemlerin herhangi bir zamana, sayıya ya da kişiye bağlı olmayan şekilleridir. İsim fiiler; **-mA** (yapma, gitme), **-mAk** (yapmak, bitmek), **-Iş** (gidiş, yürüyüş) ekleriyle yapılır.

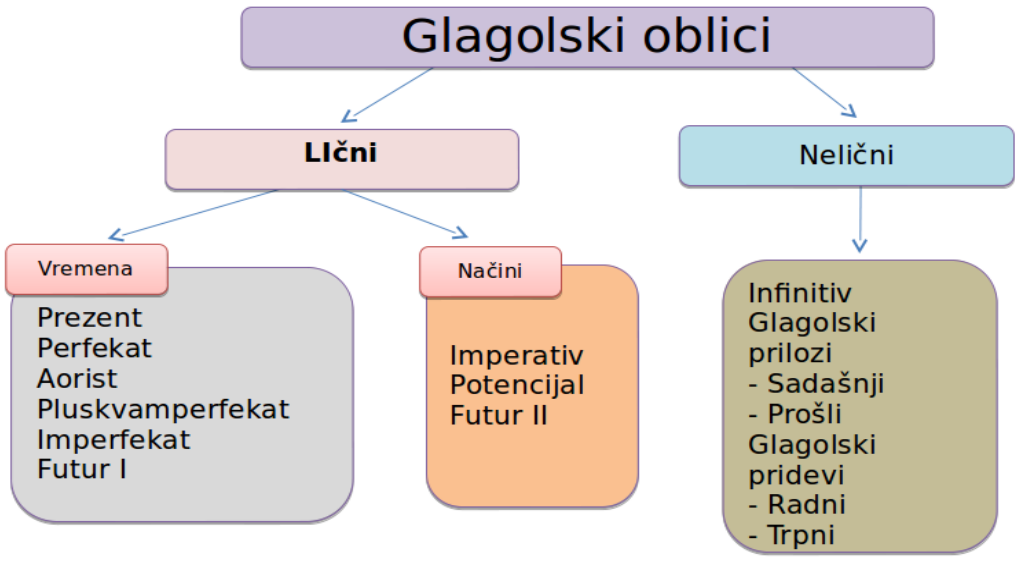
Eylemden eylem yapan, olumsuzluk çatısı vurgusuz -mA- ile, isim fiil eki -mA'yı ve kalıplaşarak kalıcı adlar yapan bölme, dolma örneklerindeki vurgulu -mA ekini birbiriyle karıştırmamak gerekiyor. -mAk isim fiil eki ile ekin kalıplaşmasıyla çakmak, yemek ad yapım eki işlevi kazanan -mAk ekini de birbiriyle karıştırmamalıyız. -mA eki, -mAk ekinin sonundaki -k ünsüzünün düşmesiyle oluşmamıştır. -mA ve –mAk farklı eklerdir. –mAk isim fiil eki ilgi, iyelik ve çokluk eki almaz.

4.6.2. Sırpçada zaman ekleri

Sırpçada 14 tane fiil yapısı vardır. Kişileri ayırt edip etmediklerine göre, fiil biçimleri şu şekilde ayrılır:

1) kişisel fiil formları- *lični glagolski oblici;*

2) kişisel olmayan fiil formları- *nelični glagolski oblici;*

Şekil 6. Sırpçada fiil biçimleri

Kişisel fiil biçimleri kişileri birbirinden ayırır ve zamanlara (biçimlerin zamansal anlamları vardır) ve kiplere (zamansal anlamlara sahip olmayan ancak bazı yerine getirilmemiş eylemleri gösteren biçimler) ayrılır.

Zamanlar:

-Prezent, Perfekat, Aorist, Pluskvamperfekat, Imperfekat, Futur I.

Kipler:

-Imperativ, Potencijal, Futur II;

Kişisel olmayan fiil biçimleri kişileri ayırt etmez. Bu formlar şunları içerir:

-infinitiv, radni glagolski pridev, trpni glagolski pridev, glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli.

-Yapım biçimine göre, fiil formları Basit zamanlı çekimler ve Birleşik zamanlı çekimlere ayrılır:

Basit zamanlı çekimler tek kelimeden oluşur ve yardımcı fiil içermez.

-prezent, aorist, imperfekat, imperativ, infinitiv, radni glagolski pridev,trpni glagolski pridev, glagolski prilog sadašnji, glagolski prilog prošli.

Birleşik zamanlı çekimler iki veya daha fazla kelimeden oluşur ve bir yardımcı fiil içerir.

-perfekat, pluskvamperfekat, futur I, potencijal, futur II.

-Bütün bunların olumlu, olumsuz, olumlu soru ve olumsuz soru biçimleri vardır.

Olumlu biçimleri- zamana göre farklı ekleri eklenip değişiyor.

Olumsuz biçimleri -olumsuz ekini -**NE** ekleyip değişiyor. -Ne eki eylemden önce koyulur.

Olumlu soru biçimi –soru ekini DA Lİ (mı/mi/mu/mü) ekleyip cümlenin başına gelir.

Olumsuz soru biçimi- olumsuz soru ekini -ZAR NE ekleyip cümlenin başına gelir ve zamana göre değişir.

4.6.2.1. Kişisel fiil biçimleri-Zamanlar;

4.6.2.1.1. Prezent- *Şimdiki zaman*

Şimdiki zaman, hakkında konuşulurken aynı anda yapılan bir eylem ile sürekli (her zaman) gerçekleşen bir eylemi ifade eden basit ve kişisel bir fiil biçimidir.

-Šetam po parku sa drugom. *Arkadaşımla parkta yürüyorum*. (eylem hakkında konuşulduğu anda gerçekleşir).

- Zemlja se okreće oko Sunca. *Dünya*, *Güneşin etrafında döner.* (-sürekli- her zaman var olan bir eylemi ifade eden şimdiki zaman).

-Göreceli şimdiki zaman, geçmişte veya gelecekte bir an olarak aynı anda gerçekleşen eylemleri gösterir. Bunlar böyle ayrılır:

1. anlatı (tarihsel) şimdiki zaman - geçmişin canlı anlatımı için kullanılır: -*Krenem juče u grad, izađem ispred zgrade, kad ono počinje kiša./ Dün şehre gitmek için yola çıktım, binanın önünde çıktığımda yağmur yağmaya başladı.*

2. gelecek için şimdiki zaman - gelecekte gerçekleştirilecek bir eylemi belirtir:

-*Večeras idemo na koncert./Bu akşam konsere gidiyoruz.*

3.Niteleyici şimdiki zaman- bazı doğal düzene, alışkanlığa göre gerçekleşen eylemleri gösterir:

-*Posle jeseni dolazi zima. /Sonbaharın ardından kış gelir.*

4. atasözü şimdiki zaman - atasözlerinde kullanılır:

-*Sloga kuću gradi. / Uyum bir evi yapar.*

5. modal şimdiki zaman - konuşmacının henüz tamamlanmamış bir eyleme karşı tutumunu belirtir:

-Umirem od gladi. Açlıktan ölüyorum.

Şimdiki zaman, zamanın köküne uzantılar eklenerek yapılır. Şimdiki zamanın kökü, fiilin değişimde aynı kalan kısmıdır ve şimdiki zamanın birinci çoğul şahısından -mo eki çıkarıldığında elde edilir.

-Şimdiki Zaman Kipinin Çekimi: gledati-izlemek

-Olumlu:1. Gleda-**m** 2. Gleda-**š** 3. Gleda- Ø

1.Gleda-**mo** 2.Gleda-**te** 3. Gleda-**ju**

-Olumsuz:1.Ne gleda-**m** 2.Ne gleda-**š** 3. Ne gleda - Ø

1.Ne gleda-**mo** 2. Ne gleda-**te** 3.Ne gleda-**ju**

-Olumlu Soru: 1.Da li gledam? 2. Da li gledaš? 3. Da li gleda?

1. Da li gledamo? 2. Da li gledate? 3. Da li gledaju?

-Olumsuz Soru: 1.Zar ne gledam? 2. Zar ne gledaš? 3. Zar ne gleda?

1. Zar ne gledamo? 2. Zar ne gledate? 3. Zar ne gledaju?

4.6.2.1.2. Perfekat-*Geçmiş zaman*

Geçmiş zaman, geçmişte gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmiş olan bir eylemi, hakkında konuşma anından önce gösteren birleşik bir kişisel fiil biçimidir. Bir yüklem görevi görür. Hem bitmiş hem de bitmemiş fiillerden yapılır.

Değişen fiilin aktif sıfatından ve –imek yardımcı fiilin şimdiki zamanın vurgusuz formlarından yapılır. Örneğin, - yazmak fiilinin geçmiş biçimleri şunlardır:

a) jednina/tekil:

1. pisao/pisala sam- yazdım; 2. (eril)pisao/(dişil)pisala/(nötr)pisalo si- yazdın; 3. pisao/pisala/pisalo je/yazdı

b) množina/çoğul:

1. (eril) pisali/(dişil) pisale smo- yazdık; 2. pisali/pisale/pisala ste- yazdınız; 3. pisali/pisale/pisala su- yazdılar

Cümlede arka arkaya geçmiş zamanda birden fazla fiil olduğunda, yardımcı fiil yalnızca ilk fiille listelenir ve diğerleriyle tekrar edilmesine gerek yoktur, örneğin: ustao je, doručkovao, spremio se i krenuo u školu/kalktı, kahvaltı yaptı, hazırlandı ve okula gitti.

-**Igrali su** odbojku. / Voleybol **oynadılar**.

-Geçmiş zamanın çekimi:

-Olumlu: 1. pisao/pisala sam 2. pisao/pisala/pisalo si 3. pisao/pisala/pisalo je

1. pisali/ pisale smo 2. pisali/pisale/pisala ste 3. pisali/pisale/pisala su

-Olumsuz: 1.Nisam pisao/pisala 2.Nisi pisao/pisala/pisalo 3.Nije pisao/pisala/pisalo

1.Nismo pisali/pisale 2.Niste pisali/pisale/pisala 3.Nisu pisali/pisale/pisala

-Olumlu soru: 1.Da li sam pisao/pisala? 2. Da li si pisao/pisala/pisalo? 3.Da li je pisao/pisala/pisalo?

1.Da li smo pisali/ pisale? 2.Da li ste pisali/pisale/pisala? 3.Da li su pisali/pisale/pisala?

-Olumsuz soru: 1. Zar ja nisam pisao/pisala? 2.Zar ti nisi pisao/pisala/pisalo? 3. Zar on/ona/on nije pisao/pisala/pisalo?

1.Zar mi nismo pisali/pisale? 2.Zar vi niste pisali/pisale/pisala? 3.Zar oni nisu pisali/pisale/pisala?

4.6.2.1.3. Aorist- *Önceki geçmiş zaman*

Aorist , geçmişte hızlı, dinamik bir eylemi veya konuşulduğu andan hemen önce gerçekleşen bir eylemi gösteren basit bir kişisel fiil biçimidir. Çoğu zaman geçmiş fiillerden oluşturulur ve bir yüklem görevi görür. Mastar köküne çift ek eklenerek oluşturulur.

Örnekler: On je ustao sa klupe, a oni odmah **ustadoše** za njim. (Radnja koja se desila nakon druge radnje) */ Banktan kalktı, onlar da hemen arkasından **kalktılar**. (Başka bir eylemden sonra gerçekleşen bir eylem)*

Gle, prestade kiša, ali **dunu** vetar. (Radnja koja se desila neposredno pre trenutka govorenja)/ *Bak, yağmur durdu ama rüzgar esti. (Konuşma anından hemen önce gerçekleşen bir eylem)*

1. mastar -ti ile bittiğinde, bu ek reddedilir, böylece son eklerin eklendiği bir mastar tabanı elde edilir:

a) u jednini/tekil:	b) u množini/çoğul:
1. –h	1. -smo
2. Ø	2. -ste
3. Ø	3. –še

Örneğin: ispričati/anlatmak:

1. ispričah /anlatım	1. ispričasmo/anlattık
2. ispriča /anlattın	2. ispričaste/anlattınız
3. ispriča /anlattı	3. ispričaše/anlattılar

2. mastar -sti veya - ći ile bitince, -oh şeklinde olan geniş zamanın birinci tekil şahsı alınır, o zaman bu ek reddedilir ve böylece eklerin eklendiği mastar köküne elde edilir:

a) jednina/tekil:	b) u množini/çoğul:
1.-oh	1.-osmo
2.-e	2.-oste
3.-e	3.oše

Örneğin: pasti/düşmek

1.Ja padoh	1.Mi padosmo
2.Ti pade	2.Vi padoste
3. On/ona/ono pade	3.Oni/One padoše

Aorist zamanın çekimi:

Olumlu:1. Ja padoh 2.Ti pade 3. On/ona/ono pade

1.Mi padosmo 2.Vi padoste 3.Oni/One padoše

Olumsuz: 1.Ja ne padoh 2. Ti ne pade 3.On/Ona/Ono ne pade

1.Mi ne padosmo 2.Vi ne padoste 3.Oni/One ne padoše

Olumlu Soru:1. Da li ja padoh? 2.Da li ti pade? 3.Da li on/ona/ono pade?

1.Da li mi padosmo? 2. Da li vi padoste? 3.Da li oni/one padoše?

Olumsuz Soru: 1. Zar ja ne padoh? 2.Zar ti ne pade? 3.Zar on/ona/ono ne pade?

1.Zar mi ne padosmo? 2.Zar vi ne padoste? 3.Zar oni/one ne padoše?

4.6.2.1.4. Pluskvamperfekat/ *Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi*

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, başka bir geçmiş eylemden önce gerçekleştirilen veya gerçekleşmiş olan bir eylemi gösteren bileşik bir kişisel fiil biçimidir. Bir yüklem işlevi görür.

İki şekli vardır:

1. aktif fiilin sıfatından ve –biti/imek yardımcı fiilinin geçmiş halinden. Örneğin, - doći/ gelmek fiilinin Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi biçimi şu şekildedir:

   a) jednina/tekil :

   1. (eril) bio/(dişil) bila sam (eril) došao/(dişil) došla- gelmiştim

   2. bio/bila/bilo si došao/došla/došlo- gelmiştin

   3. bio/bila/bilo je došao/došla/došlo - gelmişti

   b) množina/çoğul:

   1. bili/bile smo došli/došle- gelmiştik

   2. bili/bile/bila ste došli/došle/došla- gelmiştiniz

   3. bili/bile/bila su došli/došle/došla- gelmişlerdi

2. aktif fiilin sıfatından ve –biti/imek yardımcı fiilinin kusurlu biçiminden (kendisinin iki çeşidi vardır - daha uzun ve daha kısa), örneğin:

   a) jednina/tekil:

1. be(ja)h došao/došla- gelmiştim

2. be(ja)še došao/došla/došlo- gelmiştin

3. be(ja)še došao/došla/došlo- gelmişti

b) množina/çoğul:

1. be(ja)smo došli/došle- gelmiştik

2. be(ja)ste došli/došle/došla - gelmiştiniz

3. be(ja)hu došli/došle/došla- gelmişlerdi

Filip je **bio završio** domaći. /Filip ödevini **bitirmişti.**

Bili su zaspali ranije. Onlar daha önce **uyumuşlardı.**

Kad sa stigao kući gosti su već **bili otišli**. Eve geldiğimde misafirler çoktan **gitmişti.**

-Pluskvamperfekat zamanın çekimi:

-Olumlu: **1.** Bio sam došao/ Bila sam došla **2.** bio/bila/bilo si došao/došla/došlo **3.** bio/bila/bilo je došao/došla/došlo

1.bili/bile smo došli/došle **2.** bili/bile/bila ste došli/došle/došla **3.** bili/bile/bila su došli/došle/došla

--Olumsuz: 1. Nisam bio/bila došao/ došla **2.**Nisam bio/bila/bilo došao/došla/došlo **3**.Nije bio/bila/bilo došao/došla/došlo

1.Nismo bili/bile došli/došle **2**.Niste bili/bile/bila došli/došle/došla **3.**Nisu bili/bile/bila došli/došle/došla

Olumlu soru: 1.Da li sam bio/bila došao/ došla? **2**.Da li si bio/bila/bilo došao/došla/došlo?

3.Da li je bio/bila/bilo došao/došla/došlo?

1.Da li smo bili/bile došli/došle? **2**.Da li ste bili/bile/bila došli/došle/došla? **3.**Da li su bili/bile/bila došli/došle/došla?

-Olumsuz soru: 1. Zar nisam bio/bila došao/ došla? **2**. Zar nisi bio/bila/bilo došao/došla/došlo? **3.** Zar nije bio/bila/bilo došao/došla/došlo?

1 .Zar nismo bili/bile došli/došle? **2.** Zar niste bili/bile/bila došli/došle/došla? **3.** Zar nisu bili/bile/bila došli/došle/došla?

4.6.2.1.5. İmperfekat- *tamamlanmış geçmiş zaman*

İmperfekat (tamamlanmış geçmiş zaman), geçmişte belirli bir zamanda gerçekleşen bir eylemi gösteren basit bir kişisel fiil şeklidir. Yalnızca bitmemiş fiillerden yapılır. Günümüzde imperfekat son derece nadiren kullanılmaktadır (konuşmada neredeyse kaybolmuştur, edebi dilde biraz daha yaygındır) ve bunun yerine imperfekat formun geçmiş zaman kullanılmaktadır. Mastar köküne üçlü son ekler eklenerek oluşturulur (kökündeki son sesli harf reddedilir).

1. <u>mastar kökü -a</u> sesli harfi ile bittiğinde, ona ekler eklenir:

a) u jednini/tekil:	b) u množini/çoğul:
1. –ah	1. -asmo
2. –aše	2. -aste
3. –aše	3. -ahu

Örneğin: crtati- çizmek

1. crtah	1.crtasmo

2. crtaše 2.crtaste

3. crtaše 3.crtahu

2. mastar kökü -e,- i veya- u ünlüsü ile bittiğinde, kesik şimdiki zamanın köküne son ekler eklenir:

a) u jednini/tekil: b) u množini/çoğul:

1. –jah 1. -jasmo

2. –jaše 2. -jaste

3. –jaše 3. –jahu

Örneğin, fiilin kusurlu biçimi - živeti /yaşamak (mastar kökü: žive-ti - žive -; mevcut kökü: živímo - živí-; kesik şimdiki kökü: živ-) şu şekildedir:

a) jednina/tekil: b) množina/çoğul:

1. življah 1. življasmo

2. življaše 2. življaste

3. življaše 3. življahu

3. mastar kökü bir ünsüzle bittiğinde, kesik şimdiki zamanın köküne ekler eklenir:

a) u jednini/ tekil: b) u množini/ çoğul:

1. –ijah 1. -ijasmo

2. –ijaše 2. -ijaste

3. –ijaše 3. –ijahu

Örneğin, -plesti/dikmek fiilinin kusurlu biçimleri (mastar kökü: plet-oh, -plet-; şimdiki zamanın kökü: -plete-mo - plete-; kesik şimdiki zamanın kökü: -plet-):

a) jednina/tekil: b) množina/çoğul:

1. pletijah 1. pletijasmo

2. pletijaše 2. pletijaste

3. pletijaše 3. pletijahu

Örnek:

-Nekad i ja **bejah** mlad. Bir zamanlar ben de **gençtim**.

-Kako se **zvaše** Anina sestra? Anna'nın kız kardeşinin adı **neydi**?

-Nazivahu ih raznim imenima. Onlara çeşitli isimler **taktılar**.

6.2.1.6. Futur I- *gelecek zaman*

Futur I (gelecek zaman), konuşma anından sonra gelecekte gerçekleştirilecek bir eylemi gösteren basit veya bileşik bir kişisel fiil şeklidir. Bir yüklem görevi görür.

Mastarı -ti ile biten fiillerin Gelecek zamanı iki şekilde kurulur:

1. Basit gelecek, -hteti/istemek yardımcı fiilinin vurgusuz (daha kısa) şimdiki biçimlerinden ve değiştirilen fiilin mastar kökünden yapılır. Tek kelime olarak yazılır, yani. yardımcı fiil, mastar kökü ile birleştirilmiş olarak yazılır. Örneğin, ilk fiilin basit geleceğinin biçimleri -otvoriti (mastar kökü: otvori-ti - otvori-):

hteti/istemek

1.-ću **1.-ćemo**

2.-ćeš **2.-ćete**

3.-će **3.-će**

a) jednina/tekil:	b) množina/çoğul:
1. otvori-**ću**	1. Otvori-**ćemo**
2. otvori-**ćeš**	2. Otvori-**ćete**
3. otvori-**će**	3. Otvori-**će**

2. Bileşik gelecek, -hteti/istemek yardımcı fiilinin şimdiki zamanının vurgusuz biçimlerinden ve değişen fiilin mastarından yapılır. İki kelime olarak yazılır. Örneğin, bileşik geleceğinin biçimleri –otvoriti/açmak fiilden bunlardır:

a) jednina/tekil:	b) množina/çoğul:
1. ja **ću** otvoriti	1. mi **ćemo** otvoriti
2. ti **ćeš** otvoriti	2.vi **ćete** otvoriti
3. on/ona/ono **će** otvoriti	3.oni **će** otvoriti

Mastarı -ĆI ile biten fiiller için, yalnızca gelecek zamanın bileşik biçimi doğrudur. Değişen fiilin mastarından ve yardımcı fiilin şimdiki zamanın vurgusuz formlarından –hteti/ istemek fiilden yapılır. İki kelime olarak yazılır. Örneğin, -stići/varmak fiilinin gelecekteki biçimleri şunlardır:

a)jednina/tekil:	b)množina/ çoğul:
1.stići **ću**	1.stići **ćemo**
2.stići **ćeš**	2.stići **ćete**
3.stići **će**	3.stići **će**

-Ići ćemo na more u Tursku. *Türkiye'de denize **gideceğiz.***

-Završićeš to sutra. *Onu yarın **bitireceksin**.*

-Miša **neće putovati** u London. *Miša Londra'ya **seyahat etmeyecek**.*

-Ove godine **neću trenirati** odbojku. *Bu yıl voleybola **gitmeyeceğim**.*

-**Napraviću** sarmu. *Ben sarma **yapacağım.***

-Gelecek zamanın çekimi:

-Olumlu: **1.** otvori**ću** **2**. otvori**ćeš** **3.** otvori**će**

1. otvori**ćemo** **2.** otvori**ćete** **3.** otvori**će**

-Olumsuz: **1. Neću** otvoriti/ da otvori**m** **2**. **Nećeš** otvoriti/ da otvori**š** **3**.Neće otvoriti/ da otvori

1.Nećemo otvoriti/ da otvori**mo** **2**.Nećete otvoriti/ da otvori**te** **3.Neće** otvoriti/ da otvor**e**

-Olumlu soru: Da li ću otvoriti/ da otvori**m**? 2. Da li ćeš otvoriti/ da otvori**š? 3.** Da li će otvoriti/ da otvori**?**

1.Da li ćemo otvoriti/ da otvori**mo? 2. Da li ćete** otvoriti/ da otvori**te? 3.Da li će** otvoriti/ da otvor**e**?

-Olumsuz soru:1. Zar neću otvoriti/ da otvori**m? 2. Zar nečeš** otvoriti/ da otvori**š? 3. Zar neće** otvoriti/ da otvor**e?**

1.Zar nećemo otvoriti/ da otvori**mo? 2. Zar nećete** otvoriti/ da otvori**te? 3. Zar neće** otvoriti/ da otvor**e**?

4.6.2.2. Kişisel fiil biçimleri-Kipler

4.6.2.2.1. İmperativ- Emir kipi

Emir kipi, bir emir, istek, yasak, teşvik veya tavsiyeyi ifade etmek için kullanılan basit ve kişisel bir fiil şeklidir. Doğrudan anlatımında, konuşmacının muhatabına hitaben kullanılır.

-Marko, **izlazi** napolje odmah! (Zapovest)/ *Marko, hemen dışarı **çık**! (Emir)*

-Molim te, **dohvati** mi knjigu sa police.(Molba)/ *Lütfen bana raftan bir kitap **getir**. (Rica)*

-**Ne hranite** životinje! (Zabrana)/ *Hayvanları **beslemeyin**! (Yasak)*

-**Kupite** sveže jagode! (Podsticaj)/ *Taze çilek **satın alın**! (Teşvik)*

-Deco, da biste bili zdravi, **jedite** puno svežeg voća i povrća!. (Savet)/ *Çocuklar, sağlıklı olmak için bol bol taze meyve ve sebze **yiyin**!(Tavsiye)*

-Emir kipinin yalnızca 2. tekil şahıs ve 1. ve 2. çoğul şahıs için biçimleri vardır.

1.tekil şahıs formu yoktur, çünkü kendimize emir veremeyiz, rica edemeyiz, tavsiye edemiyiz veya kendimize teşvik veremeyiz.

3.tekil şahıs ve 3. çoğul şahısta şekli yoktur, çünkü orada olmayana emredilemez. Bu durumda ilgeç -**NEKA** ve karşılık gelen fiilin şimdiki zaman kipi ile tekil veya çoğul olarak ifade etme imkanı vardır.

Örnekler:

-Neka uđe unutra! (Zapovest za 3**.** lice jednine)/ *İçeriye girsin! (3. tekil şahıs emri)*

-Neka zovu sutra! (Zapovest za 3. lice množine*)/ Yarın arasınlar! (3.çoğul şahıs emri)*

Emir kipinin yapısı

Emir kipi, fiilin şimdiki zamanın köküne uygun eklerin eklenmesiyle oluşturulur. Emir kipinin ekleri şunlardır:

1. tekil şahıs - yoktur	1. çoğul şahıs - **imo**
2. tekil şahıs - **i**	2. çoğul şahıs - **ite**
3. tekil şahıs - **neka**	3. çoğul şahıs **-neka**

Skočiti-zıplamak fiilin emir kipi:

1.	/	1. skoč-**imo**
2.	Skoč-**i**	2. skoč-**ite**
3.	/ **neka** skoč-**i**	3.**neka** skoč-**e**

-şimdiki zamanın 3. çoğul kişisi - **JU** ile bitiyorsa:

1. tekil şahıs - /	1. çoğul şahıs - **jmo**
2. tekil şahıs – **j**	2. çoğul şahıs - **jte**
3. tekil şahıs - **neka**	3. çoğul şahıs – **neka -ju**

Örneğin: Crtati- resim yapmak, şimidki zamanın kökü- CRTA

1.	/	1.Crta-**jmo**	**1./**	**1.Ne** crtajmo
2.	Crta-**j**	2.Crta-**jte**	**2.Ne** crtaj	**2.Ne** crtajte
3.	**Neka crta**	3.**Neka crta-ju**	**3.Neka ne** crta	**3.Neka ne** crtaju

<u>Emir kipini oluştururken ses değişiklikleri</u>

Emir kipinde mastar kökü -K, -G veya -H (peći/pişirmek, seći/kesmek, obući/giymek, pomoći/yardım etmek...) ile biten fiillerde sibilarizasyon meydana gelir, K, G , H ünsüzlerinin olduğu yerde ses değişikliği olur ve onlar C, Z, S olarak değişir.

Örnek: OBUĆI/giymek- fiilinin emir kipi

Şimdiki zamanın esası OBUK-

Emir kipi, şimdiki zamanın köküne OBUK - emir kipini yapmak için ekleri eklendiğinde oluşturur ve bu süreçte sibilarizasyon meydana gelir.

1. -	1. obu**cimo**
2. obu**ci**	2. obu**cite**
3. -	3. -

4.6.2.2.2. Potencijal

Olası kip olarak da adlandırılan potansiyel, bir eylemi gerçekleştirme veya gerçekleştirme olasılığını, arzusunu veya niyetini ifade eden karmaşık bir kişisel fiil biçimidir. Zamansal bir anlamı yoktur, ancak bazı yerine getirilmemiş eylemleri gösterir. Bir yüklem görevi görür.

Değiştirilmekte olan aktif fiil sıfatından ve –biti/imek yardımcı fiilinin geniş zaman biçiminden yapılır. Üçüncü çoğul şahıs potansiyelinde, geniş zaman kipi yerine o kişi için **-bi** kipi kullanılır.

Örneğin**, slikati/ resim yapmak** fiilinin potansiyel biçimleri şunlardır:

a) jednina:	b) množina:
1. slikao/slikala bih	1. slikali/slikale bismo
2. slikao/slikala/slikalo bi	2. slikali/slikale/slikala biste
3. slikao/slikala/slikalo bi	3. slikali/slikale/slikala bi

Örnekler:

-Moj brat **bi voleo** da trenira odbojku, ali je još mali za to. (želja)/Erkek kardeşim voleybol **oynamak isterdi** ama bunun için çok genç. (dilek)

-Ja **bih nacrtao** najlepši crtež kad bih imao dobre bojice! (mogućnost)/İyi boya kalemlerim olsaydı, en güzel resmi **çizerdim**! (olasılık)

-Išli smo u prodavnicu samo da **bismo** malo **prošetali**. (namera)/*Biraz dolaşmak için markete gittik. (niyet)*

-Rado **bismo pojeli** parče lubenice, ako **biste** nam ga **odsekli**./*Bizim için bir parça karpuz **keserseniz** seve seve **yeriz**.*

-Da **sam znao** da će biti ovako dosadan film ne **bih išao** u bioskop. *Bu kadar sıkıcı bir film olacağını **bilseydim** sinemaya **gitmezdim.***

-Potencijal zamanın çekimi:

-Olumlu:**1**. slikao/slikala bih **2.** slikao/slikala/slikalo bi **3.** slikao/slikala/slikalo bi

1. slikali/slikale bismo **2.** slikali/slikale/slikala biste **3.** slikali/slikale/slikala bi

-Olumsuz: **1. Ne** bih slikao/slikala **2**.Ne bi slikao/slikala/slikalo **3**.Ne bi slikao/slikala/slikalo

1.Ne bismo slikali/slikale **2**. Ne biste slikali/slikale/slikala **3.** Ne bi slikali/slikale/slikala

-Olumlu soru: 1. Da li bih slikao/slikala? **2**.Da li bi slikao/slikala/slikalo? **3**.Da li bi slikao/slikala/slikalo?

1. Da li bismo slikali/slikale? **2**. Da li biste slikali/slikale/slikala? **3**. Da li bi slikali/slikale/slikala?

-Olumsuz soru: 1.Zar ne bih slikao/slikala? **2**. Zar ne bi slikao/slikala/slikalo? **3.** Zar ne bi slikao/slikala/slikalo?

1. Zar ne bismo slikali/slikale? **2**. Zar ne biste slikali/slikale/slikala? **3.** Zar ne bi slikali/slikale/slikala?

4.6.2.2.3. Futur II- *Gelecek zamanın şartı*

-Gelecek Zamanın Şartı gelecekteki bir eylemden önce gerçekleştirilecek veya gerçekleştirilecekmiş olan bir eylemi gösteren bileşik bir kişisel fiil biçimidir. Konuşmacının gelecekte bir eylemin gelecekteki başka bir eylemden önce veya aynı anda gerçekleştirileceğine dair varsayımını ifade eder. Gelecek Zamanın Şartı aslında bir kiptir ve buna rağmen gerçekleştirilmesi gerekmeyen başka bir eylemin gerçekleştirilmesi için bir koşulu gösterir. Bir yüklem görevi görür.

-Biti/imek yardımcı fiilinin şimdiki halinden ve aktif fiilin sıfatından yapılır. Örneğin, - čitati /okumak fiilinin gelecekteki biçimleri şunlardır:

Olumlu:

a) jednina/tekil:	b) množina/çoğul:
1. budem čitao/čitala-okuyacaksam	1. budemo čitali/čitale-okuyacaksak
2. budeš čitao/čitala/čitalo-okuyacaksan	2. budete čitali/čitale/čitala-okuyacaksanız
3. bude čitao/čitala/čitalo-okuyacaksa	3. budu čitali/čitale/čitala-okuyacaklar

Olumsuz:

a) jednina/tekil: b) množina/çoğul:

1. Ne budem čitao/čitala-okumayacaksam 1. Ne budemo čitali/čitale-okumayacaksak

2.Ne budeš čitao/čitala/čitalo-okumayacaksan 2.Ne budete čitali/čitale/čitala-okumayacaksanız

3. Ne bude čitao/čitala/čitalo-okumayacaksa 3. Ne budu čitali/čitale/čitala-okumayacaklar

Örnekler:

-Ako **bude padala** kiša, ostaćemo kod kuće. /***Yağmur yağacaksa****, evde kalırız*.

-Doći će ako **bude mogla**. /***Gelebilecekse****, gelir*.

- Kada **budemo imali vremena**, ići ćemo u bioskop./ ***Zamanımız olacaksa****, sinemaya gideriz.*

-Ako **ne budem stigla na vreme**, idite. ***Zamanında yetişmeyeceksem****, siz gidin.*

4.6.2.3. Kişisel olmayan fiil formları

4.6.2.3.1. İnfinitiv- ***fiilin mastar hali***

Mastar, bir eylemi, durumu veya olayı adlandıran ve eylemi gerçekleştirmenin kişisini, zamanını veya yolunu göstermeyen basit, kişisel olmayan bir fiil biçimidir. Masterın kendisi bir cümlede yüklem olamaz. Sırp dilinde, mastardaki tüm fiiller **-ti** veya **-ći** ile biter. Mastar ve mastar kökü, belirli basit ve karmaşık fiil formlarını oluşturmak için kullanılır. Mastar kökü iki şekilde elde edilir:

1. mastar **-ti** ile bittiğinde, bu ek reddedilir, örneğin:

-brinuti -brinu-

-doneti -done-

-javiti - javi-

2. mastar **-sti** veya **- ći** ile bittiği zaman, **-oh** biçimindeki Önceki geçmiş zamanın birinci tekil şahıs alınır ve sonra bu ek reddedilir, örneğin:

-ispa**sti** - ispadoh - ispad-

-prona**ći** - pronađoh - pronad-

-se**ći**- sekoh sek-

Mastar, gelecek zamanı oluşturmak için kullanılır ve daha sonra -hteti yardımcı fiilinin sözcüksel bir tamamlayıcısıdır (örneğin, Ona **će otputovati** sutra./ *O yarın seyahat edecek*). Ayrıca tamamlanmamış fiillerin tamamlayıcısı olarak da kullanılır (örneğin, **Treba skuvati** ručak/ *Öğle yemeği **pişirilmesi lazım***). Tamamlayıcı olarak kullanıldığında **-da + şimdiki zaman** şeklinde yer değiştirebilir (örneğin: Moraš **gledati** ovaj film. - Moraš **da gledaš** ovaj film./ *Bu filmi izlemelisiniz.* - *Bu filmi izlemelisiniz.***)**

Masterın işaret ettiği eylemden bir şeyin atfedildiği bir kavram olarak söz edildiğinde (örneğin, **Čitati** knjige je korisno / *Kitap **okumak** faydalıdır*), mastar cümlenin öznesinin

hizmetinde kullanılır. Cümlenin öznesinin hizmetinde, mastar bağımsız olarak (čitati /*okumak*) ve özne tümcesinin yönetici üyesi olarak (čitati knjige /*kitap okumak*) görünür.

Örnekler:

-Cveće treba redovno **zalivati**./ Çiçekler düzenli olarak sulanmalıdır**.**

-Lako je to **reći. - Söylemesi** kolay.

-Mogla si **javiti.** Arayabilirdin.

4.6.2.3.2. Glagolski prilog sadašnji

Başka bir eylemle aynı anda gerçekleşen bir eylemi ifade eden basit ve kişisel olmayan bir fiil biçimi. Şimdiki zamanın 3. çoğul şahısına **- ĆI** eki getirilerek oluşturulur. Bu fiil formu yalnızca bitirmemiş fiillerden oluşturur. Bitirmiş fiillerden oluşturulamaz**.**

Örneğin: -RADE**ĆI**- ÇALIŞ**ARAK**

Nesvršeni glagol RADITI/ Bitmemiş fiil- çalışmak

Oni RADE (3. lice množine prezenta) + ĆI (nastavak) = RADE**ĆI**/ Onlar çalışıyor(şimdiki zamanın 3. çoğul şahıs) + ĆI (eki) = ÇALIŞ**ARAK**

Örnek: -ČITAJUĆI- OKU**YARAK**

Nesvršeni glagol ČITATI/ Bitmemiş fiil- okumak

Oni ČITAJU (3. lice množine prezenta) + ĆI (nastavak) = ČITAJU**ĆI**

Onlar OKUYOR (şimdiki zamanın 3. çoğul şahıs)) + ĆI (eki) = OKU**YARAK**

Cümle içindeki işlevi

Bir cümlede, (tek başına veya başka kelimelerle birlikte) çoğunlukla şu işleve sahiptir:

- zamanın zarf cümlecikleri, zarf hal cümlecikleri, neden için zarf cümlecikleri:

1. Zaman için bir zarf tümcesi olarak (NE ZAMAN? sorusunun cevabı):

Örnek: **-Ulazeći** u učionicu, čuo sam muziku./ *Sınıfa **girerek** müzik duydum.*

2.Bir zarf hal için tümcesi olarak (NASIL sorusuna cevap):

Örnek: -Idem kući **pevajući.** *Eve **şarkı söyleyerek** gidiyorum*.

3.Neden için bir zarf cümleciği olarak (NEDEN? sorusuna cevap):

Örnek: **-Plašeći se** kontrolnog, nije otišla u školu./ *Sınavdan **korkarak**, okula gitmedi.*

-Glagolski prilog sadašnji- aynı zamanda gerçek bir sıfat olarak da kullanılır.

Örnek: -PUTUJUĆE pozorište /*Gezerek tiyatro*, LETEĆI tanjir/ UFO

4.6.2.3.3. Glagolski prilog prošli

Cümlenin yüklemi tarafından ifade edilen eylemden önce gerçekleşen bir eylemi ifade eden geçmiş basit ve kişisel olmayan fiil biçimidir. Mastar köküne -VŠI eki eklenerek oluşturulur. Fiilin her iki halinden de oluşabilse de bu fiil formunun yapım şekilleri fiilin bitmiş halinden daha yaygındır.

Örneğin: -URADIVŠI/ Yaparak

Svršeni glagol URADITI/ Bitmiş fiil- yapmış olmak

-URADI (mastar kökü) + VŠI (ek) = URADIVŠI

- Mastar kökü -VŠI sonekinden önce bir ünsüzle (peći, moći, proći...) bitiyorsa, A sesli harfi eklenir.

Örneğin: -PEKAVŠI/Pişirerek

Nevršeni glagol PEĆI/bitmemiş fiil- pişirmek

PEK (mastar kökü) + A (eklenen A) + VŠI (ek) = PEKAVŠI

Bir cümlede, (tek başına veya başka kelimelerle birlikte) çoğunlukla şu işleve sahiptir:

- zamanın zarf cümlecikleri, zarf hal cümlecikleri, neden için zarf cümlecikleri:

1. Zaman için bir zarf tümcesi olarak (NE ZAMAN? sorusunun cevabı):

-Stigavši na plažu, on se pozdravi sa društvom. *Sahile **vararak** arkadaşlarına selam verdi.*

2.Bir zarf hal için tümcesi olarak (NASIL sorusuna cevap):

-Uhvatio je loptu **skočivši** iz sve snage. *Tüm gücüyle **zıplayarak** topu yakaladı.*

3.Neden için bir zarf cümleciği olarak (NEDEN? sorusuna cevap):

-Ne mogavši da zaspi, izašao je da prošeta. ***Uyuyamayınca/Uyumayarak** yürüyüşe çıktı*.

Glagolski prilog prošli- aynı zamanda gerçek bir sıfat olarak da kullanılır.

-BIVŠA učenica/*Eski öğrencisi* , **BIVŠI** direktor/*Eski müdürü*, **BIVŠE** odeljenje/ *Eski sınıf*

4.6.2.3.4. Radni glagolski pridev-*Aktif fiil sıfatı*

Aktif fiil sıfatı, geçmişte yapılan veya yapılmış bir eylemi gösteren basit, kişisel olmayan bir fiil şeklidir. -Aktif, öznenin aktif olduğu (bir eylemi gerçekleştirdiği) anlamına gelir, -fiil ,onun bir fiil olduğu anlamına gelir , -sıfat, bir sıfatın özelliklerine sahip olduğunu anlamına gelir. Hem bitmiş hem de bitmemiş fiillerden oluşturur ve birleşik fiil formları oluşturmak için kullanılır – geçmiş zaman, pluskvamperfekat, potansiyel ve gelecek zamanın şartı. Her üç cinsiyet için de özel formları vardır, her iki sayı (tekil ve çoğul) ve yalnızca üçüncü kişiyi bilir.

Mastar köküne son ekler eklenerek oluşturulur:

1. mastar kökü sesli harfle bittiğinde, sonlar şöyledir:

a) tekil olarak: -o, -la, -lo;

b) çoğul olarak: -li, -le, -la;

Örneğin, -čitati/okumak ve – uraditi /yapmak fiilerden aktif fiil sıfatı:

• čitati (mastar kökü: čita-ti – čita-): čitao, čitala, čitalo, čitali, čitale, čitala;

• uraditi (mastar kökü: uradi-ti – uradi-): uradio, uradila, uradilo, uradili, uradile, uradila;

2. mastar kökü ünsüzle bittiğinde **-a** ünlüsü sadece eril cinste eklenir, diğer ekler değişmez:

a) tekil: -ao, -la, -lo;

b) çoğul:-li, -le, -la;

• moći (mastar kökü: mog-oh - mog-): mogao, mogla, moglo, mogli, mogle, mogla.

Çalışan bir durum oluşturmak için aktif bir sıfat kullanılır (öznenin aktif olduğunu gösterir), örneğin: --Jelena je **opeglala** majicu. /*Jelena gömleğini ütüledi*; **Trčao** neki dečak ulicom. *Bir çocuk sokakta koştu.*

Sıfat olarak da kullanılabilir ve daha sonra yanında bulunduğu ismi daha yakından tanımlar ve bir sıfatın özelliklerini taşır (cinsiyet, sayı, durum, karşılaştırma), örneğin: -**odrastao** čovek / *yetişkin bir adam*, -**učestale** padavine / *sık yağmur*, -**zarđao** ekser / *paslı çivi*. Bu onun sıfat işlevidir ve o halde bir sıfatın hizmetindedir.

Örnekler:

-Filip je **vozio** bicikl./ Filip bisikete biniyordu.

-Gledala bih seriju. Dizi izleyecektim.

-**Sedeli** su na klupi. Bir bankta oturuyorlardı.

4.6.2.3.5. Trpni glagolski pridev- *Pasif fiil sıfatı*

Pasif fiil sıfatı, biri veya bir şey üzerinde bir eylem yapıldığını gösteren basit, kişisel olmayan bir fiil şeklidir. -Pasif, öznenin edilgen (eyleme katlanan) olduğu, -fiil fiil formu olduğu ve -sıfat ise sıfat özelliği taşıdığı anlamına gelir. Sadece geçişli fiillerden oluşturur, hepsinden değil: imati/sahip olmak, mrzeti/nefret etmek, razumeti/anlamak, značiti/anlamına gelmek gibi bazı fiiller pasif sıfatlara sahip değildir.

Bazı durumlarda, dönüşlü fiillerden pasif sıfatlar mümkündür, örn. načitan -načitati se/*okumuş biri – çok okumak*, nasmejan -nasmejati se /*güler- gülümsemek*, zaljubljen -zaljubiti se */aşık olan- aşık olmak.*

Her üç cinsiyet için de özel formları vardır, her iki sayı (tekil ve çoğul) ve yalnızca üçüncü kişiyi bilir.

Mastar köküne veya kesik şimdiki zamanın köküne üçlü son ekler eklenerek oluşturulur (kökündeki son sesli harf reddedilir):

1. mastar kökü **-a** sesli harfiyle bittiğinde, sonlar şöyledir:

a) tekil olarak: -n, -na, -no; b) çoğul olarak: -ni, -ne, -na;

Örneğin, -kuvati /pişirmek ve -zalivati/sulamak fiilerin pasif fiil sıfatı:

• kuvati (mastar kökü: kuva-ti – kuva-): -kuvan, -kuvana, -kuvano, kuvani, -kuvane, -kuvana/pişirmiş ;

• zalivati (infinitivna osnova: zaliva-ti zaliva-): -zalivan, z-alivana, -zalivano, -zalivani, -zalivane, -Zalivana- sulamış ;

2. mastar kökü **-e** veya- **u** sesli harfiyle bittiğinde, sonlar şöyledir:

a) tekil olarak: -t, -ta, -to; b) çoğul olarak: -ti, -te, -ta;

-Örneğin, -načeti i -prevrnuti fiilerin pasif fiil sıfatı şöyledir:

-načeti/ ısırık almak (mastar kökü: nače-ti - nače-): -načet, -načeta, -načeto, načeti, -načete, -načeta- ısırık almış;

- prevrnuti/devirmek (mastar kökü: prevrnu-ti - prevrnu-): -prevrnut, -prevrnuta, -prevrnuto, -prevrnuti, --prevrnute, prevrnuta- devrilmiş;

3. mastar kökü sesli harf **-i** veya ünsüzle bittiğinde, kesik şimdiki zamanın köküne son ekler eklenir:

a) tekil: -en, -ena, -eno; b) çoğul: -eni, -ene, -ena;

Örneğin, -srušiti- *yıkmak* ve -tresti/*sallamak* fiilerin pasif fiil sıfatı şöyledir:

-srušiti (mastar kökü: sruši-ti - sruši-; şimdiki zamanın kökü: sruši-mo - sruši-; kesik;

şimdiki zamanın kökü: sruš-): srušen, srušena, srušeno, srušeni, srušene, srušena- yıkılmış.

- tresti (mastar kökü: tres-oh - tres-; şimdiki zamanın kökü: trese-mo - trese-; kesik;

şimdiki zamanın kökü: tres-): tresen, tresena, treseno, treseni, tresene, tresena- sallanmış.

Pasif fiil sıfatı, edilgen bir durum oluşturmak için kullanılır (öznenin edilgen olduğunu, yani eyleme katlanmak istediğini gösterir), örneğin: knjiga je pročitana/ *kitap okundu*; jabuke su oljuštene/ elmalar **soyuldu**.

Bu fiil formu bir sıfat olarak da kullanılabilir ve öyle de yanında durduğu ismi daha yakından tanımlar ve bir sıfatın özelliklerine (cinsiyet, sayı, durum, karşılaştırma) sahiptir, örneğin:ofarbana kosa/ boyanmış saç, prženo meso/ kızarmış et,zaslužena nagrada/ hak edilmiş ödül. Bu onun sıfat işlevidir ve o halde bir sıfatın hizmetindedir.

Örnekler:

-Balon je **naduven**. (*Balon şişirilmiş).*

-Kiflice su **pojedene**. (*Rulo poğaçalar yenilmiş).*

-Soba je **okrečena**. (*Oda boyanmış).*

Türkçenin ilgi zamirlerini bilmediği göz önüne alındığında, Hint-Avrupa bağımlı tamlamaları ifade etmek için kullanılan ilgi zamirleri, *particip ve proparticip* kullanılarak ifade

edilir. *Particip ve proparticip*, bir Hint-Avrupa bağımlı tümlecini belirtirken bir ismin özniteliği yerine veya özne veya nesneye eşdeğer olduklarında bir isim yerine kullanılabilir. *Proparticip* terimi, Yugoslav Türkologları tarafından farklı türde bağımlı cümleciklerin ifadesinde, katılımcı ile ilgili kullanımı ve anlamındaki farkı belirtmek için tanıtıldı.

Proparticip terimi, -dIk ve - (Y)AcAk'taki somutlaştırılmış sıfat-fiilleri, kendisinde bol bulunan diğer Türkçe sıfat-fiillerinden özellikleriyle ayrılan iki sıfat-fiil anlamına gelir. Birkaç tür Sırpça bağımlı cümleyi çevirmenin ve ifade etmenin anahtarını temsil ediyorlar.

Proparticip'in isim kullanımına gelince, cümlenin ana öğelerinin işlevinde bulunabilirler. (özne ve nesne).

-Özne olarak:

-Hakkı'nın dediği doğru çıkacak. *Ono što je Haki rekao, ostvariće se.*

-İsim cümlesindeki yeri:

-Bildiğim bir şey varsa, o da uçamadığı idi. *Ako je bilo nešto što znam, onda je to činjenica da nije mogla da leti.*

-Nesne olarak:

-Dünyayı anladığımızı, herşeyi bildiğimizi sanıyorduk. *Mislili smo da razumemo svet i da sve znamo.*

-Sonra, anlatabildiğinden tam emin olamayınca, yanına dönüp içeriye seslendi: 'Maria'. *Zatim se, kako nije bio siguran da je dobro objasnio, okrenuo i doviknuo unutra: Marija.*

-İmtihana girmiş, yüzde yüz kazanacağından emindi. *Izašao je na ispit i bio je siguran da će sto posto položiti.*

Sıfat olarak kullanılan particip ise eylemin nesnesini belirtebilir, eylemin zamanını, yerini ve nedenini ve ayrıca hangi araçla yapıldığını ifade edebilirler. Proparticip, -"koji" - "čiji" zamirleriyle ilgili cümle tarafından, tamlama dışındaki durumlarda bulundukları gerçeğiyle Sırpçaya çevrilir.

Nesne:

-Aradığım Antonela bu evde olamazdı. *Antonela **koju** sam zvao nije mogla biti u ovoj kući.*

Yer:

-Kedi, kadının oturduğu dıvana sıçradı. *Mačka je skočila na divan **na kojem** je sedela žena.*

Zaman:

-Gene geç uyandığım bir sabah... *Jednog jutra kada sam se isto tako kasno probudio*...Araç:

-Doğum günümde fotoğraf çektireceğim makineyi satın aldım. *Kupio sam aparat kojim ću se slikati na svom rođendanu.*

Uygun edatlarla sıfat fiilerin çevirisi söz konusu olduğunda, şartlı olarak, belirli edatların kullanılmasının, hangi tür bağımlı tümcenin söz konusu olduğunu belirlediği söylenebilir.

-Böylece Sırpça nedensel cümlenin - için, -dolayı,- ötürü, -cihetle, -nazaran, -göre;

-Birini duyduğum, diğerini anladığım için beğenirim. Jednu volim zato što je osećam, a drugu zato što je razumem.

-takdirde ve -surette edatlarını ekleyerek sözleşme cümlesi;

-Böyle devam ettiğiniz surette bu evi terketmek zorunda kalacaksınız. Ukoliko nastavite ovako, bićete prinuđeni da napustite ovu kuću.

-halde edatını ekleyerek izin verilen cümle;

Hava sıcak olduğu halde camlar inikti. Iako je vreme bilo toplo, okna su bila spuštena.

-gibi, -üzere, -veçhile, -kadar, -nispette, -başka edatlarıyla karşılaştırmalı cümle;

-Makedoncada olduğu gibi, Sırpçada da çok Türkçe kelime var. Turskih reči ima mnogo, kako u makedonskom, tako i u srpskom.

-sonra, -zaman, -vakit, -zamanlar, -sıralar, -sırada, -sürece, -müddetçe, -anda, -esnada, -önce, -evvel, -beri, -gibi edatları eklenerek zaman cümle oluşturulur.

Uyandığım zaman iyiden iyiye geceydi. Kada sam se probudio,već je uveliko bila noć.

Sıfat fiiler ayrıca diğer ilgili tümceleri (yer tümceleri) oluşturmak için ve ayrıca -göre, -dair, -ait, -değgin edatlarını ekleyerek genişletilmiş ekli tümcelerin işlevinde kullanılır.

O kitabı yazacağına ait hiçbir iz yok. Nema nikakvog znaka o tome da će napisati tu knjigu.

-Türkçede Dık ve (y)AcAk sıfat fiilerin olması bir Hint Avrupa dilinden büyük farklılık gösteriyor. Türkçedeki bir kelime olurken Sırpçada farklı bağımlı cümleleri kullanarak bir çok kelime ile çevirisi yapılıyor o yüzden söz konusu sıfat fiilerin öğretilmesi ve öğrenilmesi zor oluyor.

Tablo 14

Türkçe ve Sırpça zamanların karşılaştırılması

	TÜRKÇE	**SIRPÇA**	**FARKLILIK**	**ÖRNEKLER**
Şimdiki zaman/ Prezent	-Şimdiki Zaman hareketin içinde bulunulan zaman içinde geçtiğini anlatmaya yarayan eklerdir.	-Şimdiki zaman, hakkında konuşulurken aynı anda yapılan bir eylem ile sürekli (her zaman) gerçekleşen bir eylemi ifade eden basit ve kişisel bir fiil biçimidir.	-Türkçede bazı doğal düzene, alışkanlığa göre gerçekleşen eylemler için, atasözlerinde, sürekli-her zaman var olan bir eylemi ifade eden geniş zaman kullanılırken Sırpçada Prezent/Şimdiki zaman kullanılmaktadır.	*-Posle jeseni dolazi zima. /Sonbaharın ardından kış gelir.* *-Riba smrdi od glave. /Balık baştan kokar*

Geçmiş zaman/ Perfekat	-Hareketin konuşma anından önce yapıldığını ve konuşanın hareketin gerçekleşip gerçekleşmediğini kesin olarak bildiğini belirten bir zamandır.	-Geçmiş zaman, geçmişte gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmiş olan bir eylemi, hakkında konuşma anından önce gösteren birleşik bir kişisel fiil biçimidir.		*-Dün İzmir'den geldim.* *-Juče sam došla iz Izmira.*
Öğrenilen /Miş'li geçmiş zaman/ Pripovedačko vreme	-Hareketin konuşma anından önce yapıldığını, konuşanın hareketin yapıldığını kesin olarak bilmediğini, başkasından duyduğunu ya da sonradan farkına vardığını anlatan bir zamandır.	-Sırpçada bunun karşılığı yoktur o yüzden öğrenilen geçmiş zamanı özel kelimeleri ekleyerek çeviriyoruz. *-čula sam da, priča se da, izgleda da...*		*-Nur evlenmiş. Čula sam da se Nur udala.* *-Zeynep Ali'den ayrılmış. Čula sam/Priča se da Zejnep raskinula sa Alijem.*
Gelecek zaman/ Futur I	-Fiilin ifade ettiği hareketin geçmişte ya da içinde bulunulan zamanda gerçekleşmediğini, gelecek zamanda gerçekleşeceğini bildiren bir zaman dilimidir.	-Futur I (gelecek zaman), konuşma anından sonra gelecekte gerçekleştirilecek bir eylemi gösteren basit veya bileşik bir kişisel fiil şeklidir.		*-Ben sarma yapacağım./ Napraviću sarmu.* *Şimdi geleceğim. Sada ću doći.*
Geniş zaman/ Aorist/ Present simple tense	-Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanların tümüne ait olduğunun, yani her zaman tekrarlandığı bildirir.	-Geniş zamanın karşılığı İngilizcede de gibi Şimdiki zaman olmaktadır.		*-Görüşürüz./ Vidimo se.* *-Ben İtalyanca konuşmam. Ja ne pričam italijanski.*
Aorist-Önceki geçmiş zaman	-Türkçenin karşılığı geçmiş zamanıdır.	-Sırpçada Aorist, geçmişte hızlı, dinamik bir eylemi veya konuşulduğu andan hemen önce gerçekleşen bir eylemi gösteren basit bir kişisel fiil biçimidir.	-Sırpçada şimdiki zamanı ifade ederken Türkçede geçmiş zamanı eder.	*-Sad sedoh i napisah ovo. Şimdi oturdum ve bunu yazdım.*

Pluskvamperfekat/ Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi	-Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, başka bir geçmiş eylemden önce gerçekleştirilen veya gerçekleşmiş olan bir eylemi gösteren bileşik bir kişisel fiil biçimidir.	-Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, başka bir geçmiş eylemden önce gerçekleştirilen veya gerçekleşmiş olan bir eylemi gösteren bileşik bir kişisel fiil biçimidir.		*-Kad sam stigao kući gosti su već bili otišli. Eve geldiğimde misafirler çoktan gitmişti.*
İmperfekat-tamamlanmış geçmiş zaman	-İmperfekat (tamamlanmış geçmiş zaman), geçmişte belirli bir zamanda gerçekleşen bir eylemi gösteren fiil şeklidir. Konuşmada neredeyse kaybolmuştur, edebi dilde biraz daha yaygındır ve bunun yerine imperfekat formun geçmiş zaman kullanılmaktadır.	-Türkçe: Türkçenin karşılığı geçmiş zamanıdır.		*-Danima ona pomno čitaše, te ne primeti promene napolju.* *-Günlerce dikkatlice okudu ve dışarıdaki değişiklikleri fark etmedi.*
Emir kipi/Imperativ	-Eylemin emir yoluyla yapılması gerektiğini gösteren kiptir.	-Imperativ, bir emir, istek, yasak, teşvik veya tavsiyeyi ifade etmek için kullanılan basit ve kişisel bir fiil şeklidir. Doğrudan anlatımında, konuşmacının muhatabına hitaben kullanılır.		1. tekil şahıs - 1. çoğul şahıs- - dođ**imo!** 2. tekil şahıs – **gel!dođi**! 2. çoğul şahıs - gelin- dođ**ite!** 3. tekil şahıs – gelsin! **neka dođe!** 3. çoğul şahıs -gelsinler- **neka dođu!**
İstek kipi/ Optativ	-İstek kipi, bu kip, fiile istek niyet, arzu kavramları veren bir tasarlama kipidir, yapılan işin istendiğini veya o	-Sırpçada istek kipi optativ olarak bilinir. Sırpçada optativ, radni glagolski pridev- Aktif fiil sıfatı ve		*-Hadi sinemaya gidelim!* *-Hajde da idemo u bioskop.*

	işe niyet edildiğini gösterir.	özel kelimeleri ekleyerek yapılır. *Hajde da...*		
Gereklilik Kipi	-Fiile **"-malı/meli**" eki getirilerek yapılır. Belirtilen işin yapılması gerektiğini bildirir.Ekin asıl işlevi zorunluluk bildirmektir.	-Mastar/İnfinitiv, bir cümlede eksik anlamlı fiillerin tamamlayıcısı olarak kullanılır: moći/abilmek, trebati/gerekmek, morati/malI, hteti/istemek.		*-Šabac'a gitmeliyim.* *-Moram ići u Šabac.*
Dilek-Şart Kipi	-Türkçe: Fiile "-sa/-se" eki getirilerek yapılır. Fiilin yapılması dileğini bildirir.	-Dilek-Şart kipi koşullu cümlelerle ifade edilir. Koşul cümleleri, ana cümlenin eylemini gerçekleştirmek için bir koşul belirten bağımlı cümlelerdir. Bağlaçlar: -da, -ako, -ukoliko ve: -kad bi, -kad bih, -ako bih, -ako bi.		*-Param varsa Türkiye'ye gidebilirim. Da imam novac mogla bih da odem u Tursku. Yarın hava güzel olursa geziye giderim. Ukoliko sutra bude lepo vreme, otići ću na izlet.*
Potencijal	-Potencijal'ın karşılığı Şart kipinin hikayesi'dir.	-Olası kip olarak da adlandırılan potansiyel, bir eylemi gerçekleştirme veya gerçekleştirme olasılığını, arzusunu veya niyetini ifade eden karmaşık bir kişisel fiil biçimidir.		*-Kad bih imao novca, kupio bih auto.* *-Param olsaydı araba alırdım.*
Futur II	--Futur II'in gelecek zamanın şartı'dır.	Futur II gelecekteki bir eylemden önce gerçekleştirilecek veya gerçekleştirilecekmiş olan bir eylemi gösteren bileşik bir kişisel fiil biçimidir. Konuşmacının gelecekte bir eylemin gelecekteki başka bir eylemden		*-Ako bude padala kiša, ostaćemo kod kuće. Yağmur yağacaksa, evde kalırız.*

		önce veya aynı anda gerçekleştirileceğine dair varsayımını ifade eder.		

EKLER/ANKET

Son olarak anketin uygulaması yapılmıştır. Anket, Sırbistan'da Türkçeyi öğrenen Sırp öğrencilere ve Sırpçayı öğrenen Türk öğrencilere uygulanmıştır. Ankete katılan bazı öğrencilerin kimlikleri gizli tutulmuştur.

Ek.1 Kaynak kişi anketi N.1

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyorum.
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Üçüncü sınıfa gidiyorum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Fakülteden önce sadece temel şeyleri biliyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Okuma, yazma ve dinleme kolay geliyor ama konuşmaya gelince, konuya ve o konu için yeterince iyi bir kelime dağarcığı olup olmadığına bağlı olarak zor olabilir.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Belki sözdizim çünkü baya geniş bir konudur.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Kullandığımız kitaplar bana göre iyi.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Cümlelerin her iki dile çevirmesi ve Türkiye'den hocalarla konuşması.

9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Her dilde olduğu gibi bu dillerde de farklılıklar var. Örneğin, cümlede öğe dizilişi, aynı zamanda bazı harfler, Türkçede daha fazla sesli harflerin olması farklıdır vb.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Özel yöntemleri kullanmıyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Bütün derslerden zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Cümlelerin çevirisi yaptığımızda benim için zor olabilir.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Her zaman daha iyi olabilir.

Ek.2 Kaynak kişi anketi N.2.

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Dördüncü yılındayım.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır, bilmedim.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor ve neden?	-Benim için en zor dil becerisi konuşma ve en kolay okuma.

6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sözdizim.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Kitaplar zor bir şekilde anlatılıyor, karmaşik.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Türkçe iletişim.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Evet bence. Hal ekleri farklı olduğu için bazen çok zorlanıyorum. Mesela, ''Türkiye'ye gidiyorum'' cümlesinde datif hal eki kullanılır, Sırpçaya çevirince Lokatif hal ekin anlamını taşıyor ve her zaman onları karışıtırıyorum. Ablatif hal eki Sırpçada yok o yüzden o da zor olabilir.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Diziler izliyorum, bir kursa gidiyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Bilmem.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Sırp dilini bilmeyen öğretim üyeleriyle dersler
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Memnun değilim.

Ek.3 Kaynak kişi anketi N.3

1.	Adınız Soyadınız	-Ksenija Kominac
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyorum.
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Beşinci sınıfa gidiyorum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Tabii ki.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Benim için hepsi kolay.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Bana hiç biri zor gelmiyor.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Daha iyi olabilir.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Türkiye'den gelen hocalarla konuşma etkinlikleri yardımcı oluyor.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Çok büyük değiller, ama 3 tane söylemem gerekirse: -cümledeki yüklemin yeri, Sıprçada cümlenin neredeyse başında bulunurken, Türkçede cümlenin sonunda olduğu için çeviri yapıldığı zaman zor oluyor; -Sırpçada ablatif hal eki yok, Türkçede vokatif hal eki yok; -Sırpçada sıfat fiiler yok.

10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Türk müziği dinliyorum, film ve dizileri izliyorum ve Türkçede her zaman konuşmaya çalışıyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Okutmanlarla derslerimiz çok ilginç.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Dil bilgisi ile ilgili derslerimiz zor.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Evet, memnunum.

Ek.4 Kaynak kişi anketi N.4

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Dördüncü sınıfa gidiyiyorum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır, bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Zor- konuşma.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sözdizim.

7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-İyi.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Hocalarla Türkçe konuşmak.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Farklılıklar çok büyük.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Türkçe kursuna gidiyorum, Türkçe okuyorum, dizi izliyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Konuşma derslerinden zevk alıyroum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	Dil bilgisi dersleri.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	Konuşma dersleri daha iyi olurlarsa, çok daha iyi olurdu.

Ek.5 Kaynak kişi anketi N.5

1.	Adınız Soyadınız	Tijana Jovanović
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı bölümünde okuyordum.
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	Mezun oldum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	Çok az biliyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	Benim için kesinlikle en zor dil becerisi konuşmadır, çünkü hal eklerini sürekli karıştırıyorum ve cümlenin sonuna hangi fiilin koyacağımı düşünmem gerekiyor. Okuma, yazma ve dinleme ise kolay geliyor.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	Sözdizim diyebilirim. Türk dilinin cümle yapısı Sırp diline göre çok farklı olduğu için öğrenme sürecini zorlaştırabilir ve en başta garip olabilir.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	Bana göre kitaplar fena değil, farklı farklı konulardan bahsediyorlar ve gündüz hayatı ve kültür hakkında çok şeyi öğrenebiliriz.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	Okutmanlarımız ile konuşmak dersleri.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	Bence bu iki dil arasında o kadar büyük farklılıklar yok. Türkçeye özgü bir şey fiilin cümlenin sonuna koyulmasıdır ve bu en büyük farklılık.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	Türk kitaplarını okuyorum, dizileri ve filmleri izliyorum.

11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	Okutmanlarımız ile derslerden en çok zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	Türk edebiyatı çünkü daha çok teoriden ve yazarların hayatlarından konuşuyoruz ve bu ezberlemek için zor oluyor ve Türkçe ve Sırpça karşılaştırma dersleri çünkü her iki dilin grameri çok zordur.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	Evet, gayet memnunum.

Ek.6 Kaynak kişi anketi N.6

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	Dördüncü sınıfa gidiyorum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	Hayır, bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	Zor- konuşma Kolay- okuma
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	Sözdizim.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	/
8.		Dil bilgisi alıştırmaları ve okutmanlarla çeviri yapma.

	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	Evet
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	Hayır, kullanmıyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	Alıştırma derslerinden zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	Teori dersleri benim için zor geliyor.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	Hayır, memnun değilim.

Ek.7 Kaynak kişi anketi N.7

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	Dördüncü sınıfa gidiyorum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	Evet.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	Zor- konuşma Kolay- okuma
6.		Sözdizim

	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	Kitapların çoğu eski.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	Derslerde Türkçe konuşmak.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	Evet çok büyük.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	Türk dizileri izliyorum ve Türk müziği dinliyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	/
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	Karşılaştırmalı Sözdizimi
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	Şimdilik memnun değilim.

Ek.8 Kaynak kişi anketi N.8

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	Üçüncü sınıfa gidiyorum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	Hayır, bilmiyordum.

5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	Konuşma benim için zor oluyor.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	Morfoloji
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	Bence kitaplarımız iyi.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	Dinleme etkinlikleri.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	Neredeyse her şey farklıdır.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	Sadece pratik yapıyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	Pratik yaptığımız derslerden zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	Karşılaştırmalı sözdizim en zor oluyor.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	Dürüstçe, değilim.

Ek.9 Kaynak kişi anketi N.9

1.	Adınız Soyadınız	
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	4
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	Hayır.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Dinlemek, anlamak, okumak, yazmak benim için kolay, konuşmak benim için zor.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sözdizim
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Çok fazla materyalimiz, kitabımız yok.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Müzik dinlemek, film izlemek, konuşmak.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Farklılıklar çok büyük. Türkçede cümledeki kelime sırası Sırpçadan çok farklı, kelimelerin çevirisi de farklı oluyor. İyelik ekleri farklı ve dil bilgisinin çoğu farklıdır.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	Kursa gidiyorum, Türkçe müziği dinliyorum.

11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	/
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Çağdaş Türk dili, Türk dili 4, 5, 6, 7, 8.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Hayır, memnun değilim.

Ek.10 Kaynak kişi anketi N.10

1.	Adınız Soyadınız	
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	4.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Kolay dil becerileri - dinleme ve okuma, zor – konuşma.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sözdizim.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Fena değil.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Okutman eşliğinde tartışma ve Türkçe sunum yapma.
9.		-Var.

	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Türkçe içerik izlemek, haberleri takip etmek, Türkçe makale ve kitap okumak.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Çeviri yaptığımızda derslerden en çok zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Teori dersleri.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Evet, memnunum.

Ek.11 Kaynak kişi anketi N.11

1.	Adınız Soyadınız	-Sanja Dejanović
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı bölümü
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Mezun oldum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır, bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Yazma biraz daha zor geliyor çünkü Türkçede kelime yapısı Avrupa dillerinden farklıdır. Konuşma kolay geliyor çünkü Türkçeden Sırpçaya gelen 8000 kelimeden fazla var ve onu gündem kullanıyoruz.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz	

	(fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sözdizim. Söylediğim gibi, kelime yapısı farklı olduğu için daha zor oluyor.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Ksenija Hoca'nın kitapları çok iyi.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Konuşma egzersisleri.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Kelime kurma, cinsiyet, filin cümledeki yeri...
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Dizileri izleyip müzik dinliyorum. Bazen daha önce okuduğum romanları tekrar okuyorum ama Türkçede.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Edebiyat derslerinden en çok zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Osmanlıca dersleri. Daha çok Arapça kelime olduğu için.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Tabii ki. Ama bir dili öğrenmek hiç bitmeyen işidir.

Ek.12 Kaynak kişi anketi N.12

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı bölümünde okuyorum.
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-4. sınıfa gidiyorum.

4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır, bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Cümleler dillerimizde farklı şekilde kurulduğundan karşılaştırmalı sözdizim zordur. Günlük iletişimde Türkçe kolay ve ilgi çekicidir.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Morfoloji ve sözdizim çünkü Sırpçadan daha zor.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Kitaplar ilginç ama genel olarak çok eski.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Konuşma dersleri ve Tarık hocamızla yaptığımız sunum dersleri ilginç oluyor.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Evet, farklılıklar büyük: 1. Sırpçada cinsiyetin olduğu 2. Kelime yapımı çok farklı çünkü Türkçede sadece sonekleşme varken Sırpçada hem sonekleşme hem de önekleşme vardır. 3. Mış'li geçmiş zaman Sırpçada yok ve bizim için bazen zor oluyor.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Dizileri izliyorum ve Türkçede haberleri izliyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Günlük kullanımında Türk dili dersimizden zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Folklor dersimiz çünkü sınavı geçebilmek için kriter çok yüksek.

13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Evet. Bence Türkiye'de olduğum için bana çok yardım etti.

Ek.13 Kaynak kişi anketi N.13

1.	Adınız Soyadınız	
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	4.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır, bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Zor- konuşma
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Morfoloji.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Kitaplar iyi, memnunum.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Konuşma etkinlikleri
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Dil bilgisinde farklılıklar var.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Türk filmleri izliyorum, çocuk kitapları okuyorum, şarkıları dinliyorum, Türkçesi ana dili olan insanlarla konuşuyorum.

11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Okutmanlarla konuşma derslerinden en çok zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Osmanlıca dersi benim için zor.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Memnun değilim.

Ek.14 Kaynak kişi anketi N.14

1.	Adınız Soyadınız	-Snežana Knežević
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı bölümünde okuyordum.
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Mezun oldum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Konuşma zor oluyor çünkü cümle yapıları Sırpçadan farklı olduğu için cümleleri kurabilmek için tam tersi düşünmem gerekiyor. Kolay da yazma çünkü çok yeni harfler yok, latin alfabesi Sırpçada da var.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sözdizim konusu benim için en zor çünkü Sırpçadan her şey ters oluyor.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Fena değiller ama bence daha iyi olabilir.

8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Konuşma yaptığımız zaman.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Şu anki bakış açısından, fark o kadar büyük değil, belki de cümledeki kelimelerin sırası.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Şimdi hayır, sadece dizileri izliyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Türkçede çeşitli konuları tartıştığımız uygulama derslerinden en çok zevk aldım.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Karşılaştırmalı söz dizimi dersleri benim için en zor olanıydı. Çünkü o derslerde kelimelerin ve cümlelerin anlamlarını bir dilden diğerine doğru bir şekilde aktarabilmek için öğrendiklerimizi uygulamamız ve daha fazla çalışmamız gerekiyordu. Ama eğlenceliydi.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Evet, gayet memnunum.

Ek.15 Kaynak kişi anketi N.15

1.	Adınız Soyadınız	/
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı bölümünde okuyordum.
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Mezun oldum.
4.	Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Dizilerden temel şeyleri biliyordum, örneğin: merhaba, nasılsın, iyiyim gibi.

5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Kesinlikle konuşma dil beceresi en zor oluyor çünkü etrafımızda çok fazla Türkçe olmadığı için, kiminle konuşabileceğimi bilmiyordum. Zamanla Türk arkadaşlarım oldu ve o anda ben öğrendiklerimi uygulamaya başladım. Bir de Türkçe ve Sırpça dilleri farklı olduğundan dolayı sözlü çeviri yapmak en zor oluyor, Türkçedeki cümlenin sonunda olanlar Sırpçada cümlenin başına geliyor ve öyle de bütün söylendikleri ezberlemek çok zor oluyor. Diğer dil becerileri kolay oluyor çünkü Sırpçada da latin alfabesi var, yeni harfler çok zor değiller ve dinleme zamanla kolay oluyor.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sanırım sözdizim. Yüklemin yeri sondadır ve bu Sırpçaya göre farklı oluyor. Bazen de ismin cinsiyeti olmadığı için kimin hakkında konuşulduğunu belli olmuyor, o da zor olabilir.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Derslerde bazen kitapları bazen de hocanın söylediklerini yazıyorduk. Kullandığımız kitaplar iyi, özellikle Mirjana Teodosijevic'in kitabı ''Günlük Konuşmada Türkçe'' çünkü hem grameri hem de kullanılan deyimler, atasözleri anlatıyor ve Ksenija Aykut'un kitabı ''Turski folklor''çünkü Türk kültürünü, halk oyunlarını, yemeklerini, bayramlarını vb. anlatıyor.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Okutmanlarımızla Türkçe konuşmak ve sunumları yapmak. Sadece Türkçeyi değil, aynı zamanda Türkiye hakkında çok bilgi ediniyoruz.
9.		-Farklılıklar çok büyük değil ama var tabii ki.

	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-İlk önce Sırpçada 3 farklı cinsiyetin olduğu; -İkinci olarak öğe dizilişi çünkü Sırpçada Özne+Yüklem+Nesne' olurken Türkçede Özne+Nesne+Yüklem' oluyor. -Üçüncü olarak da Sırpçada sifatın isme göre değişimi. Yani Sırpçada hem isme hem de sıfata hal ekleri eklenir ve öyle de bir kelimenin cinsiyetine göre onun yanında duran sıfat da aynı isim gibi değişiyor. Örneğin, L***ep**a devojk**a**. Güzel kız.* *Vidim lep**u** devojk**u**. Güzel kızı görüyorum.*
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-En çok Türk arkadaşarımla konuşuyorum ve Türk müziği dinliyorum. Zamanım varsa dizileri izliyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Konuşma derslerinden zevk alıyordum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-En zor derslerden edebiyat ve karşılaştırmalı sözdizimdi. Edebiyatta bir çok yazarın hayatı hakkında çok bilgi öğrenmemiz gerekiyordu ve aynı zamanda çok kitap da okumamız gerekiyordu. Karşılaştırmalı sözdizim zaten çok zor çünkü farklı olan dillerin karşılaştırılmasını yapıyorduk.
13.	Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Evet memnunum ama tabii ki daha iyi olmak istiyorum.

Sırpçayı öğrenen Türk öğrencileri

Ek.16 Kaynak kişi anketi N.16

1.	Adınız Soyadınız	-Barış Yapar
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Yıldız Teknik Üniversitesi-Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Mezun oldum.
4.	Sırpçayı Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Evet
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden	-Konuşma zor, yazma kolay. Çünkü Sırpça telaffuzu zor bir dil.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Sırpça önekler zorlayabiliyor. Morfoloji diyebilirim.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Yetersiz.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Sırpça öğrenmenize yardımcı oluyor?	/
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Büyük. Türkçenin her iki cinse uygun, Sırpçada kelimelerin cinsiyetinin olması en büyük fark. Yine Sırpçada istisnai kelimeler ve gramer yapıları Türkçeye göre daha fazla. Türkçe sondan eklemeli, Sırpça baştan eklemeli bir dil.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Sırpçası ana dili olan insanlarla konuşuyorum. Müzik dinliyor, mesajlaşıyor, programlar izliyorum.
11.		-Günlük deyimleri öğrenmeyi seviyorum.

	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Öneklerden kaynaklı benzer kelime kökünün birçok farklı anlama gelmesi zorluyor.
13.	Sırpça dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Sırpçada ilerlemem fena değil, ama daha iyi olabilirdi.

Ek.17 Kaynak kişi anketi N.17

1.	Adınız Soyadınız	-İlker Burak Öztürk
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Karadeniz Teknik Üniversitesi-Makine Mühendisliği
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Mezun oldum.
4.	Sırpçayı Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Evet.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Benim için dinleme ve konuşma zor oluyor, yazma ve okuma kolay.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Benim için söz dizimi zor oluyor çünkü Sırpça ve Türkçe benzeyen diller değiller.
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Bence materyaller çok modern ve güncel değil ancak giriş seviyesindeki öğrenciler için yeterli.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Sırpça öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Kendi başıma öğreniyorum.

9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Evet, Sırpçada çok istisna var.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Türkçeden çok Sırpçaya maruz kalıyorum. Dizileri Sırpça çeviri ile izliyorum. Telefonu Sırp ayarlarıyla kullanıyorum.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Diğer insanlarla etkileşime girdiğimiz derslerden daha çok keyif alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Teori dersler benim için en zor.
13.	Sırpça dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Tabii ki çok memnunum ama zamanla Sırpça dilimi geliştirmek istiyorum.

Ek.18 Kaynak kişi anketi N.18

1.	Adınız Soyadınız	-Uğur Şahin
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Hacettepe Üniversitesi TDE - Doktora
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	-Doktora tezimi yazıyorum.
4.	Sırpçayı Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Evet.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Bana yazma zor geliyor çünkü Sırpçada kiril alfabesi kullanılır.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz	-Sözdizim

	(fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-İyi değiller.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Sırpça öğrenmenize yardımcı oluyor?	-Konuşma etkinlikleri.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Evet. Cinsiyet, yeni harfler, sözdizim
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-Dizi izlemek, makale okumak.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Konuşma derslerinden zevk alıyorum.
12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Yazma en zor oluyor, daha önce dediğim gibi farklı alfabeden dolayı.
13.	Sırpça dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Evet, gayet memnunum.

Ek.19 Kaynak kişi anketi N.19

1.	Adınız Soyadınız	-Muhammed Arslan
2.	Okuduğunuz yer ve bölüm	-Akdeniz Üniversitesi Elektrik Elektronik Mühendisliği
3.	Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?	4.
4.	Sırpçayı Fakülteden önce biliyor muydunuz?	-Hayır, bilmiyordum.
5.	Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?	-Yazma zor,diğerleri kolay.
6.	Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.	-Morfoloji
7.	Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?	-Fena değil.
8.	Sınıfta hangi etkinlikler Sırpça öğrenmenize yardımcı oluyor?	-En çok Sırp arkadaşlarımla konuşmak.
9.	Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.	-Gramer yapısı evet ama çok fazla benzer kelime var.
10.	Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?	-İnsanlarla konuşmak.
11.	Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?	-Konuşma ve dinleme derslerinden zevk alıyorum.

12.	Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?	-Gramer bilgisi çünkü çok var.
13.	Sırpça dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?	-Memnunum.

Türkçeyi öğreten Türk hocaları

Ek.20 Kaynak kişi anketi N.20

1.	Adınız Soyadınız	-Önder Çangal
2.	Ünvanınız	-Doç. Dr.
3.	Çalıştığınız kurum	-Gaziantep Üniversitesi
4.	Kaç senedir Türkçe öğretiyorsunuz?	-12 yıldır.
5.	Kaçıncı sınıflarda öğretmenlik yapıyorsunuz?	-A1, A2, B1, B2, C1, C2 düzeyleri ve üniversitenin Türkçe Hazırlık, 1. ve 2. Sınıfları.
6.	Derste hangi kitapları/materyalı kullanıyorsunuz?	-Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe.
7.	Sizin tercih ettiğiniz öğretim yöntem ve teknikleri hangileridir? Neden?	-Doğal yöntem, düzvarım yöntemi (the direct method), berlitz yöntemi ve genellikle seçmeci yöntem olarak adlandırılan diğer yöntemlerin dersin amacına hizmet edecek yönlerinden yararlanmak.
8.	Siz derslerde anadil kullanımının yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?	-Bana kalırsa derslerde yalnızca hedef dilde öğretim yapılmalıdır. Türkçe öğrenen öğrenciler derste Sırpça kullanmaya alışırsa bunun devamını istiyorlar. Kelimelerin hemen Sırpçalarını öğrenmek

		istiyorlar. Bu da bilgiye kolay ulaşmalarını sağlıyor ve kolay unutmalarına neden oluyor.
9.	Öğrenciler için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor? Neden?	-Dil öğretiminde okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin eş zamanlı olarak geliştirilmesi gerekir. Diğerlerinden üretici beceriler olarak ayrılan konuşma ve yazma öğrencilere daha zor gelir. Çünkü bu becerilerde öğrencinin kendisinin bir şeyler üretmesi gerekmektedir. Özellikle yurt dışında Türkoloji Bölümlerinde Türkçeyi ana diller üzerinden öğrenen Türkologlar Türkçe konuşurken zorlanmaktadır.
10.	Öğrenciler genelde hangi gramer konularında zorlanıyorlar (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Neden?	-Türkçe öğrenen yabancıların tamamı ismin durum/hâl eklerinde zorlanmaktadır. A1'den C1'e her düzeyde bu kuralda hatalar yapılabilmektedir. Söz dizim de zaman zaman sorunlar olabiliyor.
11.	Türkçe öğretirken sizin için anlatılması zor olan gramer konusu nedir?	-Türkçede fiillere göre kullanılacak hâl/durum ekleri de farklılaşmakta, öğrencilere bunu vermek zor oluyor. Düz bir sistem olmadığı için öğrencilerin kuralı doğru kullanmaları bir alışkanlık gerektiriyor.
12.	Türkçe ve Sıprçanın en büyük farklılıkları nedir? Anlatınız.	-Burada hem benzerlik hem de farklılıklara değineceğim. Sırpça da Türkçe gibi yazıldığı gibi okunmaktadır. Bu çok önemlidir. Sırpça ve Türkçede ortak yaklaşık 8 bin kelime bulunmaktadır. Bu da dil öğretimini kolaylaştırmaktadır. Farklılıklar için ise alfabenin farklı olması (ö ve ü seslerinin telaffuzu zorlaşıyor), söz dizimi farklılıkları (Sırpçada "Ben gidiyorum okula" şeklinde cümle kuruluyor), Sırpçada kelimelerin cinsiyetlerinin olması, hâl eklerinin kullanımının farklı olması (Türkçede "Eve gittim" demek yerine Sırp öğrenci kendi

		dilinden hareketle "Evde gittim" diyebiliyor) sayılabilir.

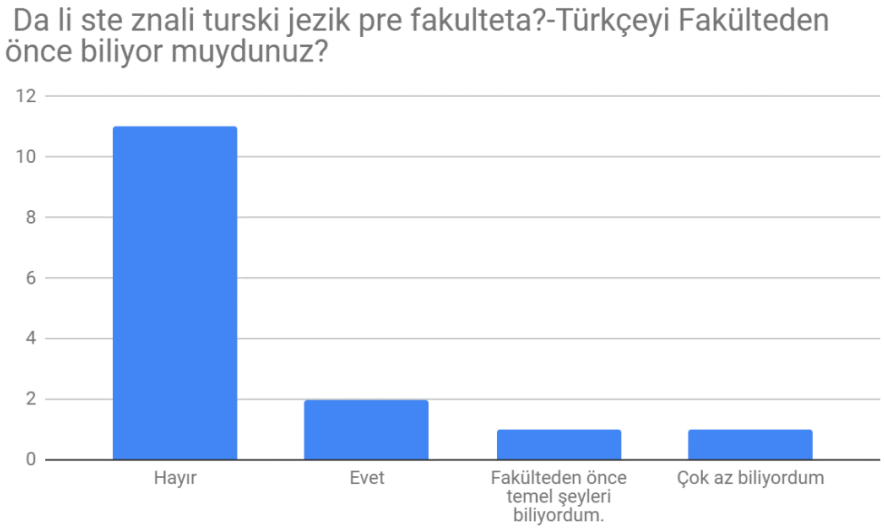
BÖLÜM V
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Bulguların Değerlendirilmesi

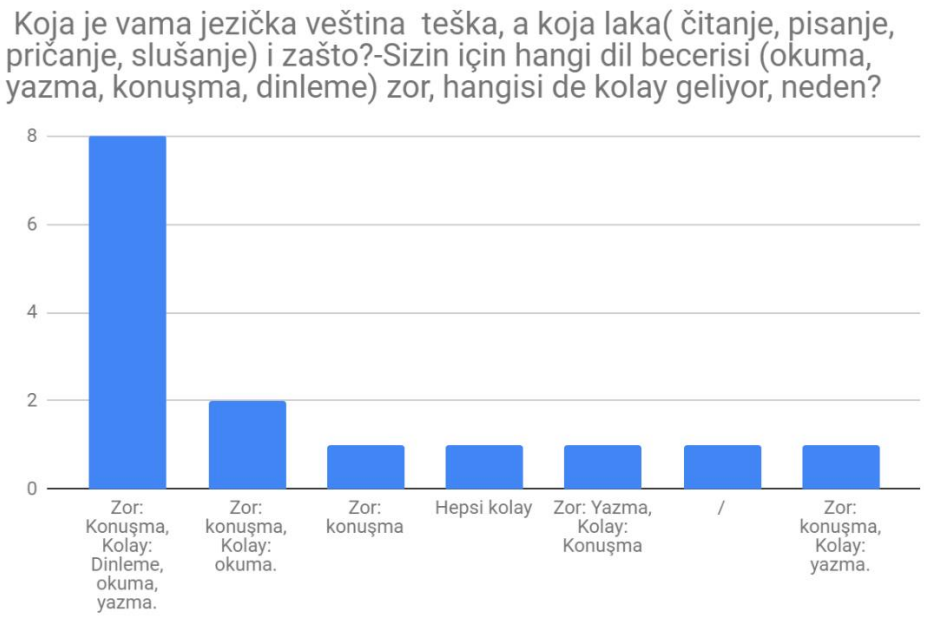
Mavi grafik Belgrad Üniversitesi Filoloji fakültesi Türk dili ve edebiyati okuyan öğrencileri gösterirken kırımızı grafik yabancı dil olarak Sırpçayı öğrenen Türkleri göstermektedir.

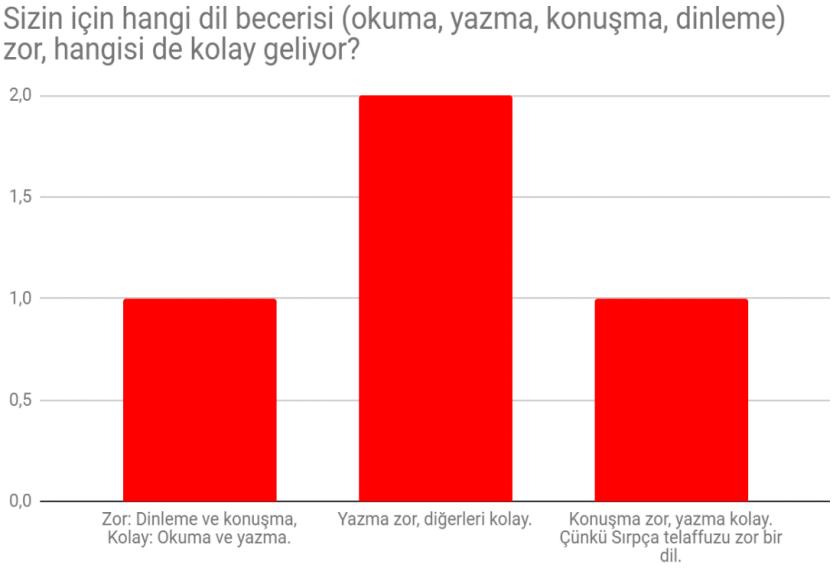

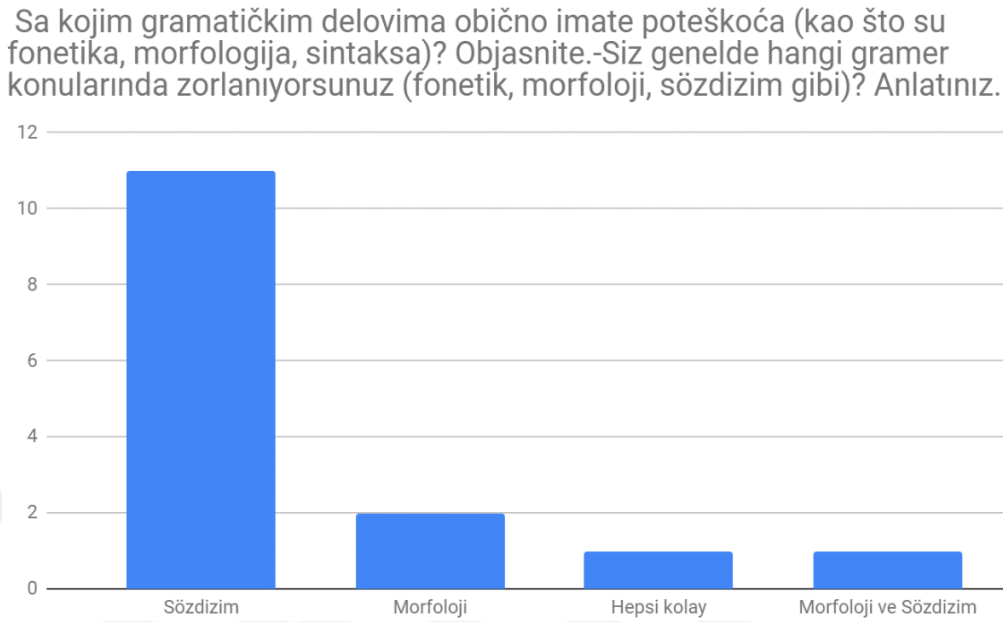

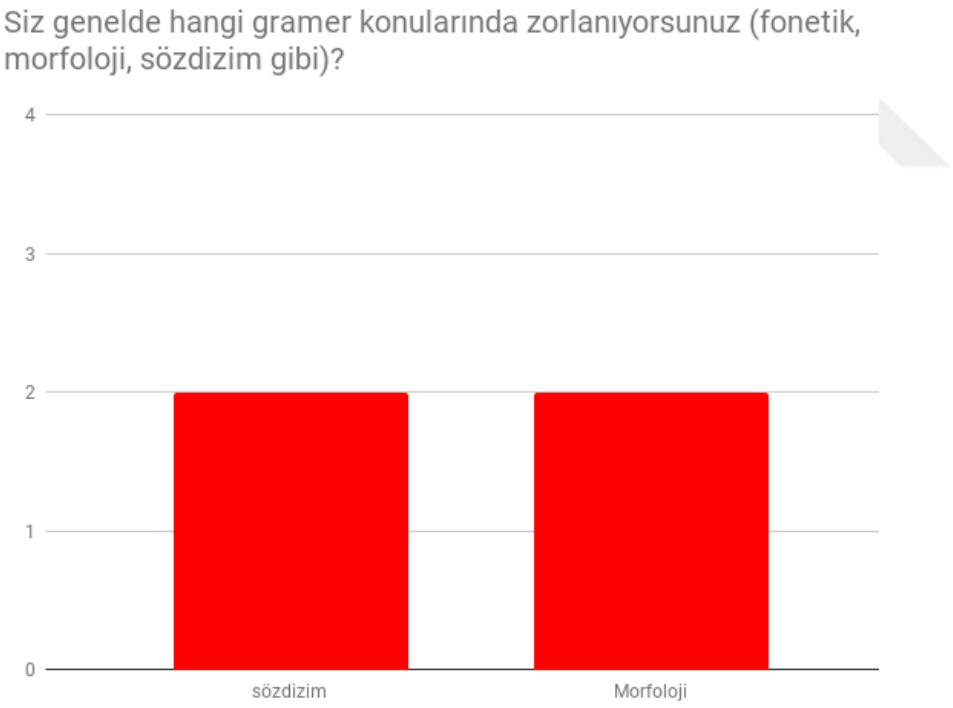

Da li ste znali turski jezik pre fakulteta?-Türkçeyi Fakülteden önce biliyor muydunuz?
12
10
8
6
4
2
0
Hayır
Evet
Fakülteden önce temel şeyleri biliyordum.
Çok az biliyordum

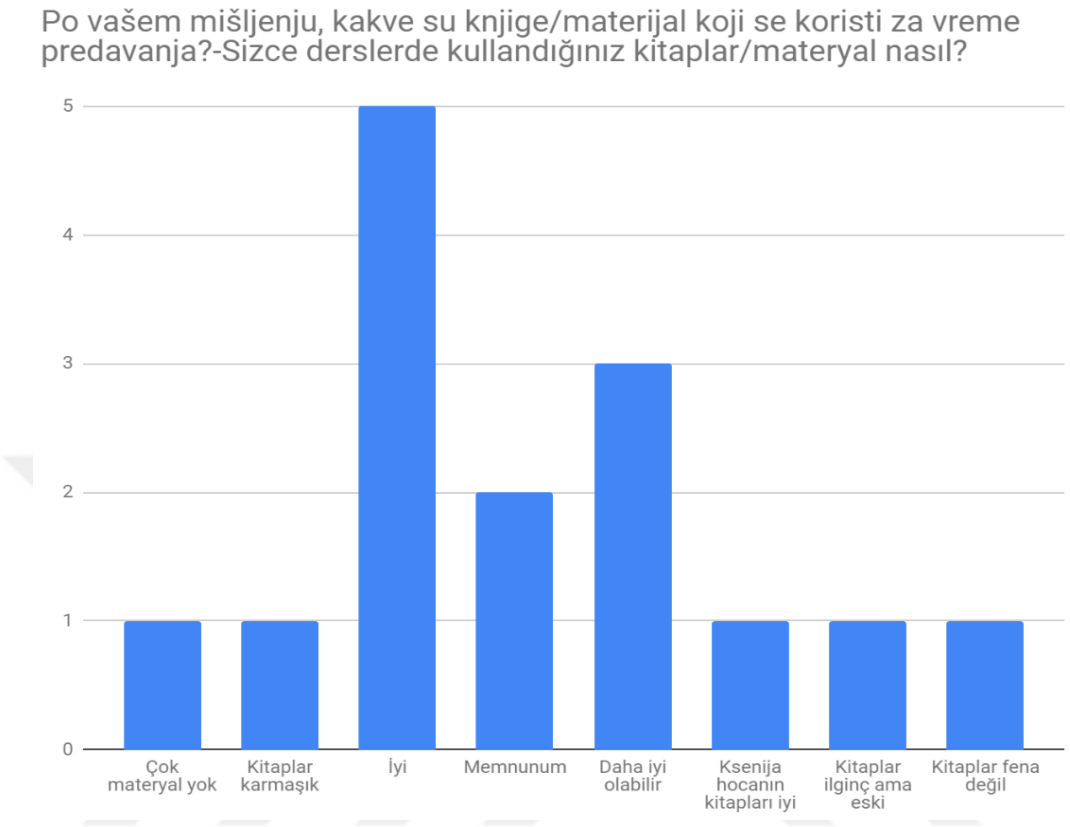

Da li ste znali srpski jezik pre fakulteta/kursa?-Sırpçayı Fakülteden(kurstan) önce biliyor muydunuz?
3
2
1
0
Evet
Hayır

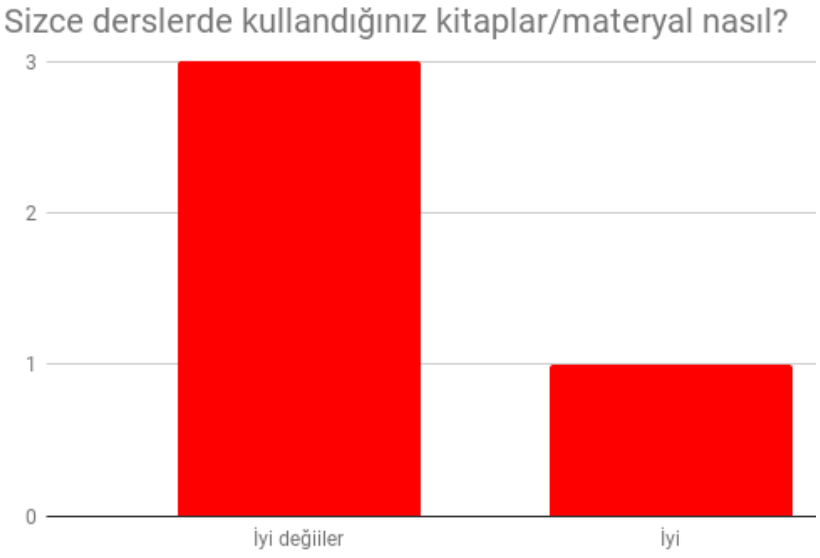

Koja je vama jezička veština teška, a koja laka(čitanje, pisanje, pričanje, slušanje) i zašto?-Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor, neden?
8
6
4
2
0
Zor: Konuşma, Kolay: Dinleme, okuma, yazma.
Zor: konuşma, Kolay: okuma.
Zor: konuşma
Hepsi kolay
Zor: Yazma, Kolay: Konuşma
/
Zor: konuşma, Kolay: yazma.

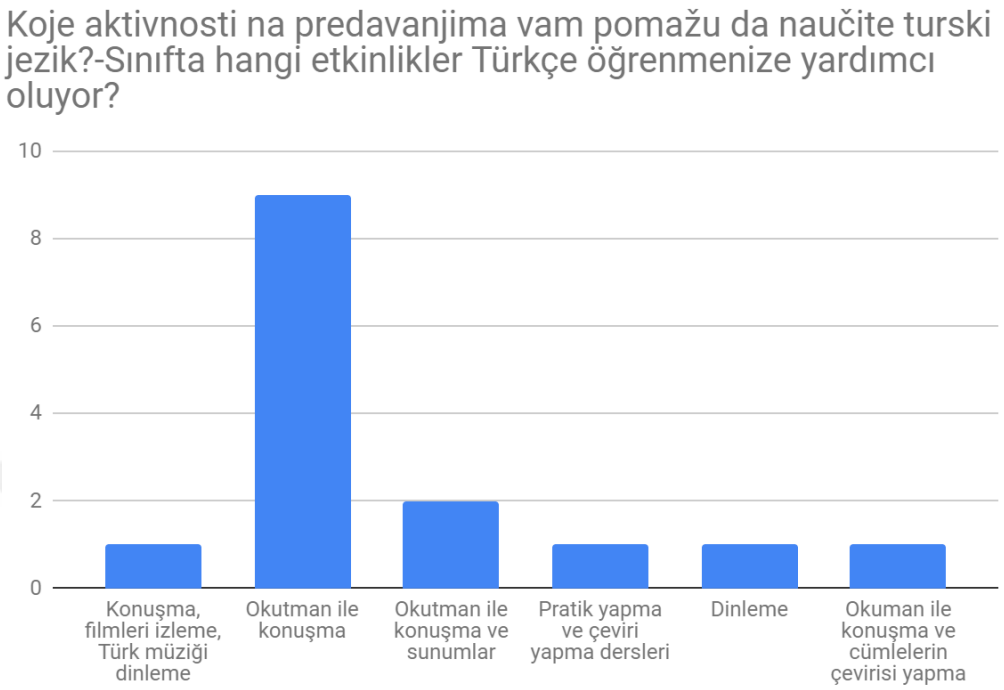

Sizin için hangi dil becerisi (okuma, yazma, konuşma, dinleme) zor, hangisi de kolay geliyor?
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Zor: Dinleme ve konuşma, Kolay: Okuma ve yazma.
Yazma zor, diğerleri kolay.
Konuşma zor, yazma kolay. Çünkü Sırpça telaffuzu zor bir dil.

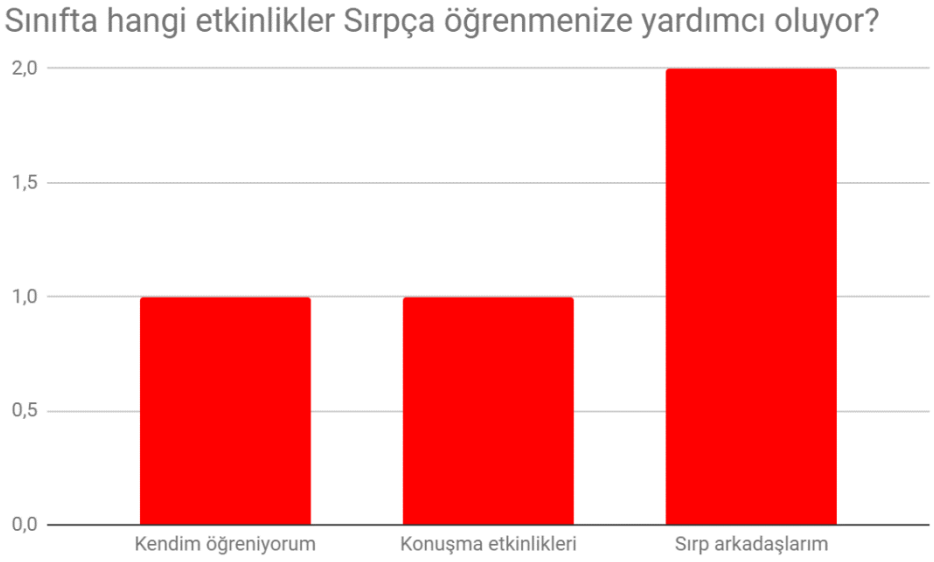

Sa kojim gramatičkim delovima obično imate poteškoća (kao što su fonetika, morfologija, sintaksa)? Objasnite.-Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)? Anlatınız.
12
10
8
6
4
2
0
Sözdizim
Morfoloji
Hepsi kolay
Morfoloji ve Sözdizim

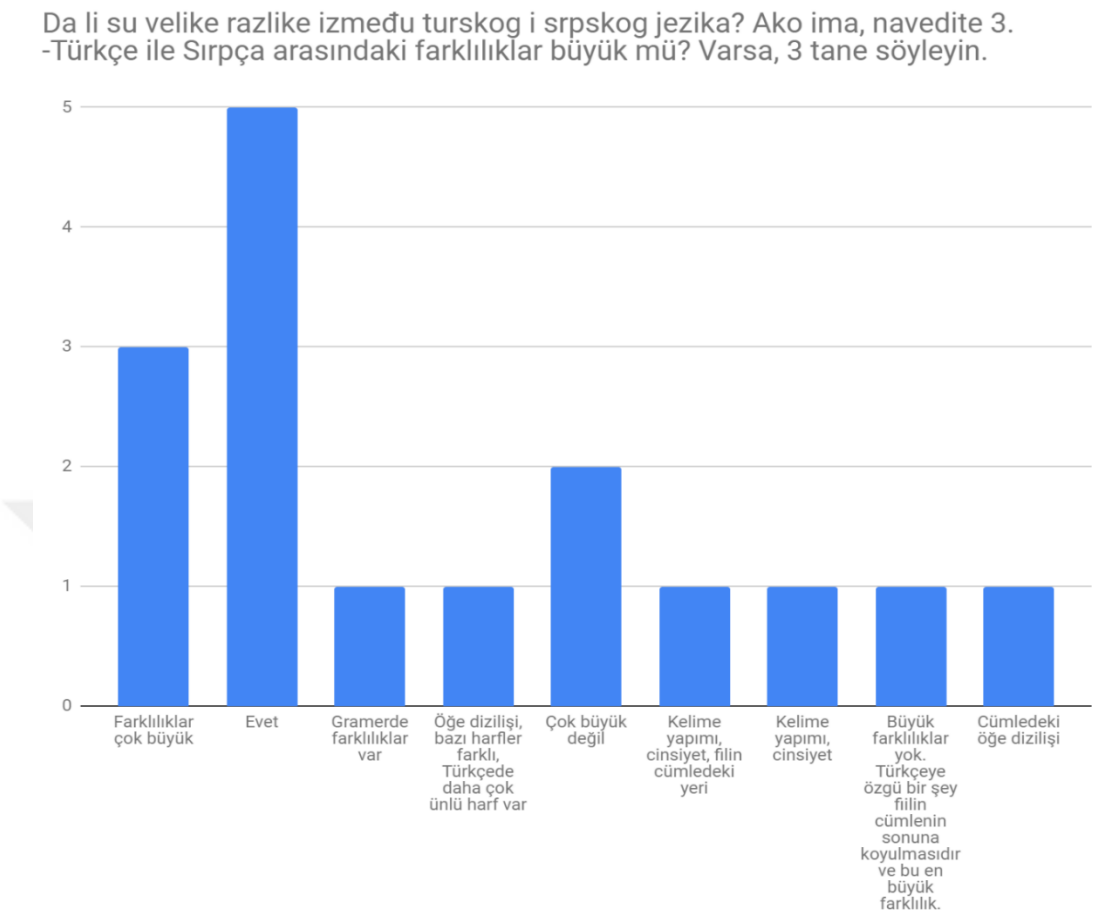

Siz genelde hangi gramer konularında zorlanıyorsunuz (fonetik, morfoloji, sözdizim gibi)?
4
3
2
1
0
sözdizim
Morfoloji

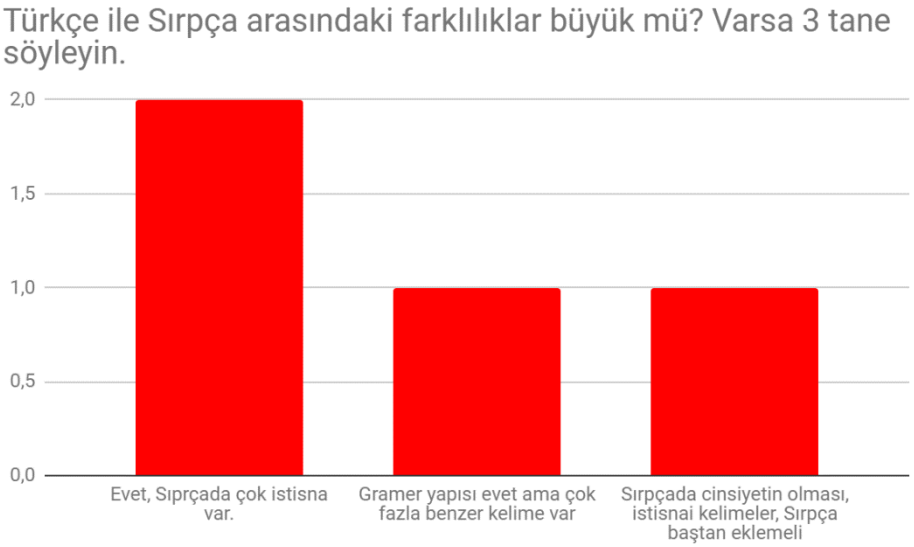

Po vašem mišljenju, kakve su knjige/materijal koji se koristi za vreme predavanja?-Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?
5
4
3
2
1
0
Çok materyal yok
Kitaplar karmaşık
İyi
Memnunum
Daha iyi olabilir
Ksenija hocanın kitapları iyi
Kitaplar ilginç ama eski
Kitaplar fena değil

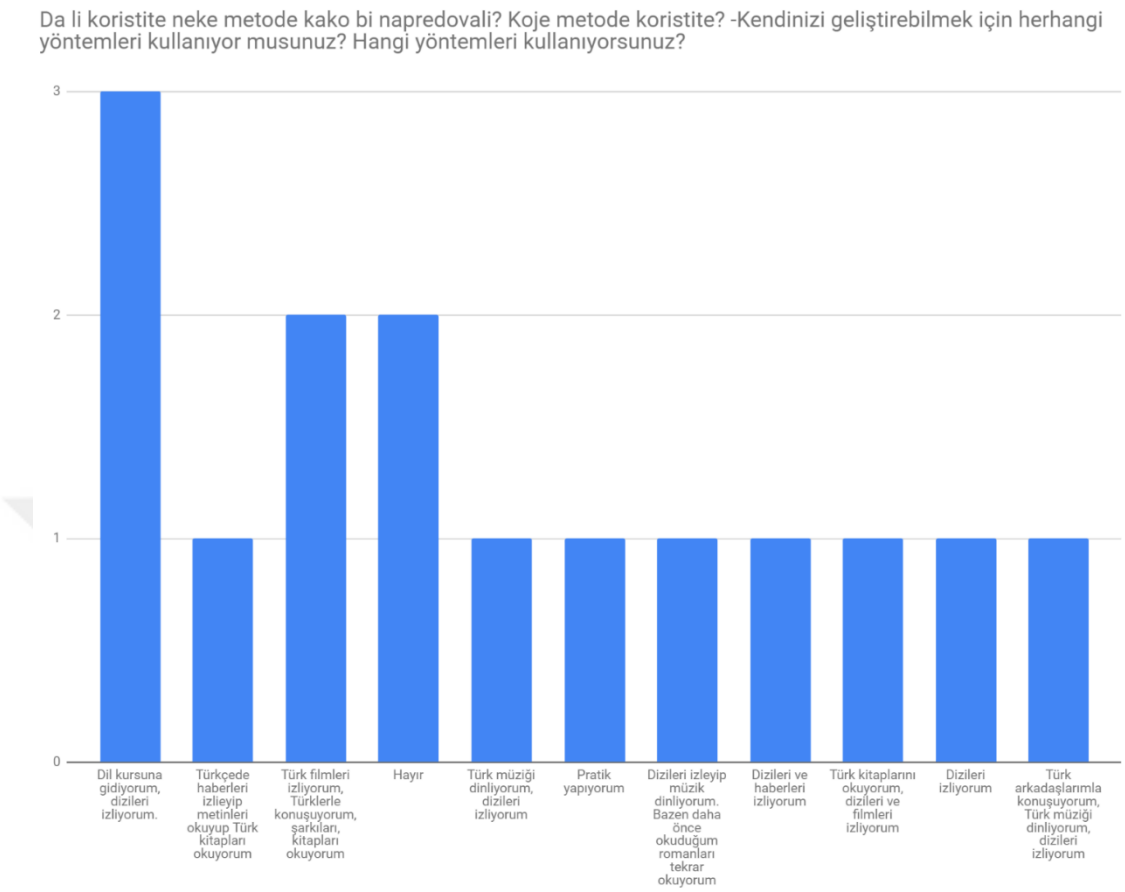

Sizce derslerde kullandığınız kitaplar/materyal nasıl?
3
2
1
0
İyi değiiler
İyi

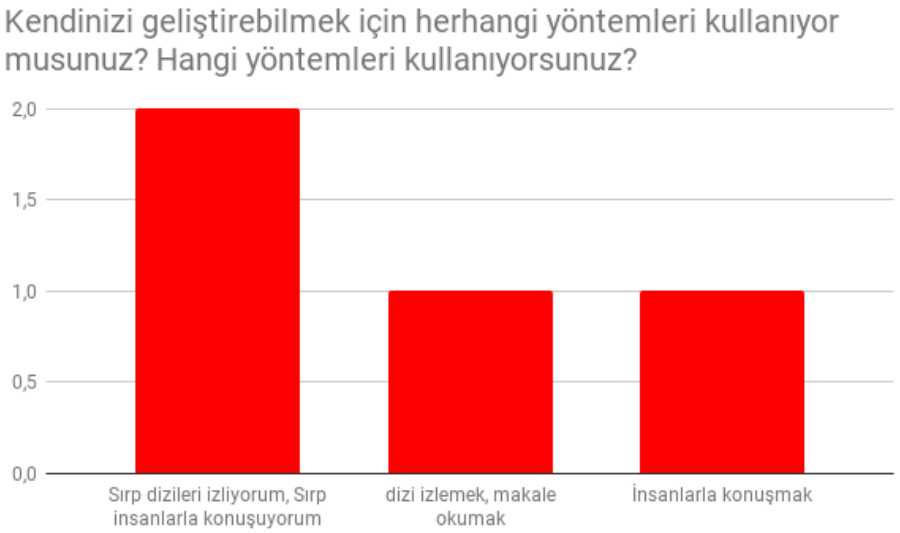

Koje aktivnosti na predavanjima vam pomažu da naučite turski jezik?-Sınıfta hangi etkinlikler Türkçe öğrenmenize yardımcı oluyor?
10
8
6
4
2
0
Konuşma, filmleri izleme, Türk müziği dinleme
Okutman ile konuşma
Okutman ile konuşma ve sunumlar
Pratik yapma ve çeviri yapma dersleri
Dinleme
Okuman ile konuşma ve cümlelerin çevirisi yapma

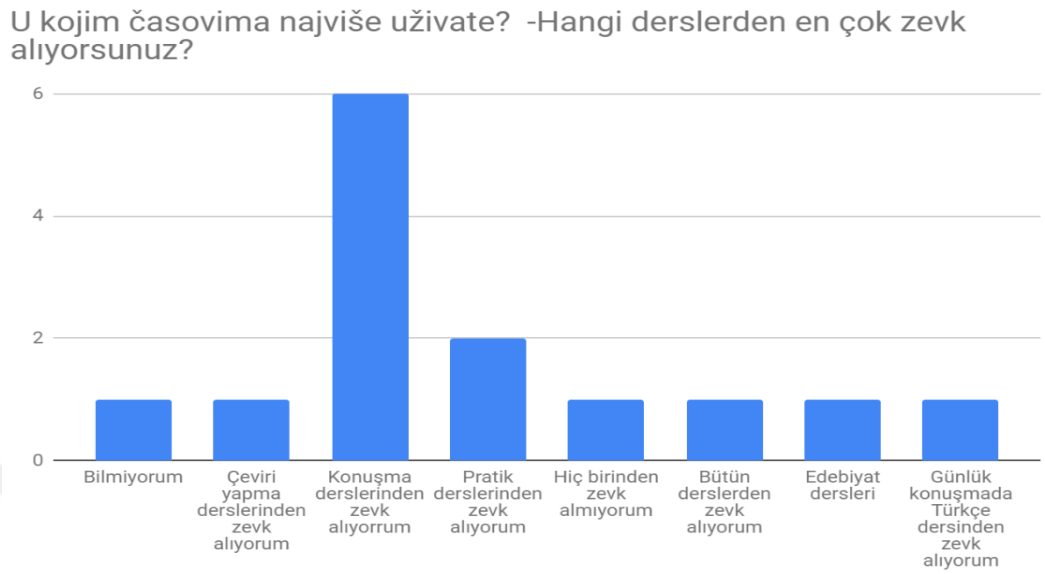

Sınıfta hangi etkinlikler Sırpça öğrenmenize yardımcı oluyor?
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Kendim öğreniyorum
Konuşma etkinlikleri
Sırp arkadaşlarım

Da li su velike razlike između turskog i srpskog jezika? Ako ima, navedite 3.
-Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa, 3 tane söyleyin.
5
4
3
2
1
0
Farklılıklar çok büyük
Evet
Gramerde farklılıklar var
Öğe dizilişi, bazı harfler farklı, Türkçede daha çok ünlü harf var
Çok büyük değil
Kelime yapımı, cinsiyet, filin cümledeki yeri
Kelime yapımı, cinsiyet
Büyük farklılıklar yok. Türkçeye özgü bir şey fiilin cümlenin sonuna koyulmasıdır ve bu en büyük farklılık.
Cümledeki öğe dizilişi

Türkçe ile Sırpça arasındaki farklılıklar büyük mü? Varsa 3 tane söyleyin.
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Evet, Sıprçada çok istisna var.
Gramer yapısı evet ama çok fazla benzer kelime var
Sırpçada cinsiyetin olması, istisnai kelimeler, Sırpça baştan eklemeli

Da li koristite neke metode kako bi napredovali? Koje metode koristite? -Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?
3
2
1
0
Dil kursuna gidiyorum, dizileri izliyorum.
Türkçede haberleri izleyip metinleri okuyup Türk kitapları okuyorum
Türk filmleri izliyorum, Türklerle konuşuyorum, şarkıları, kitapları okuyorum
Hayır
Türk müziği dinliyorum, dizileri izliyorum
Pratik yapıyorum
Dizileri izleyip müzik dinliyorum. Bazen daha önce okuduğum romanları tekrar okuyorum
Dizileri ve haberleri izliyorum
Türk kitaplarını okuyorum, dizileri ve filmleri izliyorum
Dizileri izliyorum
Türk arkadaşlarımla konuşuyorum, Türk müziği dinliyorum, dizileri izliyorum

Kendinizi geliştirebilmek için herhangi yöntemleri kullanıyor musunuz? Hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Sırp dizileri izliyorum, Sırp insanlarla konuşuyorum
dizi izlemek, makale okumak
İnsanlarla konuşmak

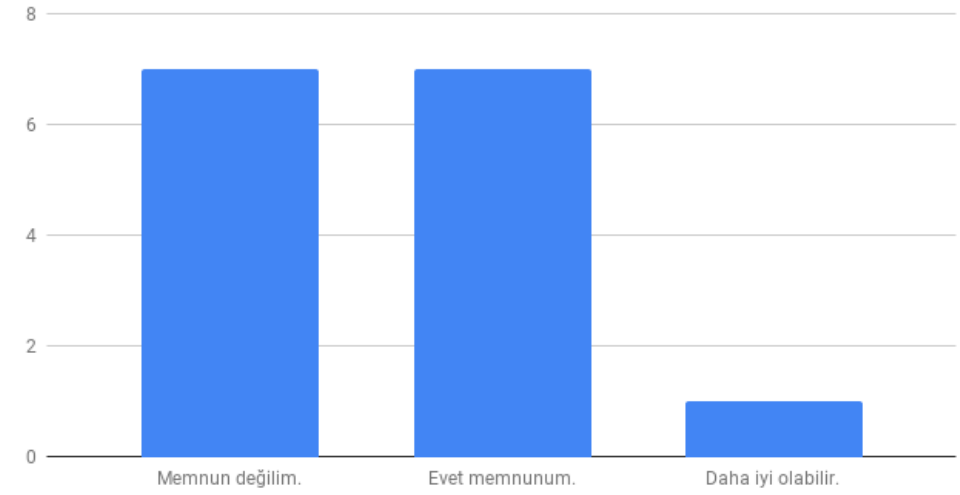

U kojim časovima najviše uživate? -Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?
6
4
2
0
Bilmiyorum
Çeviri yapma derslerinden zevk alıyorum
Konuşma derslerinden zevk alıyorrum
Pratik derslerinden zevk alıyorum
Hiç birinden zevk almıyorum
Bütün derslerden zevk alıyorum
Edebiyat dersleri
Günlük konuşmada Türkçe dersinden zevk alıyorum

Hangi derslerden en çok zevk alıyorsunuz?
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Konuşma derslerinden zevk alıyorum.
Konuşma ve dinleme derslerinden zevk alıyorum
Günlük deyimleri

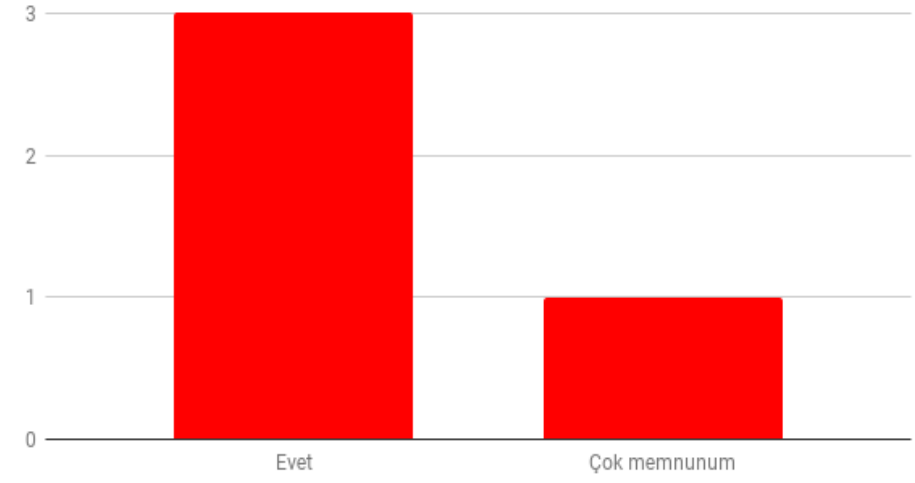

Koja predavanja su vam najteža?Zašto?-Hangi dersler sizin için en zor oluyor? Neden?
3
2
1
0
Çağdaş Türkçesi 4,5,6,7,8
Sırp dilini bilmeyen öğretim üyeleriyle dersler
Teori dersleri
Gramer dersleri
Osmanlıca dersleri
Karşılaştırmalı analiz
Cümle çeviri dersleri
Türk folkloru
Türk edebiyatı ve Türkçe ve Sırpça karşılaştırmalı analiz

Hangi dersler sizin için en zor oluyor?
2,0
1,5
1,0
0,5
0,0
Teori dersleri
Yazma dersleri
Gramer bilgisi

Da li ste zadovoljni napretkom koji ste postigli u poznavanju jezičkih veština turskog jezika? -Türkçe dil becerilerinde edindiğiniz

-Sırpça dil becerilerinde edindiğiniz ilerlemeden memnun musunuz?

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada uzun ortak tarih nedeniyle Türk dilinin Sırpça üzerinde hem dil hem de kültür, yaşam tarzı, mutfak ve diğer yönlerden ne kadar etki bıraktığını söz edilmiştir. Buna rağmen, bu iki dilin yapılarına ve kökenlerine göre ne kadar farklı olduğunu gösterilmiştir. İki dilin söz dizimini, cümle yapılarını, kelime yapımını, zamanlarını ve ses bilgisini karşılaştırıp neyin farklı, neyin benzer, neyin de aynı olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca en çok Türkçenin ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi sırasında ortaya çıkan zorluklarının ve farklılıklarının ne olduğunu öğretmenler ve öğrencilerin yardımıyla ekler bölümünde gösterilmiştir.

Türkçe ve Sırpçanın yapılarını ve kökenlerini karşılaştırıp, Türkçenin son eklemeli bir dilin olduğu, Sırpçanın da çekimli yani eklerin kelimenin önüne, ortasına veya sonuna gelebileceği, Türkçenin Ural- Altay grubuna, Sırpçanın da Hint-Avrupa grubuna ait olduğu dile getirilmiştir. Her iki dilin latin alfabesinin kullanıldığı, ancak Sırpçada resmi olarak Kirilin kullanıldığı ve bunun Sırpçayı öğrenmek isteyenler için zor olduğu söylenmiştir. Ünlüleri karşılaştırıp (a, e, i , o, u)'ların aynı olduğu, Türkçede ise üç daha (ı, ö, ü) olduğu, ünsüzleri karşılaştırıp farklı harflerin var olduğu ortaya konulmuştur (Türkçe- ç, ğ, ı, ş, ö, ü, y, Sırpça- č, ć, c, dž, đ, lj, nj, š, ž). Harf-ses özdeşliği her iki dilde mevcuttur. Çok harfli seslerin Sırpçada latin alfabesinde olduğu ve Türkçede var olan ünlü uyumunun Sırpçada olmadığı söylenmiştir.

Sırpçayı Türkçeden ayrılan şey ses uyumudur. Türk dilinin özelliklerinden biri olan ses uyumu, bir kelimedeki ünlülerin ilk heceden itibaren ünlünün yapısına göre karar verilmesi olgusuna yansımıştır. Türkçede Sözcük kökünde üç ünsüz yan yana gelmezken Sırpçada böyle bir durum mumkundur, örneğin: S. Prst- parmak

Söz dizimlerini ve cümle yapılarını karşılaştırarak Türkçenin cümle kuruluşunda yüklemin olması gereken yer cümlenin sonu iken, Sırpçada yüklemin olması gereken yer cümlenin başındadır. Türkçede öge dizilişi, genel olarak özne + nesne + yüklem iken Sırpçada özne + yüklem + nesne biçimindedir.

T. Ben(ö) pasta (n) yapıyorum (y). S. Ja(ö) pravim(y) tortu(n).

-Türkçede var - yok ile yapılan tümceler, Sırpçada sahiplik bildiren imati "sahip olmak" eylemi ile kurulur ve Türkçede kimin sahip olduğunu belirtmek için isme iyelik eklerini eklerken Sırpçada ''imati'' eyleme cümleye göre istenilen zaman çekimi eklenip şahıs ekleri ona eklenmektedir:

T. Bir kitabım var. S. İmam jednu knjigu.

-Anlamlarına göre cümleler- olumlu halindeki cümle Türkçe ve Sırpçada aynı iken olumsuz cümlelerinde Türkçede olumsuz eki fiile bağlı iken Sırpçada olumsuz eki fiilden ayrı yazılır ve fiilden önce yer almaktadır:

T. Ben okula gitmiyorum. S. Ja ne idem u školu.

-Olumlu ve olumsuz soru cümlelerde, ek Türkçede cümlenin sonunda bulunurken Sırpçada cümlenin başında yer almaktadır:

T. Yarın işe gidiyor musun? S. Da li ideš sutra na posao?

Balkanlar'da devlet dili olarak idare, kullanılan Türkçe, Balkan dillerini morfolojik ve sözcüksel anlamda etkilemiştir. Morfolojik etki, Balkan bölgesindeki dillerin hiçbiriyle ilgili olmayan, ancak tüm bu dillerin gramer yapısına kalıcı olarak dokunan belirli sayıda gramer

ekinin varlığına yansır. Bunlar -cı, -ci, -cu, -cü; -lı, -li, -lu, -lü; -lık, -lik, -lük, -lük; biraz daha az -sız, -siz, -suz, -süz'dür. Önekleşme Türkçe ve Sırpçanın en büyük farklılıkarından biridir çünkü Türkçede önek yoktur. Türk morfolojisini karakterize eden ve eklerin değişmez bir köke eklenmesini mümkün kılan sonekleşme, morfolojik kategorilerin oluşturulmasında şeffaflık sağlamakta ve bazı eklerin oluşturma sırasındaki avantajı gözetilmek kaydıyla gezinmeyi kolaylaştırmaktadır. T. Gözlüklü- S. sa naočarima- önekleşme/ T. börekçi-S. Burekdžija

Ettirgen eylemi Sırpçada olmadığı için çevirince eklenmesi gereken bir kaç fiil var ve cümlenin anlamına göre değişir. Bu gramer bilgisi Sırp öğrencilerin en zor konularından birisidir.

T. Yapmak- yaptırmak- S. Uraditi- učiniti/naterati/zamoliti/dati da neko nešto uradi

Buna bağlı olan bir daha farklılık da Sırpçada fiilerin bitmişlik/ bitmemişlik halerinde olabilmesi. Bir fiilin bitmiş ya da bitmemiş durumunu göstermektedir. Türkçede ve Sırpçada İsmin halleri karşılaştırarak Sırpçadaki Vokativ hali Türkçede olmadığı, Türkçedeki Uzaklaşma hali Sırpçada olmadığı gösterilmiştir. Türkçe ve Sırpça arasındaki en büyük farklılıklarından biri de Sırpçada daha önce söylediğimiz gibi ismin cinsiyeti olmasıdır. Türkçede sözcüklerde erillik, dişilik, nötrlük bulunmazken Sırpçada bunlar bulunmaktadır. Sırpçada aynı zamanda 3 ismin çekilişi vardır, ismin cinsiyetine göre eril, dişil yada nötr halinde olup farklı çekilişi vardır. Sıfatların karşılaştırılması Türkçede karşılaştırma için -daha ve üstünlük için -en zarfları karşılaştırılan sıfattan ayrı yazılır. Sırpçada ise karşılaştırma için özel ek son ek olarak yazılıp üstünlük eki –naj ise ismin önünde bulunmaktadır.

T. Yaşlı- daha yaşlı- en yaşlı /S. star- stariji- najstariji

Sırbistan'da Türk dili ve edebiyatına ilgisi çok büyük ve her gün artmaktadır. Sırbistan ve Türkiye arasındaki tarihini ve günümüzde kalan kültür izleri, günlük hayatımızda kullandığımız kelimeleri göz arda edemeyiz. Günümüzde gelişen siyasi ve ticari ilişkiler, karşılıklı turistik ve sosyal faaliyetler, üniversitelerde mevcut bulunan Türkoloji bölümleri, Türkçe öğreten okullar ve Yunus Emre Türk kültür merkezi gibi merkezler sayesinde Türkiye Türkçesinin, Sırbistan'da gün geçtikçe önemi artmaktadır. Bu çalışmamızda hem Türkçeyi hem de Sırpçayı öğrenmek isteyenlere Türkçe ve Sırpça arasındaki farklılıklarını, benzerliklerini gösterip çalışmamızın daha nitelikli çalışmalara öncülük etmesi ve ilham vermesi temeni edilmektedir.

Dil öğretimi ve öğrenimi sürecinde ortaya çıkan güçlüklerin genellikle diller arası farklılıklardan kaynaklanmasıyla birlikte bu farklılıkların, öğrenicilerin hedeflenen dil daha fazla ilgi göstermelerine de neden olabileceği tespit edilmiştir (Weinrich 1986). Bu durumun farkında olması gereken eğitimcilerin geliştireceği yöntemlerin, bahsi geçen farklı dil yapılarına karşı merak uyandırma konusunda belirleyici rol oynaması gerekmektedir.

Ana dili Sırpça olanların Türkçe ve ana dili Türkçe olanların Sırpça öğrenim sürecini bir hayli zorlaştıran iki dil arasındaki dil bilimsel farklılıklara odaklanan bu çalışmada yer alan tespit ve önerilerin, söz konusu yapıların daha iyi anlaşılması ve dil öğretme yöntemlerinin geliştirilmesi konusunda yardımcı olacağı gibi bu yapıların daha fazla araştırılmasını teşvik etmeye katkı sağlayacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Adalı, O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Aksan, D. (1987). *Türkçenin güçü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aktan B. (2009). *Türkiye Türkçesinin söz dizimi*. Ankara: Gazi Kitap evi Yay.

Aykut, K. (2007). *Proparticipi - ključ turske sintakse*. Beograd: Zadužbina Andrejević.

Banguoğlu, T. (2007). *Türk dili, kelime türetme, yapım ekleri üzerine*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Birol, İ. (2008). Türk Dilinde Vasıta Hâli. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.* 23, 63-64.

Börekçi, M. (2015). Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. *Söz Dizim Kuramları Bağlamında Türkçe Söz Dizimi*.

Čaušević, E. (2018). *Ustroj, Sintaksa i Semantika Infinitnih Glagolskih Oblika u Turskoj Jeziku, Turski i hrvatski jezik u usporedbi i kontrastiranju*. Zagreb: Ibis grafika d.o.o.

Demircan, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim-Yayıncılık ve Dağıtım.

Demircan, A. (2007). *Dillerin Sınıflandırılması ve Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri*. Ankara.

Dilaçar, A. (1971). Gramer Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. *Türk dili araştırmaları yıllığı* içinde (s.83-84) Ankara: TTK basım evi.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın Yayın.

Göksel, A., Celia, K. (2005). *Turkish: a Comprehensive Grammar*. New York: Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon.

Hammond, L. (2005). *Serbian, an Essential Grammar*. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group.

Işık A., Ertan E. (2012). *İngilizce-Türkçe karşılaştırmalı dil bilgisi*. Ankara: Black Swan Publishing House.

Ivić, P. (1971). *Srpski narod i njegov jezik*. Beograd: Srpska književna zadruga.

İmer, K., Kocaman A., Özsoy, S., Sumru A. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Karaağaç, G. (2018). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.

Karahan, L. (1991). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Ya,.

Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Klein, W. (1984). *Zweitspracherwerb - Eine Einführung*. Königstein: Athenäum Verlag.

Klikovac, D. (2010). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Kreativni centar.

Korkmaz, Z. (2021). *Türkiye Türkçesinin Ses Bilgisi Üzerine Notlar-2*.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Maričić, S. BBC novinar. (2019). *Srbija i Turska: Šta je sve opstalo posle nekoliko vekova turske vladavine*.

Marinković, M., Krijezi M. (2021). *Mapiranje balkanskih ruta 2: književni, kulturni i lingvistički pejzaži evropske perspektive*. Beograd: Čitoja štampa.

Mevlüt, E. (2011). Türkçede Çekim ve Yapım Eklerinin Özellikleri ve Sınırları. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*.

Mladenović, A. (2008). *Istorija Srpskog Jezika*. Beograd: Čigoja štampa.

Oruç. Ş (2016). Ana Dili, İkinci Dil, iki dillilik, yabancı dil. *International Journal of Social Science.*

Özkan, M. (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Özsoy, S., Ümit D. T. (2012). *Genel Dilbilim I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özyetgin, M. Tarihten bugüne Türk dili alanı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.*

Petrović, D., Gudurić S. (2010). *Fonologija srspkog jezika*, Beograd: Beogradska knjiga.

Piper, P., Antonić İ., Ružić V., Tanasić S., Popović Lj., Tošović B. (2005). *Sintaksa savremenog srpskog jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

Sarıçiyil, F. (2008). *İstek ve Emir Kiplerinin Öğretimi*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

Seminarski rad iz Uvoda u studije kulture. (2012). *Uticaj turske kulture na srpsku*, Beograd.

Stanojčić, Ž., Popović Lj. (1992). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za za udžbenike i nastavna sredstva.

Şahin, H. (2005). Türkçede zaman belirleyicileri ile kip ve zaman eklerinin uyumu. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.*

Teodosijević, M., Aykut K.,Doğan S., Sümbüllü T. (2016). *MİRAS, Sırbistan'da Yaşayan Türk Kültürü Unsurları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Topbaş, S., Kopkallı, H. (1994). ''Sesbilim" ve "Sesbilgisi" Terimleri Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 5, 313-314.

Uçan Eke, N. *Türk Dilinin Gelişmesi ve Tarihi Devirleri*.

Underhill, R. (1976). *Turkish Grammar*. Cambridge Massachusetts, USA: The MIT Press.

Uslu, Z. (2020). *Türkçe-Almanca Karşılaştırmalı Temel Dil Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Uzun, Nadir E. (2006). *Dilbilim: Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.

Üçok, N. (1947). *Genel Dilbilim*. Ankara.

Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Yayınevi.

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Kristina Dunçevic		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, İspanyolca		
Uzmanlık Alanı	Öğretmen		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Yabanci Dil Olarak Türkçe Öğretimi	2021-2023
Tez Başlığı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Açısından Türkçe ve Sırpça Dil Yapılarının Karşılaştırılması		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan		
Akademik Eserler (Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
-			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
-			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			
-			

